

**R. P. Antonii De Escobar Et Mendoza, Vallisoletani,
Societatis Iesv Theologi, Vniversæ Theologiæ Moralis,
Receptiores Absqve Lite Sententiæ nec-non
Problematicæ Disquisitiones ... Volumen ...**

Iustitia Et, Ivs. Sex Libris totidem Tractatus appono, nempe de rerum
Dominio, de Restitutione, de Contractibus Gratuitis, de Contractibus
Onerosis, de Contractibus Fortunæ, de Contractibus Adminicularis, de
Quasi-Contractibus, & nonnullis Innominatis

**Escobar y Mendoza, Antonio de
Lugduni, 1663**

Liber XXXVIII. Contractus Gratuiti.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-80681](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-80681)

LIBER XXXVIII.

CONTRACTVS GRATVITI.

GVM volum. i. de contractibus in communi differuerimus de contractibus in particulari inchoanda tractatio. In primis vero agendum de Gratuitis, sive lucrativis, qui simpliciores sunt, ac faciliores. Sunt autem quinque: Depositum, Donatio, Commodatum, Precarium, ac Mutuum. Vbi de Usura, Testamentis, ac Codicillis materie elucidantur.

SECTIO PRIMA.

De contractibus Gratuitis Receptiores sine lite Sententia.

CAPVT I.

De Deposito.

Depositum est contractus? Quo sola rei custodia alteri committitur, ut ipsa res integra restituatur. In hoc contractu non transfertur dominium, neque ususfructus in depositarium; sed sola rei custodia ei committitur: unde ex hoc differt a mutuo, & a commodato. Vlpianus lib. prim. ff. depositi. Reginaldus l. 25. numer. 556. Sylvestr. v. Depositum, num prim. Lessius lib. secund. cap. 27. dubio primo.

Sola namque in triplici casu potest depositarius res vel deposito. Primus est, si id a deponente ponente est concilium. Secundus si depositarius res bona fide existimet, domino id non distinxit depositum plicere. Tertius, quando depositum est res usum consumptibilis, & depositarius certus est, se, cum depositum repetatur, paratum habitirum tantumdem eiusdem mensuræ, ac bonitatis. Extra hos casus depositum alienans, furtum committeret, & ad restitutionem damnum tenebitur. I. s. sacerdotum, ff. depositi. Laym. lib. tertio sect. 5. trah. 4. cap. 25. numer. 3. Manu. tom. prim. sum. c. 72. n. 6.

Duplex est Depositum, quoddam Iudiciale, & quoddam Privaatum. Iudiciale est, cum res aliqua litigiosa sub hac conditione depositario traditur, (vocatur sequestrum) ut eam custodiatur, & refineat, donec ex litis decisione constet, cuinam cum suis fructibus debeatur. Privaatum vero est, quod simpliciter fit custodie gratia apud quemcumque pruatum, de cuius fidilitate confidimus. lege licet, ff. depositi. Garzas de controversi. cap. secund. numer. 3. Azor. tom. tertio lib. 7. cap. 7. quæst. 7. Molina. tom. 2. de iustit. disputat. 526. & 522.

Possunt esse depositarij omnes tam masculi, quam feminæ, qui rationis usu possunt. Si Omnes pupillus sine tutoris autoritate depositum suscipiat, licet res repeti, seu vindicari possit depositarij illa pereunte, non amplius obligatur pupillus quam unde ditione est factus: Religiosus haud recte facit, si munus depositarij suscipit absque praalati facultate: tamen Monasterium non tenebitur, si res deposita etiam dolo Religiosi perit, vel absumpta fuerit, nisi quoties in eius uilitatem aliquid verum fuerit. Idem dixerit de Ecclesia respectu beneficiati. Quando autem Ecclesia, aut Monasterium depositum suscipit, v. gr. Praelatus cum capituli consensu, tunc sicut alij depositarij obligabitur. Bonacini. de concur. 4. 3. q. 14. pum. 2. Azor. parte tercia lib. 7. capite tertio Lessius lib. secund. capite 27. dub. 3. numer. 12. Filius. tract. 34. c. 1. n. 8. Sylvestr. v. Depositum numer. 3. & 4.

Res, que deponuntur, vel sunt mobiles, ut vestis, Liber, &c. vel se mouentes, ut Quadrupes, equus, &c. Porro res mobiles, aut sunt res ordinarii consumptibilis, vel non. Consumptibilis non deponatur pecunia, vel alias res in mensura, aut in pondere consistentes, vinum nempe, fermentum, &c. plumbum; usum non consumptibilis sunt libri, arma, vestes, &c. Pecunia vero vel est numerata, vel non numerata, sed obsignata, clausa sacculo, & depositur, ut eadem numero reddatur, vel ut alia eiusdem speciei, & in estimatione, usumque aequalis. Azor. parte tercia lib. septimo cap. 4. Lessius l. secund. cap. 27. dub. 1. numer. tertio Molina tosecund. d. 522. Sylvestr. v. Depositum.

Ad quatuor obligatur depositarius ex depositi contractu. Primo, rem apud depositum custodire ea fide, ac cura, qua res assolent suas, non obligantur. Secundo, regulariter rem depositam reddere tur depositarius, absque mora, quando dominus illam repetieret. Tertio, rem depositam reddere in eo statu depositi in quo eam suscepit. Quartu, non potest ut contractu.

EL SCOPAR
THEO: MUR.
Tom. VI. V. II.
E. IV.

96 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

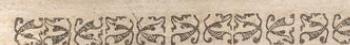
re deposita ab illo expresso, vel tacito depositoris consensu cap. *Bona fides de deposito*, l. 1. §. *Est autem, ff. depositi. Reginaldus lib. 25. numerus 56. 1.*

⁷ In quinque autem casibus non tenetur depositarius depositum reddere. Primum est, donec expensi factæ, in re deposita custodienda, solutur. Secundus, quando bona depositantis confiscata sunt, postquam depositus: tunc enim fisco est reddendum. Tertius, quando depositus redditio in alienum vergeret iniuriam, vel in communem Reipublicam dampnum. Quartus, quando quis se depositus apud proprium dominum ignorantem esse tem suam cognoscens enim, non tenetur eam depositori reddere. Quintus, quando res deposita est furto ablata, & repeatant eam furi, qui depositus, & verus dominus in conscientia vero domino, & non furi est reddenda. *Lel. l. 2. c. 27. dub. 4. n. 14. Reginald. l. 25. n. 569. & 570. Sylu. v. Depositio. n. 11.*

⁸ Si depositum perit, quando depositum tantum cedit in depositantis commodum, solum, tenetur depositarius ex dolo lata culpa, non autem ex levi, vel levissima. Si vero cedit in commodum virtus, teneat etiam ex culpa levi, ut si pretium pro custodia accipiat. Si autem depositum fiat in solus depositarij commodum, de levissima culpa tenetur. *Sylu. 2. 2. q. 62. a. 4. quæst. 3. concl. 3. Faust. in spe. d. 8. q. 6. Reginald. l. 25. n. 563.*

Quamus non habeat deposito uti, si fructus rei depositarum non sint, sed industræ, laboris que depositarij, gratia, si ex pecunia negotiorum emendo, vel cambiando ipsi non tenetur ad restituendam, sed potest perinde ad eum partum retinere. Si tamen eiusmodi lucrum sit fructus rei depositarum, depositarius tenetur, illad redire depositori, cui res illa tanquam Domino fructificavit, v. gr. si quis equum apud se depositum locando aliquid acquirat. *Azor. 10. 3. l. 4. c. 35. q. 3. Reginald. l. 25. n. 571. Diana. p. 4. 17. 4. resol. 6. 8.*

¹⁰ Cum depositum non exeat naturam depositarij ante viatum, vel distractiōnem rei depositarum: hinc incrementum pecunia persecutantur apud depositarium ipsum depositori cedit. Quia ut apud depositantem manet rei depositarum dominium, ita etiam ad eum pertinet illius sine damnum, siue comodum. Quanto vero depositum degenerat in contractum, quo dominum transfertur in depositarium, ad ipsum pertinet depositarum tam dampnum quam commodum. *Nauar. sum. ca. 17. n. 181. Azo. p. 3. l. 7. c. 7. q. 7. Reginald. l. 25. n. 573.*

C A P V T II.

De donatione.

¹¹ *Donationis definitio.*

DONATIO est, contractus, quo gratis liberaliter aliquid alteri conferatur, nullum ad id cogente iure. *Contractus hic accidit pro pacto ex quo saltem ex una parte obligatio oritur. Per donationem liberaliter intelligitur actio donanti natura sua apta ad transferendum dominium rei donatae, que non sit ex debito instituta, sed ex mera liberalitate, aut ex gratitudine Lessins lib. secundo capite 18. dubio secundo Azorius tomo tertio lib. 1. cap. 1. quæstio. 1. Sylu. 2. 2. quæstione 66. articulo secund. quæst. 5.*

Donatio est duplex, *Perfecta*, quando res servul traditur, & tunc dominum transfertur. *Duplices dicitur* & Imperfecta, quando est verbalis tantum *natio*, *per*- fine dominij nempe translatione. *Quia ius possedit, &* situum ad taansferendum dominum ordinaria*imperfecta* requirit traditionem; quare per verbalem Donacionem solum transfertur ius ad rem. *lege Traditionibus Codic. de patris. Bonac. de contract. disp. 5. qu. 12. pun. 1. n. 1.*

Illi posseunt solummodo liberè donare, qui habent dominium, & administrationem cum alienandi facultate. *Quare non sufficiunt dominum tatum; quia donatio pertinet ad dispensationem bonorum, & regimenter; nec tantum ad ministratur; quia prædicaret domino. Denique debet esse facultas alienandi, alioquin non potest, nisi prout superior vel ius permittit. I. cui ius fidei de reg. iuris. Filiu. tr. 34. n. 38.*

Donare non potest, qui rationis usu caret. *Quia hic non potest auctum humanum exercere. Nec impubes sine tutoris facultate, praeterquam ad causas pias & quoniam sine custode possunt sibi acquirere. lege Pupilus. ff. de acquir. rerum Dom. nro. Nec prodigus, qui a Magistratu positus est sub curatore, eique est interdicta bonorum administratio. Unde quia tali aliquid accepterit, tenetur restituere. l. 2. ff. de curatore. farr. Nec minor 25. annis, si curatori subiicit, potest donare de bonis suis, que castrensis, vel quasi castrensis non sunt, absque consentienti expresso, vel tacito, aut debita sui curatoris, nisi donationem approbauerit maior factus aut iuramento confirmauerit. Consenserit autem curatoris tacitus, vel debitus censor, ut possit donare ea, quia alii sive conditionis donant. l. 1. C. s. major factus. Gomez 2. var. c. 14. Sanch. de marim. l. 6. d. 3. 8. n. 21. Nec filius familiæ, quoniam pubes sit sine patris consensu: nisi habeat aliquid bonum ad eum, cuius viusfructus non sit patri acquisitus, sed ipsi filio, potest id donare cu: que l. Filius familiæ ff. de donat. Cour. de restam p. 3. n. 8. Clarus l. 4 sentent. §. donation, quæst. 6.*

Nec vxor de bonis communib; quorum administration ad virum pertinet, & maxime quando esset rationabiliter iniuris. *Quia si irrationabiliter iniuris esset, posset donare, v. gr. elemosynas iuxta statum largiente; succurrendo in extrema, aut graui necessitate, si sit amens maritus; quando maritus est absens si pater vel mater miserabiliter iuxta statum vivit, si habeat bona paraphernalia, vel alia suo labore, ac industria acquisita. Filiu. tr. 2. 8. num. 101. 102. 103. Lessius lib. secund. c. 12. lib. 14. Sayt. in class. l. 9. cap. 16. numero octavo Nauar. de restitu. l. 3. cap. 1. nume. e. 83. 16. 1. & 114. Portò Diana parte quinta tracta. 8. resol. 34. Bañes 2. 2. q. 32. a. 8. & malde. ibid. docent, posse donare uxorem neciente viro vigiliam partem lucri annualis, ten annui prouentus; nam talis dispensatio debet esse interpretativa à bono viro volita.*

Non possunt donare Clerici beneficiarij ad suum libitum fructus beneficij, qui superflant. *Quid possit congruum sustentationem, in viis propria, & non fanos; sed tantum in pias causas, sub graui pia posse. Clericu, si materia sit gravis, est tamen valida do- rici beneficatio, nec ad restituendum tenentur. Regula- ciarij, aut res vero beneficiarij donantes ad causas non propria regula res ultra peccatum, ad restituendum tenerentur; beneficiarij quia donare?*

Sectio II. De Contract. Gratuitis. 97

quia non sunt domini ob paupertat's votum.
Lellius lib. secund. cap. 1. 8. dub. 1. vnum. 82. Fil-
line us tract. 34. numm. 47. & 48. Diana parte
quinta tr. 1. 8. refol. 13. Azerius tom. prim. l. 12. cap.
11. 9. 155.

fieri causa mortis, vel bonorum tantum presentium, valida esset. Quia per eam non admittit quis sibi potestatem de futuris bonis testandi. In duobus tamen casibus inter Canonico-
dōm et inter viros omnium honorum.

11. q. 135.

Regularium superiores non possunt donare
ad vias profanas, ve locupletandos confan-
guineos, ambiendas dignitates, founadiam li-
bidinem: scilicet quia ab eis accepterint, ad restitu-
tione tenetur quia sunt tamquam administratores.
Moderate vero possunt donare pro ratione adm-
inistratioem tum subditis Religiosis, tum etiam
externis ad fouedam benivolentiam, &c. In morte
tamen nihil legare possunt absque expressa sibi
mi Preiulii licentia. Possunt tamen & debent
de superfluis Ministerij, imo de non superfluis
eleemosynas facere prudentis arbitrio, Molina
de cont. d. 276. Lefeli l. 2. cap. 18. dub. 11. n. 83.
Fillieri l. 34. num. 50. Officiales autem inferio-
res monasterij, & procuratori, eccliariorum, ac si-
miles possunt facere eleemosynas iuxta regulam
& consuetudinem, aut iuxta superiorum vo-
luntatem canonizabiliter prelumptam. Religio-
si vero subditij Monasterio degentes non pos-
sunt donare vel ad causas pias nisi ex contentu
Pratorum expreso, vel tacito. Qui autem can-
sa studiorum, vel negotiorum extra Monasterium
degunt, possunt facere eleemosynas, aliasque
impensis ministras, quas vias receptus ha-
bet, nullaceum tamen ad res illicitas. Narar,
comment. 2. de Regulari. 9. mol. vbi sup. Sylvestr.
v. Religio. 6. q. 7. diel. 2. Diana p. 5. r. 8. resol. 3. 2.

18 Fur & raptor donare non possunt res fut
Dinare acquisitas. Quia harum rerum dominian non
potest habent. Similiter qui non est solvendo credito
fur & qui ribus. Nec ille cuius bona fisco sunt addicta, post
neque ful sententiam condemnatorum criminis L. 1. 2. &
medio cre 3. ss. de donat. c. Donatio de donat. Sanch. de mat
distribut. & l. 6. d. 1. s^o 15.

Donatio patris in filium legitimum, nondum emancipatum regulariter iure communi est invalida, itavit pro patris arbitrio revocari possit. Quia filius dum adest sub patris potestate pro persona eius.

19 vna perlona in iure reputatur, sicut autem nullus
De dona- potest sibi donare, ita nec pater filios. In aliqui-
tione patris- bus autem casibus donatio valet. Primo si alii
in officiis, quid debet in dotem, vel ad matrimonium. Se-
condo, si utulo remuneratio[n]is ob accepta obli-
eq[ua]lia. Tertio, quando pater filio remittit vslum-
fructum, quem in illius bonis aduenitiis haberet.
Quarto, quando donat bona mobilia filio ad ci-
fersa eunt. Quinto, quando valet donatio inter
coniuges, valet etiam parentis in fili um. vsl.
Ced. de imp. Fillie. tr. 34. num. 107. ¶ 108. Az.
p. 3. l. 1. c. 9. q. 1. Sæ v. Donat. numero 13.

¹⁰ *Filius aemancipatus potest donare patri,
Si viginti annos excedat. Quia est tunc sui iuris,
et alienare potest: & praeterea in his casibus:
in patrem. Si habeat pecuniam castrense vel quas. Si ha-
beat donarium à Principe. Si habeat pecuniam
aduenientiam in quo visus sit ut patri non est
inter prohibitus habet liberam administrationem
Regional. l. 25. numer. 157. ex. c. Constitutus, de-
integrare, rest. mol. de contr. d. 242.*

21. *Donatio inter viros, qua quis donat alicui omnia bona sua tam futura, quam praesentia, ac taurae communis est inutilitas. Quia per huiusmodi donationem auferunt potestas restantib; donationis quod leges prohibent. Si tamen hac donatione*
Ecclesiast. Mend. Theol. Moral. Tom. V.

22

Donatio excedens quingentos solidos, seu
700. vel 750. numeris aureos Hispanicos inual-
datione est, quoad excessum, nisi fiat cum insinua-
tione nomine autem *insinuationis* intelligatur
simplex menis donanti declarari, qua iudicari
in territis fatur, se libere tantam sumam
alteri donare. Non vero requiriuntur causa cogni-
tio, nec iudicis decretum, sed sufficit ipsius pre-
fusalta. *l. penult. c. de donat.* sub *finem. l. i. Clari-*
§. donatio. q. 15. & 16. Azor p. 3. l. i. c. 6. Caram.
l. 2. Theol. Mor. n. 675. In aliquibus tamen cas-
ibus valida est huiusmodi donatio sine insinua-
tione. Primo, si iuramento confitetur. Secundo
si fiat ad captiuorum redempcionem. Tertio, si
ad reparacionem edificij incendio, vel ruina de-
structarum. Quarto, cum magister militum dat
militi mobilis, quantumvis pretiosa. Quinto,
quando donatio est obsequiorum remuneratio-
ria. Sexto, cum quis renunciat bonis, vel iuribus
speratis, nondum obtentis. Septimo, cum sic dona-
tio causae pie, quia secularis Princeps non po-
test legem condere in salutis animalium detri-
mentum. Molti de contr. d. 279. n. 9. & 13. Go-
nez 2. variar. c. 4. m. 10. Clari. 1. 4. sen. §. donatio. q.
17. Caram. Theol. Mor. l. 2. n. 665.

23

Donatio inter viuos, id est illa, quæ sit sine
mortis respectu, & cum sic quis donat, ut etiam
se vino velit rem absolute esse alterius, non po-
test rescindi, ac renocari ad donantem arbitrium
in tribus casibus. Primo, quamvis sit ac-
ceptata, & res sit tradita poeteſt renocari ob
donataris ingratitudinem, puta, si injurias atro-
ces in donatore effuderint, si impias intulerint
manni, & inuenient pœnalem horam sive cetera rea-
*De dona-
tione iner-
vino, quæ
quidem tri-
bus casibus
potest renoc-
ari.*

manus, si iacturā nō leue boni eius attulerit periculū, si inopia pressū non aliuerit, vel non impletū conditionē in donatione appositus. *I. se-
natus, §. 4 ff. de mortis causa don.* Azor. p. 3. l. 11.
e. 8. q. 1. *Filliū. tr. 34. n. 127.* Bonac. de contr. d.
3. q. 13. *pun. v. l. 1.* Caramul. l. 2. *Theol. mor. n. 680.*
Secondo, resfcinditur ipso iure ratione suscep-
tio-
nis prolis legitimae non praecognitæ. Quidam
presumunt fuisse facta donatio sub tacita condi-
tione, nisi filii donatori nascerentur. Et qui-
dem si extraneo donatio facta sit, tota
renocatur: si autem alicui ascendentium,
v. gratia, patri, avo, vel Ecclesiæ, aut pīz cau-
sa, renocatur solum quod legitimis filiorum
postea susceptorum: donarius tamen non
tenetur restituere superuenientibus filiis,

DEC-

DEC-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

98 Theologiae Moralis Lib. XXXVIII.

antequam res donata à donatore repetatur; quandiu enim non repetitur, presumi potest condonari. Multo minus tenetur reddere frumentus perceptus ante aduentum filiorum: illorum enim est verus Dominus *lege si unquam Cod. de renoc. donat. Couar. 1. variarum. c. 19. Molina de contr. d. 283. num. prim. Gomez decif. 40. Filiae. tr. 34. num. 131. Clat. q. 2. n. 4.*

Tertius reuocari potest, quando est inoffic平安, id est, quando pater tantum donat, ut non retineat quantum postular legitima portio filiorum, & ideo est contra officium pietatis paternae in filios. Hinc si hæc donatio facta sit alicui ex filiis, reuocatur solum usque ad aliorum legitimam, si vero extraneo animo frandandi heredes nullis bonis relictis filii, reuocatur solum quoad legitimam filiorum. Quod si Ecclesiæ, vel piæ cause facta est, solum usque ad portiones filiorum legitimas reuocatur. Adnoto tamen huiusmodi inoffic和平 donationem reuocari a liberis non posse, nisi post parentis obitum; quia tunc primum legittima filii debetur. *l. 1. C. de inofficio. donat. Azor. parte teria. l. 11. c. 8. q. 6. Couar. 1. variar. cap. 19. Lefsi. l. 2. c. 18. n. 112.*

24 *De don.* Donatio vero causa mortis est, cum quis sic donat, ut res sit donatarij post donantis mortis causatione: & ideo ut sit debet fieri ob mortis causa moris periculum, vel cogitationem. At huiusmodi donatione potest ob tres causas reuocari. Primo, si causis reuocari valent, expresse vel implicitè peneat donatorem, pro arbitrio enim donatori hæc donatio usque ad mortem, sicut testamentum, & legatum, potest reuocari. Secundo si donator dedit intuitu alienius periculi instantis, ex quo periculo evanescit, conlectur tacite donatio reuocata. Tertio, si donatarius moratur ante donatorem, ipso iure reuocata est. Secus est de donatione inter viros, qua morte donatarij non extinguitur si sit acceptata, sed ad heredes transit, quamvis sit conditionata donation, vel in diem. In dubio autem, an donatio sit causa mortis, nisi facta sit causa mortis, vel inter viros, donatio inter viros est iudicanda; quia non est indicanda donatio causa mortis, nisi facta mensura mortis, quamvis tempore agitudinis sit facta. *l. 2. q. 7. p. 15. & d. 286. n. 10. Azor. p. 3. l. 11. cap. 1. q. 4. Clar. §. donat. q. 4. Caramu. l. 2. Theol. mor. n. 6. 82.*

CAP V T III.

De Commodo.

25 *Commodati definitio.*

COMMODATUM est alicuius rei ad suum usum gratuitæ concessio. Dicitur. **A**licuius rei, ad indicadā cōmodat materia, per quā distinguitur à mutuo, quia cōmodati materia est nō queuis res, sed quia rūs nō cōsumitur, sive sit immobilis ut domus sine mobili ut liber: sive se mouens, ut equus; mutui autem materia est res rūs consumptibilis. Dicitur. **A**dsolum usum, in quo cōmodatum differt à pignore, & deposito, quorum rūs nō conceditur. Dicitur denique, **G** a uita, quia si merces interueniat, erit locatio, aut contra-

ctus innominatus, do, ut des vel do, ut facias. *Institut. lib. tertio titul. 15. paragrapho Item is. Layman. lib. tertio arat. quart. capit. 14. Sylvi. 2. 2. q. 77. Lessins lib. secund. cap. 27. dub. 1. n. 4. Sylvest. v. Comm. odatum.*

Commodatum ex parte contahendit diuiditurnam fieri potest in bonum tantum commodatarij, quod frequens est, vel in bonum tā ex parte tuu comodatoris: vel in bonum utrūque contrahendit. Profecto ex commodato habet commodatarius tūm. Comunque obligations, Prima est, ut re commodatarij data vii non possit, nisi ad id, ad quod est obligatio. Secunda, ut debeat commodatum restituere tempore p̄finito. Tertia, ut eadem tem que numero reddere teneatur. Quarta, ut reddat rem commodatarij non faciam ha culpa deteriorē. Quinta, ut debeat rem servare ea cura & diligentia, qua propria bona asseruari solent. Regional. l. 2. 5. n. 470. & 471. Sylvest. v. *Commodat. Filiae. tr. 34. n. 176. Bonac. de contract. d. 3. q. 16. pun. vni.*

Quando commodatum fit in gratiam tantum commodatarij, commodatarius non nisi de dolo, aut culpa late, quæ dolo æquiparatur teneatur si res pereat, aut deterior fiat, bin autē commodatum fiat in ipsiusmet commodatarij gratiam, tenetur de dolo, & omni culpa etiam leuissima. Si demum in gratiam utrūque, ut si commodata fuit rāta ad excipiendum hospitio communem amicam utrūque nomine, teneatur commodatarius de culpa late, & leni, non fiat de leuissima. Hæc autem vera sunt, spectata cōtractus natura, si tamen aliter cōveniuntur sit, standem erit pacto. *l. 2. v. certo. §. sed interdum ff. commodat. Nauar. sum. c. 17. n. 184. Becaus de ref. q. 48. n. 8. 9. & 10.*

Non teneatur commodatarius de casu fortuito, nisi contrarium deductum sit in pactum: vel rūs fuerit re commodata aliter, quam sibi cōcessa sit: aut nisi illius mora redendi talis casus euenerit. Tamen si res commodata cōmodo peritura erat, quamvis commodatarius in mora non fuisset, aut rūs non esset aliter quam sibi conceperat, ipse non teneatur ad illius restitutionem, sed solum ad assumptionem, lucri cōfiantis, aut danni, quod domino emergetur ob talem morā. *c. vnic. de commodato. Regional. l. 2. 5. n. 9. ex Sylvest. Lef. l. 2. c. 7. d. 8. n. 36. & 37.*

In pericolo incendijs, manfragijs, hostilis irruptionis commodatarius potest res suas, quæ sunt pretiosiores rebus cōmodatis, depositis, conductis, oppignoratis preferre, ut eas salvare possit si utrāque nequeat. Quia nemo teneat dānum manus subire, vt alterius dānum minus aterat. Si tamē res aliena erat apud te in tumilius commōdūm, quamvis ex decentia, & gratitudine teneari alteri interitum rei rūs rūs ex rebus compensare: probable tamen satis est te non teneri. Quia res illa absque tua culpa deperiit, ac proinde periret domino. *Angel. v. Commodatum. Mol. de contr. d. 296. Lef. l. 2. c. 27. n. 2. 3.*

Quando res commodata pretiosior est, teneatur commodatarius eam præferre suis rebus, vilioribus, eamque, his relictis, saluare. Quia deposito, commodato, pignori, locato ea debetur custodia, quā quicq; prudens suis reb. adhibetur. At si res illa erat apud eum illius dumtaxat cōmodi caula, non potest exigere cōpenitiationē pro rebus suis: secus si caula solummodo alterius, vel

Sect. I. de Contractus Gratuitis, 99

vel virtutique apud illum erat. Quia tunc non teneatur cu[m] proprio damao eam incolumen alteruare. Lay. l. 3. tr. 4. c. 7. n. 7. Lel. l. 2. c. 7. n. 29.

³¹ Quando vero res tua & alterius sunt aequales si res, reu tua potest preferre, si res alterius, est aequa apud te solam alterius, vel in commune commoda apud tuum solus tenueris preferre rem alienam commoda etiamque sua reliqua, saluare. nec ille tibi compensatione aequa fuisse debet. Azor. 10. 3. l. 7. c. 7. q. 6. Mefl. l. 2. c. 27. n. 29.

³² Quid si res duobus fuit commoda? Certe quid res illa locis damnum praestabat, cuius dolo, aut culibus communis periret. Si neuter culpa caruit, insolidum medata vterque obligatur; sed postquam vnu totum fuit, quis dedit, ab altero dividendum reparet. Si autem duo nam dan ex pacto se obligant ad casu fortuitum, rei non premodato, locata, vel deposita, re pertinente, finitibus: guli tantum pro parte tenentur, nisi expreſſe conuenient fit, s[ed] ut certo, s[ed] duobus. 2. commoda. Mol. 19. 2. d. 297. fin.

³³ Potest commodatarius a commodante impensis suas maiores, seu extraordinarias, repetrere, quas petre a circa rem commodatam sine sua culpa facere commoda debuit, v.g. in equi curationem; modica autem a expensis impendia, sicut & cibariorum ad commodata circuari. sp[ecie]t. In rebus, s[ed] possumi ff. commodati. Reginald. l. 2. 5. n. 52.

³⁴ Commodatarius potest repeti ante tempus quando prescriptum ob par incommodum vel dampnum non possit vitandum commodatarij. Quia commodator non commoda, censeatur, talem evuentum voluisse comprehenſum ante te, dereliquit, sive cogitatus fuisse, exprefſe negat, prius repetit. Lopez. l. 2. de contr. c. 34. Nauar. sum. c. 17. n. 282. Mol. 10. 2. d. 294. Angel. v. Commodati. n. 4.

CAPUT IV.

De Precario.

³⁵ PRECARIUM est quod precibus petenti. ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ^{964</sup}

100 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

requiruntur septem rogati mares, & puberes,
lib. 1. ff. de testam. Mol. 1. d. 124. Sylvest. v.
Testamentum, 1. n. 11. Fill. tr. 3. 4. c. 14. Reginald. 1.
2. 5. n. 6. 1.

41 *Testamen-*
tum du-
p' ex clau-
sum &
nuncupati-
num. Quin-
que requi-
runtur ad
clausum.

Testamentum est duplex unum in scriptis seu clausum, eo quod testator latè velit; quod in eo coatur. Alterum dicitur *Nuncupatum*, eo quod testator sine scriptura corā testibus declarat; quid post obitum sibi velit, & ob id aliolet testamentum *Apostolum* vocitari. Ad testamentum in scriptis seu clauis quinq[ue] requiruntur. Primum, ut conficiatur scriptura, & claudatur, in quo contingatur testatoris voluntas. Secundum, ut septem testes adhibeantur mares libere, & puberes ad id rogati. Tertium, ut corā illis vino eodemque tempore dicat testator, illud esse suum testamentum, idque propria manu sublitterat: si possit, si minus adhibeat octauū testem, qui loco eius illud sublitterat. Quartū, ut eo in tempore illud sublitterant septem illi testes suos, vel aleno anno firment. Quintū, ut hæreditis non sublitterant. *I. hac consilifima. C. de testam. 1. oport. de test. c. cum esset, S. 6. v. Testament. n. 6. V. q. de testam. c. 1. §. 4. n. 14. C. 15. Mol. 1. d. 125. & 126. de contr. d. 3. q. 1. p. 1.*

42 *Duo ad*
nuncupati-
num requi-
runtur.

Ad testamentum nuncupatum seu apertū duo requiruntur. Primum, septem testes modo dicto. Secundum, debet hi audiire testatoris voluntatem vel scriptā, vel voce prolatam, sublitteratio autē, & sigilli, & non sunt necessaria. Preterea, ut sit validum, debet absolvī, nec sufficit, quod coepit sit, *I. Hac consilifima. C. de testam. §. per nuncupat.*

43 *De testa-*
mento mi-
litari.

Ad testamentum militare intentorijs factum requiruntur, ac sufficiunt duo testes rogati, & hoc testamentum sustinetur per annum post instanti missione, seu recessum ab exercitu, lapso vero anno non sustinetur. *Quod si miles à castris ausfigiat, hoc privilegio non gaudet, in poena enim fugae privilegijs militarib. priuatur.* Ad testamentum vero in hostiū conficiū factū, nulla iuris solennitas requiritur sed fatis est, vt miles suam scriperit voluntatem in clypeo, vagina, vel re alia proprio sanguine, & eius manus duobus testibus etiā nō rogatis probetur. *J. Miles. C. de test. mil. I. Deservorem. ff. de rem. §. 8.*

44 *De testa-*
mento ad
pia causa.

Vt testamentum ad pias causas sit validum etiam in foro externo, non requiruntur solenitates iuris cipiatis, sed sufficiunt ea, quae sunt iuris gentium, nempe ut duo testes adint. In foro autem conscientia non sunt necessaria, sufficit enim, ut sit porro in disponente, capacitas in eo; in cuius favorem disponitur, & in dispositione libertas. *C. Relatum 1. de test. Cons. de test. c. 11. n. 9. Clar. 6. testam. q. 6. n. 1. Fill. tr. 3. 4. n. 153. & 154. Pōrto reliqua ad pias causas dicitur, si quid Ecclesiæ, vel monasterio relinquatur, hospitali, confraternitatibus, pauperibus, viduis, pro anima, pro captiuorum redēptione, pro alimentis, pro dote virginis, pro publica utilitate, refectione pontini, viarum, &c. Denique ad piam causam reliquum esse dixerim, quod meretrici datur, ut ad frugem redeat meliorē. Legē Dianam parr. 7. ir. 6. resolut. 29. & 30.*

45 *De testa-*
mento ad
cansas non
pias.

Testamentum ad causam non piam sine solemnitatibus iuris in foro conscientia est validum, in externo minime. Validum quidem causas non est in foro interno, quia ex testamento minus solemnī oritur obligatio naturalis, vnde licet

resinetur, quod ex tali possidetur testamento, fine titulo hæreditatis sive legati; & hæres ab intestato tenerur in foro anima restituere hæreditatem, vel legatum ei, qui sic est institutus, & scias voluntatem defuncti suisse, ut hæres, vel legatarius haberet, quod si dubius sit, debet componere cu illo pro debiti ratione. In hæres ab intestato possit cogi in foro externo restituere hæreditatem instituto in minus solemnī testamento, si fateatus voluntatem testatoris suisse, ut alteri tradetur, vel nolle tenet, oblatio ei hereditario, in hoc tamē casu sicut detrahenda *Tribellianica* id est, quarta pars hæreditatis *Clar. §. testam. q. 9. n. 1. Mol. 1. d. 81. Lef. 1. 2. c. 19. dub. 3. Fill. tr. 3. 4. c. 7. q. 4. Sylv. v. Zare-* ditas 3. 9. 7.

Quilibet (nisi prohibeatur) testari potest, mo- 46 *do sufficientis rationis vslum habeat, & liberā Qui possint, bonorum administrationem: Testari non pos-*

sunt, qui iuris dispositione prohibetur, nepe qui sint testari.

vsl rationis carent, & furiosus, qui lucida non

habet interuersus. I. Euristū. C. Qui usum facere

non possint. Surdus simul, & mutus à nativitate

testari non potest ad causas profanas, nisi Prin-

cipis privilegio factus sit habilis ad testandum,

I. Diferenti C. i. eodem. Qui non potest articulare

loqui, ita ut hæredē exprimere queat, I. Iubemus,

C. de testam. Impubes, i. est, maliculus ante annū

decimū quartū expletum, & femina ante

expletum annum duodecimum, leg. ultim.

Cod. de testamenti. milit. filius familias, si tamen

pubes sit, potest testari de bonis castren-

sis, vel quasi: idem dicendum de filia,

hæc enim quadriga sub patris potestate exi-

stunt, non potest de dote aduentitia testari. Clar.

libro tertio sent. §. testam. quæstione 18. produc-

gus, cui prohibita est bonorum administratio,

quamvis testamentum ipsius conditum, antea-

quam prödigus fieret, validum sit. Instans. Qui

buss non est permis. facere testam. 9. produc-

gus. Qui commiserunt aliquod crimen, cui ru-

re annexa est pena, qua ipso facto sunt inte-

stabiles, ut qu. Cardinale hostiliter percussere,

vñtrarij notorij, hæretici post sententiam crimi-

nis declaratoriam c. Felicis, de pñnis. in 6. Mol.

10. 1. d. 128. Lef. 1. 2. c. 19. dub. 4. Fil. tr. 3. 4. n. 157.

S. v. Testamentum, num. 1. Damnati ad mortem

naturalem, vel ciuilem, ut electi in exilium

perpetua. Damnati ob libellum famosum.

Damnati ad perpetuum carcere, testari non

possunt nisi ad causas pias. Religiosi nisi ex

fummi presulis concessione. Autent. 7. grissi.

C. de Sacref. Ecclesiis. Possunt tamen cum su-

perioris licentia aliquid donare tempore mor-

titis etiam per Schedulam scriptam, quia tota

dispositio manet in libera voluntate superioris,

nec est testamentum vel codicillus, quare id

licitum est etiam Fratribus Minoribus, quia si

res modica sit ut Prelatus licentiam possit da-

re donandi inter viatos, cur non etiam causa

mortis? Manu 10. 3. 99. Reg. q. 69. a. 2. & 3. Diana

p. 5. tr. 3. ref. 128.

Omnes legi non prohibiti institui possunt

hæredes, & legatarij, vnde infantes, amētes, sur-

Qui possint, di prodigi, & Religiosi (in cōmuni tamē) eis & non pos-

possunt hæredes. Iure autē prohibentur, ne hære-

sint hære-

des, vel legatarii instituti valeat hæretici, & apo-

des, vel le-

gitate credentes, hæreticoū receptatore, defēcto-

gasarij in-

faniores, si intra annum nō p̄uenierint, vnde Ca-

tholici possunt tales hæredes excludere. Illi autē

non

Sectio I. De Contract. Gratuitis. 101.

non tenent restituere, que tali successione acquisientem sententiam Iudicis. C. Excommunicatus 1.8. credentes de heret. præterea illi, qui sunt intestabilis ad uero propter delictiva, sunt etiam intestabilis paup. hoc est, non possunt hæredes, vel legatarii institui. Clement. Exiit de verbis signis. I. Petri Frates M. notes de observatione, & Capucini non possunt hæredes instituti, ut ipsum acquirant ius ad bona immobili defuncti, & ad eius onera uti hæredes teneantur, tam in eoru fauorem hæredes relinqui, seu legatum, ut vñatur per alios, & Fratribus precium tradatur, per hoc enim Fratres nullum ius acquirunt, nec violent suam speciale paupertatis vocatiōnē. Manu. p. 1. q. c. 1.3.2. Possunt constitui hæredes non solum priuati, sed etiam cōmunitates ut Ecclesia, Civitas, Oppidū, Collegiū, &c. Excipe ciuitate hostiū, & Iudeorū cōmunitatē, & collegiū illīcita, que scilicet publica autoritate creata nō sunt, priuata tamē per longe de collegio illico possum institui. L. C. de sacra. Eccles. L. omnibus. ff. ad Trebellianum l. collegi. C. de hered. l. Cum Senatus. ff. de reb. dub.

48 De filiis naturalib. inter quos conceptionis tempore, vel nativitatis operari, inesse matrimonium, possunt constitui hæredes viuenterales à parenibus, si legitimū prole nō habent, si pater habeat ascendentēs, debet legātū, ut illi portio legitime iure Casato. Auth. de heredib. ab initio, licet hec lex pierit in locis in via non sit. Si habeant nepotes natos ex naturalibus vel spuriis, possunt exā eos hæredes institui. Ab initio autē naturalis non succedit nisi in sexta parte bonorum in duodecimā autem potest succedere, si pares habeat legitimos & testem. I. 6. qua illustris. C. ad S. C. Orſicianū. Deminutū carente prole legitimā etiā intestatē naturalis succedit ex aſſe, hoc est in tota hæreditate: si verò habeat prole legitimā, cum illis succedit ex quo Mol. to. 1. d. 166 Reg. n. l. 2.5. n. 6.6. S. 9. Hereditas. n. 1. & 7. Bonac. de contr. d. 3. q. 17. pun. 3. n. 12. Conar. p. 2. c. 8. n. 15. §. 4. de matrim.

49 De filiis spuriis. Spurij verò, id est, qui nati sunt è parenibus inter quos tempore concepcionis, vel partus erat impedimentū dirimēs non possunt aliquid à patre accipere sine ex testamento, sine ab intellecto, sine ex contractu inter viuos. Quia per leges fādi sunt incapaces, Quod intelligendum est de spuriis patrissimā, si virorū habeat spurium, si est marito instar extranei, & sic ut extraneo potest illi relinquerē. I. licet. C. de naturali liber. Cour. de mair. c. 8. §. n. 5. Fillius. tr. 34. n. 16. 3. similiter spuriis non potest succedere matrissimā nul a proles alia superfit. Scio tamē, noctores probabilitate edocere, posse spuriū retinere ea, que mater ipsi reliquit, donec per Iudicem primum modo potabiliter legitimis filiis nō noccat. Spuriis tamē debent alimenta, il est, ea quā pertinent ad vitam, vestitum, medicinas, habitationem, &c. iuxta persone qualitatem, si aliunde non valeant sibi prouidere. Vnde pater quamvis Sacerdos sit, potest filie spurię tradere dote, quia dos in locum alimenti succedit, Mel. to. 1. d. 167. S. 9. Hereditas. n. 7. & 16. §. 9. v. Testamen. num. 29. Fillius. tr. 34. n. 165.

50 Filiarche. id est, non potest, eo quod contrahenti matrimonium iniuitu patie, vel cum indigno. Quia hoc videtur libertati matrimonij repugnare. Si vero turpem vitam agat, ex Gōeb. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

heredari potest. Sanch. 2. de matrim. l. 4. dub. 24. conting. molina. to. 1. d. 176. Cour. c. Regnum, de ref. inq. p. 2. 1. Regnal. l. 20. n. 37. tre inq. p. 2. 1. Regnal. l. 20. n. 37.

Ex iusta causa, & excludo scandalo, potest 51 pater saltem in foro conscientia, vni filio plus potest perlinquere, quām alii, modo reliqui filii legiter vni si tima portione non primitur. Quia hunc mortuus plus di bona sunt ipsius testatoris propria, & te quāz alterator habet iustam causam, ob quam plus rū rem. vni, quam alteri relinquit Natan sum. c. 17. nn. quere. 159. Sylvest. v. legiūma, num. 8. S. v. Testamen. num. 27. Diana. de contr. p. 1. refol. 8. 3.

Denique ultimarum voluntarum executores 52 possunt constitui omnes, qui iure non prohibe. De vñib. De vñib. buntur. Vnde Episcopi, vel Clerici, seu Sa. marum vo. cerdotes sacerdotes possunt constitui, licet limitatum hoc minus eis olim fuisset interdictum. c. Te executores quidem 1. 1. g. 1. & c. Episcop. 1. 88. Quia qui possit hōc tempore id eis permittum videretur, ut patet ex l. Hæreditas 5. 3. ff. de perit. hæredit. & possit licet Tridentinum. ses. 2. 2. c. 8. Item secunda consti. sum. potest testamenti executrix. I. A. filioff. fungi.

de alimento legit. Nihil autem Religiosis clauſtris potest esse executor testamenti seu ad pias, seu ad profanas cauſas, nisi cum Prelati facultate, qui est immediatus Monasterij superiori, nisi alius ferat consuetudo, vel Religionis constitutiones. cap. secundo de testam. in sexto Clement. vnic. eadem titulo. Ipsi vñi ordinum superiores executores testatorum esse non prohibentur nisi precepto superioris, aut constitutionibus, vel ordinis consuetudine alius caueatur. Quia facultatibus, quas prelati Monasterij labilitatis concedere potest, ipsem etiā non prohibetur, nisi a superiori ipsi interdictum, vel alius ordinis statuo sit decreatum. At si Regulare extra clauſtra liceat perpetuo degat, & si alii insermarit beneficio, absque imperioris licentia potest esse testamenti executor. Quis factus est quasi sui iuris, vnde in eo cessaſ probationis ratio. Glos. ad c. 2. de testam. v. Religiosus Rodriguez. to. 3. q. 99. Regul. graft. 70. a. 1. Sanch. l. 6. Moral. c. 1. 1. n. 5. Diana p. 8. tr. 5. refol. 4. 7. 11. Certe si Religiosi clauſtraleſ testamenti executores fuerint, rationem reddere debent locorum Ordinaris, à quibus etiam puniri poterunt, si in executions officio delinquere reperiantur; quamvis alioqui à iuri isti. cōdictione illorum sint exempti, ut in Clement. citata prescribitur. Lczana to. 4. sum. v. Testamentum. Diana vbi supr. refol. 5. 6.

CAPVT VI.

De Codicillo.

CODICILLVS dicitur quasi pars co-
dex, fine scriptura vñimam aliquam 53
voluntatem continens abque hæ-
dis directa institutione, & est quasi imperfe-
ctum testamentum ob duplē causam. Pri-
ma, quia testamenti solemnitates non requirit,
quoniam enim testes, etiam non rogati, & for-
ming in Codicillo sufficiunt. Secunda, quia Co-
dicillo hæreditas neq; dari, neq; adiun. potest
seruisti præcipue Codicilli ad fiduciam legata,

I. 3. relinquitur,

EL SCOPAR
Theol. Mor.
Tom. VI. VII.
E. IV.

102 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

relinquenda , ad testamentum declarandum, immutandum ; & addendum l. ultim. tit. de codicil. Lessius libro secundo capite 19. numero secund. Bonac. de contr. d. 3. questione 17. numero secund. leg. Hereditatem, Cod. de codicil.

⁵⁴ Codicilos plures quis facere potest, modò inter le contrarij non sint, alioqui prior à dicilos quis posteriore revocatus censembitur. Testamenta facere posse autem duo simul constître non possunt, sed semper posterius, quod inter factum est, priori derogat; quamvis nemo ex illo hæres exititerit. *Instit. §. codicillos, de codicili. Bonac. de contralt. disputat. 3. question. 17. numero 7.*

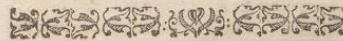
⁵⁵ Codicillus fieri potest tam ab eo, qui interstatus, quamvis qui testatus decedit, & hoc non solus post factum testamentum, sed etiam ante id: & cum ipso, ita ex testamento vires codicilli pendente, tanquam accessorijs ex principali. Si vero nullum testamentum factum sit, quasi loco testamenti est codicillus obligans hæredem ab intestato venientem, etiam posthumum, §. Non tantum, infit. de codic. leg. consciuntur, ff. de iure codicil. Bonac. de contr. d. 3. question. 17. numero quinto.

⁵⁶ Addita clausula codicillari, vices testamenti exercit codicilis. Quando testator intendit condere testamentum, sed tamen non adhibet ad id solemnitatem necessariam, censembitur tunc esse codicillus rite effectus testamenti vices exercens, si expressè adiungat clausulam codicillarem, verb. gr. si dispositio mea non valeret vi testamento, volo, ut valeat vi codicilli. Idem dixerim, quamvis solum tacite, ac virtualiter hoc exprimat, verb. gr. si hac dispositio mea non valeret vi testamento, valeret eo modo, quo valere potest, leg. prim. ff. de iure codicil. l. ultim. §. illud quoque C. codicil. Lessius libro secundo, capite 19. numero 3. Sà verb. Testamentum, numero decimo Sylvest. verb. Testamentum, 1. numero 11. Vasquez de testament. capit. prim. & septim. dub. secund. Quando verò clausula codicillaris testamento minus solenitatis condito neque adiecta est, neque ob coniecturas pro adiecta haberi potest, dispositio nec vt testamentum, nec vt codicillus constitit, etiamsi omnia ad codicillum alioqui requisita adint. l. ff. de iure codicil. l. ult. C. cod. iii.

⁵⁷ Clausula codicillaris effectus. Effectus verò clausula codicillaris seu expressè, seu tacite intellectu sunt tres. Primus, ex testamento minus solemni, & si hæres tamen ab intestato soluere cogitur legata. Secundus, si testator caret hæredibus necessarijs, in testamento minus solemni extraneum institutus, virtute eiusdem clausula instituto directa vertitur in fideicommissariam. Tertius, si testator hæredem necessario scienter præterito, vel iniuste ex hæredato, in testamento minus solemni institutus extraneum, virtute illius clausula censembitur hæres necessarius gravatus, ut detracta portione legitima, reliquam hæreditatem instituto restituat, leg. ff. iure non subsistit. Cod. de testament. numis, leg. Ex ea scriptura, §. ex his verbis, ff. qui testimoniare possunt, Molin. tomo primo disputatione 132. Layman. libro tertio tractat. quinta. capit. 8.

Ad testamenti multitudinem duplice possum fieri codicilli. Primo, in scriptis, ad habitus quinque testibus, qui se subscribant. ⁵⁸ Bifarium fieri posse. Secundo, sine scripto per numerationem ⁵⁹ sunt codicilli, tametsi ea postea in scriptaram redierunt, etiam mihi similitudinem de codice.

Demum inter hæredis institutionem, & legatum hoc interest, quod testator hæredem proprio ore fatem ad interrogacionem alterius ⁶⁰ Differenter proferre debet, at verò legatum natus relinquitur, qui potest, si moriturus morbo impeditur, articulare loqui non valeat, leg. Iubemus, & legatura Codic. de testament. leg. Nun. ff. de legatis, libro 32.

C A P V T VII.

De Mutuo.

⁶¹ M U T U V M est contractus, quo quis alteri rem suam tradit numero, Mutui deposito, vel mensura constantem, ut finito, & statim fiat accipientis, cum obligatione, ut si commoda multis specie, ac bonitate restituantur, differt ac permittit a commodi, & permutatione, quia in ratione differentia.

Mutuum multipliciter diuidi tun ex parte rei que traditur in rem consistente in numero, vel ponderi, vel mensura, tun ex dividitur parte modi, & sic diuidi in expressum, seu formale, & in tacitum, seu implicite, ac virtuale. Expressum contingit, quando quis mutuat alteri, tradendo rem ipso facto mutuatio, tacitum vocatur illud, quod virtute in alijs contractibus includitur, & ob id mutuum palliatum nuncupatur, ut quando quis vendit alteri donum maiori pretio concessa dilatatio ad soluendum, censembitur enim virtualiter mutare pretium emptori visque ad terminum illi concessum, & ad soluendum praefixum, Molina de contract. d. 303. Bonac. de contr. d. 3. q. 3. p. 3. 1. m. 4. Fil. tr. 34. cap. 10. quast. 5.

Naturæ iure ex mutuo obligantur omnes, qui possunt contrahere, nisi iuri positivi p[ro]hibiti. Qui possunt negligi eis sit concessum, ut in certis casibus contrahere, non obligantur, vel certe obligationem pol. iure naturæ sint elidere exceptione, libro primo ff. de jure ex mutuo nat. cons. Macedoni. Tale autem privilegium obligantur? concessum est filiofamilias, Ecclesiæ, C. Se in quibus casis.

Sect. I. de Contract. Gratuitis. 103

dam casu- titibus, ac minoribus. Vnde si filiius familias
bau non abique patti confensu maria pecuniam ac-
obligarum cepit, non tenetur in effectu ad restitu-
ex principe- nem; ne post mortem quidem partis, qui-
gio iuris fi- potest opponere mutuatori exceptionem Se-
am filia- nam coniuncti Macedoniani, quo conceputum
familias est ei, vt folvere non tenetur, *Filluc. tr. 34. cap.*
Ecclesia & Septima. Hoc autem
mutuor. pte 10. questione sexta, & *Septima.* Hoc au-
tem exceptio competit etiam filiis familias, &
parentibus tam filijs, quam filiis, & haeredibus,
& filiiscessoribus eorum, *l. 7. & 9. f. de S. C.*
Macedon. Ius autem hoc decreuit, ad praeca-
nenda incommoda, qua occasione mutui a fi-
liis, vel filiabus familias accepti suboriebantur,
filii enim ad perfoluendam pecuniam mutuo
accipiant occasionem mortem parentium inferendi accepient. Porro quamvis verbis hu-
iis prouilegio soluti videatur tolli ciuilis obli-
gatio, tamen etiam tollitur obligatio naturalis
(probabiliter facta) itavt in conscientia foro
non tenetur vnguam huinfracto mutuum filius
vel filiabus restituere, si libeat hoc uti
privilegio, *Molina de contract. d. 30. l. 1. Lessius*
l. 2. cap. 20. numer. 8. Sanch. de matr. l. 6. d. 39.

63
In multis casibus si-
lit, ac fi-
liis familiis
tenetur
mutuum
falsum.

num 3.
Sci tamen, multos esse casus, in quibus filius vel filia familiis ad restitutionem accepti mutuum tenetur. Primum est, si habet bona castrensis, vel quasi. Secundus, quando accepit mutuum nullum, vel confessio patris. Tertius, si pecunia in patris causa velutata. Quartus, quando accepit mutuo pecuniam, ad ea que infundenda erat pecunia a patre, ut si filius absens studiorum causa mutuum necessarium, ut victiter, & ut libitos necessarios emat, accipiat. Quintus, si publice filius sui iritis esse putabatur. Sextus, si filius intravit se soluturum. In hoc tamen caso potest filius, qui intravit, a Prelato intramuram relaxacionem obtinere, quia infra dictam legis oppositionem est, & alias lex faciliter inutilis redderetur. Isto si filius post acceptam mutuam pecuniam, patre vivente privilegio Macedoniano renunciaret, adhuc non tenetur foliare. Quia hoc privilegium videtur principalius concessum in favorem parentum nullus autem cedere potest privilegio in alterius favorem conceleto, Gomez tunc secundo capite sexto numero secundo Bonac. de contr. d. 3. q. 3. punctione primo numero 7. & 8. Leffius l. 2. c. 20. n. 9. & 11.

Quādā aliquid mutuo traditū est Eccle-
sia, vel locōpīo, vel oppido, Ecclesia, locus' pūis,
vel oppidū non tenet ad restitutionem, nisi
mutuū probet pecuniam mutuata conser-
vatu, vel fālise in Ecclesiā, loci pīj, vel oppidi vīt-
tēpīdū tatem, l. ciuitatis ffīs certūm, *Authent.* Hoc ins-
ad reddi pōretū, dē Sacrof. Ecclesiā, libro primō C de
timenū solvitū, Molina de contract. d. 300. Rebel.
tū teneatū, libro s. xto quaque primo sett. 3. Lettias librō
secund. capit. 20, numero 15, 16. & 17. Full.
trat. at. 3. 4. capit. 10. quæst. 10. Gomez rō. 2. c. 14.
numero 2.

Si nomine pupilli tutor, vel minoris nomen-
nē curator mutuum accepérit, non tenetur pa-
pillus aut minor postea etiam maior factus
solvere, nisi creditor probat, id in eius vili-
tatem else conservari. Datur tamen actio ad-
uersus illam, qui mutuum accepit alterius no-
mine, porcet enim cogi ad seruandum indem-
nem cum, qui pecuniā tradidit. Imo si mino-

inutum acceperit, &c. inde se laetum depite- *migorio, ad-*
henderit, quia pecuniam iniutiliter contum *cepere.*
pist, poret petere restituitionem in integrum,
vt non teneatur, nisi quatenus inde factus est
locupletior, Molina de *contr. d. 300. Rebel. I.*
8. questione prim. sedl. 3. Leflins l. 2. capit. 20.
numero 15. 16. & 17. Filliacius tractat. 34.
capite 10. questione 10. Gomez tomo secundo
capite 14. numero secundo.

CAPVT VIII.

De Vura.

SVR A est *lucrum immediatè ex mutuo proueniens*. *Lucrum* vocatur acquisitio rei suprà sortem pecunia æstimabiliis, & alias indebitæ, unde si mutuum tribili mille, vt reddas depositum, non erit visura. Dicitur, *immediatè*, quia debet hoc lucrum ex vi pacti mutationis prouenire, si enim immediatè proneniat ex amicitia, vel gratitudine, vel ex ipe alliciendi mutantem ad continentandum iniquum, visura non erit. Additur, *ex mutuo proueniens*, nam si vendas rem tuam ultra instantem premium, lucraris quidem, sed hoc lucrum non est visura, quia prouenit non ex vi mutui, sed ex iniqua venditione. Molina de *centr. tractat.* secund. d. 303. Valent. 2. 2. d. 5. q. 5 pun. 21. Lefsius libro secund. cap. 20. dub. 3. Layman. libro tertio tractat. 4. cap. 16. numero 1. & 2.

Ad vñræ rationem quinque requireo. Primum, vt adū mutuum, cuius communissima materia est rē vñ consumptibilis. Secundum, lucrum vñtra fortem seu summa capitelem, ita scilicet, vt mutuans vñtra summan, quam mutuauit, accipiat aliquid, quod antea suum quiruntur² non erat. Tertium, vt lucrum illud sit res pretio aestimabilis, vnde non foret vñratus, qui est mutuo speraret, vel intendere amiciam, vel quid simile, quod non a solet prelio aestimari. Quartum, vt hoc lucrum ex vi mutui proveniat, hoc est, ratios mutationis. Quintum, vt lucrum intendatur principaliter ex mutuo, iuxta nonnullorum sententiam, d' quo selt. 2. Sylvest. v. *Mutuum. Nauar. sum. capite 17. numero 206.* Sotus libro sexto de iustis. queſtio. 1. articulo primo *Inſtitut. libro tertio titul. 15. Caet. v Vñra Mol. trah. 2. d. 303. Sylva. 2. 2. q. 78. a. 1.*

Visura alia est *formalis*, & *aperta*, quæ scilicet constituitur in mutuo formal, cum quis de lucro expresse vel tacite paciscitur. Alia *visura alia realis*, & *palliativa*, quæ quidem latet in alio *aperta alia contracta*, ut cum venditum merces credito *maliata*, iori prece, prima facie videatur esse contractus *alia extorsionis*, & *venditionis*, & solum ex eis excusat. *aliam maliatas pretij*, *virtualiter* tamen est mutuum cum *talis*, visura, idem enim est, ac si statim numerata pecunia fuisse merces vendita insto preto, & deinde propter mutuum eisdem pecunia usque ad tempus dilata solutionis illi insto preto excusos accipetur. Præterea alia *visura* est *realis*, & *externa*, *alimentalis*, & *interna*.

104 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

Realis contingit, quando interuenit pactum
falem implicitum reddendi aliquid supra sortem.
mentalis est, quando nullum adest pactum, sed
mutuans dat eo animo, & intentione, ut ex
mutuo lucrum acquirat. Tolet. l. quinto cap. 29.
Sylvi. 2. 2. q. 7. 8. a. 1. & 2. Natan. sum. c. 17. num.
206. Filliue. tr. 34. c. 1. q. 1. & 2.

69 *Vñra est iure positio diuino ac humano immo naturali probita.*
Profecto vñra non solam iure positivo diuino, vel humano; sed etiam naturali illicita est: immo hæc eos erit reus, qui dixerit vñram non esse peccatum, vt definitur in Concilio Vienensis, ex pluribus Sacre Paginæ locis colligitur. Quod si alcibi vñrarij permittantur, pertinetunt & meretricia. Nat. sum c. 17. n. 207. Valer. 10. 3. d. 5. q. 2. p. 1. Azot. p. 3. l. 5. c. 2. Mol. d. 304. Filliue. tr. 34. c. 1. q. 5. Calpen. tr. 19. d. 3. sect. 1.

70 *Regule, quibus vñrarius animus valeat agosci.*
Vero animus vñrarius possit agnosciri, quatuor regulas induco. Prima, si mutuator periret, vel accepto lucrum ex liberalitate, & gratitudine, modo mutuarij, sibi periuadet, eo animo mutuarij dedisse, vñrarius non est. Secundam, si mutuator intendit, vel accipit tanquam premium ex mutuo, vñra est reus. Tertiam, si mutuator dubitat de animo mutuarij, an scilicet dederit ex liberalitate, an ex obligatione, tanquam premium, vñram committit; quia vel volunt exercere iniusticiam, vel se illius excedenda periculo exposuit. Quartam, quando non constat de dantis animo documentum definiens ex ipsis tradentis qualitate, nam si tradens sponte sua absque premo pacto hilari animo exhibeat, cum aliquo sit gratus & liberalis: presumendus est liberaliter tradere Lessi. l. 2. c. 20. dub. 6. Cœat. ad reg. Peccatum. p. 2. n. 4. Cœat. opus 10. 2. opus 8. q. 3. Bonac. de contr. d. 2. q. 3. pun. 2. 2. n. 1. Filliue. tr. 34. n. 27.

71 *Plures causæ in quib. mutuum vñrarium est.*
Ex præmis autem facile iam edifices, quodnam mutuum sic vñrarium, quodnam librum sit ab vñra. Certe vñrarium est pactum de obtinendo a mutuatorio (vel eius opera) officio aliquo. Molina tr. 2. d. 3. 10. Cardin. Lugo de inst. d. 25. sect. 3. Et pactum, vt à mutuatio Ecclesiasticum beneficium conferatur. Quia cogitur is nouum omnis ob mutuum subire. Trilen. Decal. l. 7. c. 19. dub. 7. Et mutuare frumentum vetus cum obligatione, vt restituatur nonum (præsertim certo tempore) si mutuans seiat nonum fore melius ac maioris pretij. Triull. de cal. dub. 15. n. 11. Et si des mutuum, vt postea mutuarij ex debito enī tibi obligetur rursum mutuari, aut vendere, vel apud eum in tua officina emere merces, aut operas suas locare. Quia talis obligatio est pretio estimabilis, cum prius mutuarij potestate alibi emendi, ac operas locandi Lessi. l. secund. c. 20. dub. 8. Lugo de inst. d. 25. num. 46. Laym. l. 3. tr. 4. c. 16. num. 3. Et mutuare Principi, vel Reipublice, eo pacto, vt interim, dum solvitur, sis liber à tributo, vel oneribus iustis solvendis. Lugo num. 6. 4. Et mutuare ea lege, vt mutuarij eam pecuniam exigat à mutuantis debitore, à quo non facile extorfit. Quia specialis illa moleftia in exquirenda pecunia pretio est estimabilis. Attamen si sponte onus illud facilius eo, quod facile possit obtinere, non exit vñra. Lugo ibidem. Et si frumentum, quod alibi habes, des mutuum, obligando, vt tibi reddatur hic, vel alibi (cum maioribus sumptibus vel laboribus) vbi plus valet. Lugo vbi sp. Et si obliges mutuarij, vt partē mutuari accipiat in mercibus, quibus non indiger. Lugo citatus.

tui accipiat in mercibus, quibus non indiger. Lugo citatus.

Iam vero vñra non est, si mutuans nihil intendat, vt premium, sed tantum iperet aliquid ex gratitudine, & ea intentione aliquid donetur, licet illud vt finem principalem intenda. Molina tom secund. d. 305. num. 6. Lugo de inst. d. 25. Attamen si intelligeret, sibi aliquid donatus non gratis, vt putabat, sed vt debitum ratione mutui, teneretur relinquare, quantum inde ditor euasister. Sà vñra Lugo d. 25. sect. 3. Nec dare mutuum, alterius amicorum captandæ causa, atque vñterius inde sperare officium. Qui amicorum pretio ita estimatur. Lugo ibidem. Nec cum quis non potest sua recuperare, mutuat, vt sua sibi reddantur, vel ne sibi insulè noceatur. Quia hæc iure iam ante debentur, vnde non facit lucrum, nec obligationem novam imponit. Bonac. de contr. d. 3. q. 3. pun. 3. n. 15. ex Azot. & Reginal. Nec exige aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt, vel irerunt in recuperanda sorte. Quia pretio estimari potest, quod quis sibi in tale periculum, & difficultatem immittat. Connich. Decal. l. 7. d. 3. q. 3. pun. 5. Necesse tamē est, vt periculum illud deducatur in pactum expresse vel tacite docet Laym. l. 3. tr. 4. c. 16. n. 9. ex Medin. Valent. Molina, Lessio. Nec si timens difficultatem, aut fraudem mutuarij in reddendo confundit tempore, pacifcaris, vt si tunc non soluat, aliquid det vñra capitali loco peccatum. quæ peccata leite exigitur, dummodo non fiat alia intentione, quam vt mutuarij sic quasi constringatur, ne sua culpa fallat. Vnde si mutuarij absque sua culpa solvere non valeat, non licet peccatum exigere. Toletus l. 5. c. 32. addens, manifestum esse argumentum prædictæ intentionis, si expertas, non sibi praefixa tempore, vt peccatum recipias, ac simpliciter vñram fore, si certo sciens alterum non valuerit solvere, adhuc cum tali onere peccata. Bonac. de controuer. d. 3. q. 3. pun. 7. Molina tom. secund. disput. 317. Lessi. l. 2. c. 20. dubio 15.

Nec pacisci, & accipere aliquid ratione danni emergens, si quidem mutuum verè illius causa sit, vel lucri cessantis, vel cessatur: dummodo de hoc mutuarij monatur. Vnde si vñras domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere tricuum: primando autem te tua pecunia, in dando mutuo, dominus coruit, & poeta carius tricuum emes. Porro in hoc titulo lucri cessantis supponendum imprimis, quod verè voleris cum ea pecunia negotiari, & alia non habeas. Deinde quod malis negotiando, aliter lucrari, quam sic mutuando, ita vt mutuas tantum in mutuarij gratiam. Denique vt minus exiges, quam lucrari poteras, & deducis expensis. Quia lucrum cessans non est actus, sed in potentia, & varijs adhuc eveniibus obnoxium. Vnde ad arbitrium prudentis viri pro maiori eius certitudine, id poteris estimare, & sic cum mutuatorio de eo pacisci. Molina tomo secundo disp. 314. Salas de vñrabitat. 18. Lugo de inst. disp. 25. sectio. sexta Bonac. de controuer. disp. 3. q. 3. pun. quarti. Quare qui non habuit animum negotiandi, vel si non erant, nec breui sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro: nihil potest ultra

ultra sortem accipere. Quia huiusmodi mutua-
tio verè non sicut causa lucri cessantis. Eadem
ex causa vñra est, simercatoes credito vendé-
tes aliquid ultra puerū rigorosum accipiant ti-
tulo lucri cessantis, verbi gratia, rem solum mo-
do valentem centum, vendant pre centum, &
quinguinta numerandis post annum. Quia
vendendo ad creditum (quod est virtualis
mutatio) plures habent emptores, plurē-
que res vendunt, & sic lucrum cessans com-
penfatur, vnde illud non cessat huius causa
vñdionis, Trullench. Decalog. lib. 7. capit. 19.
dub. 9.

*Quid in
mutuo per
variario,
qua do
rebet, aut
decrebet
pennigiu-
lor.*

Certe in mutuo pecuniaris (nisi aliter con-
venit) si quis det mutuos centum
aureos, non potest exigere plus quam eorum
valor tunc fuerit. Vnde si valor eorum augme-
tur, non potest repeteret centum aureos; quia
reciperet aliquid super sortem. Si vero decrebat,
debet mutuarius reddere plus quam cen-
tum, quia alias ad equalitatem non restitu-
ret. Lessius l. 2. c. 20. dub. 8. Laym. l. 3. tr. 4. c. 16.
numer. 15.

*Quid in
diamon et re-
num mutuo
soiente,
et deces-
sum ecum
ratio.*

In mutuo autem aliarum rerum, vt vini,
triticī, olei, &c. aliter se res habet, quia si quis,
verb. grat. maxuer alieri centum modios tri-
tici, hoc pretium crescat, sine non, potest
centum repeteret. Ratio differentia est, quia
pecunia non spectat ordinari (nisi aliter
convenit) sed ob certas licitas causas (nisi
valor, sine pretium, vnde non debet restitu-
ti pretium æquale. At vero in frumento,
&c. spectat ipsa materia, quia non petitur
mutuum frumenti propter pretium frumenti,
sed propter ipsum corpus, & substantiam: Er-
go eti crescat pretium illius potest repeteret
et mensuras, quod dedit mutuo. Scio tamen
quosdam Doctores de his rebus eodem modo
loqui, quo de moneta, Laym. l. 3. tr. 4.
capit. 16. numero 14. Bonac. de contr. d. 3. q. 3.
pun. 3.

*De vñ-
rion per-
tin.*

Quenam demum sit vñrarij, & cooperan-
tium poena, si requiras, respondeo, vñrarium
etiam non manifestum, eiusque hæredes ad
restitutionem teneri, atque euan eos omnes,
qui ex parte vñrarij cooperantur efficaciter,
verb. grat. Iudices, domini temporales nota-
rij, famili, aducati, qui quoni modo iuvant,
vel cogunt mutuarios, ad solvendum vñras.
Dixi postime, & efficaciter, quia habendo se
negatiæ possunt vñrarios permittere ob iu-
stam causam, & pauperem necessitatem. Præ-
teca in praxi ex presumpcta voluntate mutuata-
rii fieri minus principales, famili scilicet ex-
citantur. Vñrarius publicus sine notoriis non
debet admitti ad communionem Altaris, nec
absolu, donec vñras restitutæ, nec in loco sacro
sepeliti, & qui scienter, sepelit, ipso facto
est excommunicatus. Eius denique testamen-
tum est irritum, nisi ante mortem
restituerit. Laym. l. 3. tr. 4. c. 16.

n. 2. 1. Trull. Decl. 7. c. 9.
dubit. 22.
**

C A P V T IX.

De Monte Pietatis.

Mons pietatis est summa pecunia vel ⁷⁷
alierius rei mutabilis, deputata, ad ^{Montis}
subueniendam per mutuum pauperum ^{Pietatis de-}
necessitatis. Ibi quidem montes quinque ^{finitio, &}
conditionibus constituantur. Prima, vt ex illis
detur mutuum ad certam summam pauperi-
bus, non autem ad uitib[us]. Secunda, vt certum
tempus, verb. grat. ad annum vel paulo amplius
est permittatur. Tertia, vt mutuarij dent pi-
gnus idoneum. Quartu[us] vt singulis mensibus
aliquid ministrum louant pro sumptibus ne-
cessarijs ad montis confectionem, vt pro mi-
niistrorum stipendio, qui montem custodiunt,
& administrant, semperque parati esse debent
ad mutuandum, ac pignora suscipienda custo-
dienda, reddenda, pro conductione domus, pro
rationum libris reliquaque necessarijs instru-
mentis. Quinta, si contingat mutuarios non
solvere termino prefigo, pignus vendatur sub
asta, vt ex pretio eius monte, & eius ministri
satisfiat, quod vero superest Domino pignoris
restitutor, Fillius tr. 34. p. 2. n. 165. Bonac. de
contr. d. 3. q. 3. pun. 12. Sylu. 2. 2. q. 78. 4. 4. q. 1.
conclu. 1. Lessius libro secund. c. 20. dub. 2. 3. n. 110.
190. Tolent. l. 5. c. 3. 8.

Ratio autem, cur hi montes liciti sunt, est: Quia
nihil à mutuariis exigitur mutationi, ratio-
ne, sed solum pro ratione expensarum, quæ ne-
cessariæ sunt ad montis confectionem, & ad
administrationem, atqui licitum est aliquid pro
his expensis exigere, ergo quod in his monti-
bus datur, iuste recipitur, & nulla equitas po-
stulat, vt quis cum damno suo mutuet tantum
igitur potest exigere, quantum necessarium est
ad damnum vitandum. Addo, Cencilium Late-
ranense h[oc]e approbare montes, dum Leo X.
ait. Declaramus, & definimus, Montes pietatis,
in quibus pro eorum impensis, & indemnitate
aliquid moderatum ad solum ministerium impen-
sas, & aliarum rerum ad eorum conservatiouem
pertinentium pro eorum indemnitate dntaxat
ultra sortem ab que lucro eorumdem montium
recipitur, nec malis speciem preferre, nec ullo pa-
tio improbari. Reginald. l. 2. 5. n. 207. AZOR. p. 3.
cap. octauo Lessius l. 2. c. 20. num. 19. 1. Fillius
tr. 34. n. 167. Medin. de usur. q. 10. & alij com-
muniter.

Primitus quisque potest montem institue-
re, etiam si pecuniam illam sub onere aliquius ⁷⁹
census accepisset, & exigere à mutuariis, quisque po-
quantum opus est; vt se indemnem præferet, ⁷⁹ iuste montem
etiam si octo vel decem in centum ab illis ^{instituere.}
elsen solvenda. Quia negotium mutuarij
mons utiliter gerit, cum aliis maiori sum-
ptu forte deberet mutuum accipere. Lessius
libro secundo capite 20. numero 194. Sa-
las de usur. dub. 33. numer. 3. & 10. Mol. tunc 2.
d. 325.

Deponentes pecuniam apud montem pietati-

80

E. SCOP. AR.
T. Theol. Mor.
Tom. VI. VII.

E. IV.

106 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

Deponentes tis non possunt aliquid ultra lortem accipere, pecuniam seculo lucro cessante, vel damno emergence, si apud mon- enim recipient erit vslura. Quia inter mon- tem non tem, & tradentes pecuniam non potest esse possunt aliis contractus, quam depositi sui mutui, quid reci- perere ultra

depositario, vt illa vtratur censemur mutuare ratione autem mutui non potest aliquid recipi, cum hoc sit contra præceptum naturale; & di-

tinuum, neque etiam ratione depositi, quia con-

tractus depositi debet esse gratuitus. Non narrat

libro 5. conf. de vslur. conf. 17. Filiacus tra-

Ex indul. Etat. 34. part. secund. num. 177. & 178. Azor.

to possunt. part. tertia lib. quinto. cap. 9. quæstione 5. Scio

tamen ex Ponificum iurum in dulio pluribus in locis oppositum esse in vsl, nam deponentes apud Montes pietatis pecunias tutam conscientia quatuor vel quinque pro centum ultra lortem annuatim recipient. Concessit Paulus III. Confessoribus, ac præsentibus monti pietatis Ferrarie per Bullam, quæ incipit, Charitatis opera, die 10. Iulij anno 1549. Vbi derogat conflit, in contrarium, etiam Concilij Lateran. Propterea huiusmodi induco stante licitum est percipere illa quatuor, vel quinque pro centum ex pecunij, quæ supradictis montibus hisce collocantur, quia cententur dari ex liberalitate, & gratitudine montis, qui mutuum recipit, vt hoc pacto alij allificantur ad tradendam pecuniam, & pauperibus subveniantur. Bonac. de contral. d. 3. q. 3. punto 12. numero 9.

81 Porro titulos, ob quos luctum instum euidat ex depositis sopra montem pecunij exhibeo. Primus est, euolumentum magnum, quod ex depositis ex depositis communitatæ præstat, qui suam pecuniam apud montem depositat, prouider enim vnde possumt egeni subvenari. Secundus, ratione obligacionis, quam in se suscipit mutuandi pauperibus pro tanta summa. Nam cum ad communitatæ spectet, quantum fieri potest, egenos subvenire, vt habeat promptam pecuniam, unde hoc præfare valeat, contrahit cum hoc, & illo, vt se oblige pro aliqua pecunia quantitate, ad mutuorum pauperibus, & pro tali obligatione tot pro centum solvit. Cum autem omnis obligatio sit pretio æstimabilis, potest quoque annuatim aliquid pretium iustè accipi. Sotus libro 6. de iustit. quæstione primi articulo secund. Molina de contr. d. 308. num. 4. Tertius titulus iustus est, si pecunia non censeatur mutuari, sed accommodari, itavt transcat in locatum.

Quod fieri potest, accedente declaratione Principes, & exigente bono publico. Quartus, si sit intitul translationis dominij, & priuationis eiusdem, non autem mutui respectu. Omne enim Dominium rei vnlis, quals præsertim est pecunia, est pretia æstimabile, sicut etiam privatio eiusdem rei vnlis, vnde cum quis se priua facultate, ac potentia conuertere pecuniam in obvios vnlus lucrativos, vt esset cambiun, mercatura, aut rei fructuere emptio potest percipere lucrum, quod posset habere. Med. de ref. 9. 32. Diana p. 5. tr. 13. ref. o. Petri. Lede. summa part. secund. tralat. 8. capit. 35. conclus. quart.

Mons vero pietatis potest exigere à mutu-

82

taris non solum, quod necessarium est pro ex-

pensis ministrorum, sed etiam pro solvendis pen-

tionibus, seu censibus, aut quocumque alio ti-

tuolo pecunij debitum depositanti. Quia licet

exigere à potest mons se feruare indemnum, dum mu-

tuatur, exigere à mutuariis, quidquid ipse riu ad ex-

soluere tenetur intuitu illius commodi, quod persas ex-

paratum habet pro mutuariis, præstum cum truenda

non negotium proprium sed ipsorum gerat. domus.

Bonac. de contral. d. 3. qu. 3. punto 12. num. 30.

Azor. tom. 3. l. 5. c. 9. q. 2. Reginald. l. 25. nu. 209.

Pafqualig. decif. mor. 186. Ino secundum Lef-

sum in append. de monte piet. q. 2. potest etiam

exigere, quod necessarium est pro paranda, ac

instruenda domo, in qua conferuent, quæ ad

montem pertinent, quia habere domum cum

omni apparatu necessario, pertinet ad montis

confermentationem,

Mons potest exire expensas pro ministris,

quas exigit à exercitu, etiam ab iis, qui dant pi-

gnora, quæ labore, ac cura non indigent, vt

mutuariis non est intuitu conservandi,

Et ad sum- præ mini- strorum, etiam pignora corū labore ad custodiā non egeant.

83

84

Non potest aliquid accipere in

aliquid accipere in

fuis ipsius augmen- tum.

diff. 14. asserentis, posse montem, augmentum

capere ex mutuo, si omnes interfere contentiant,

vt qui mutuum accipit aliquid tribuat per

modum donationis ad montis augmentum.

SECTIO

SECTIO SECUNDA.

De Contractibus Gratuitis Dubia.

CAPUT X.

Circa Depositum, Commodum, Precarium.

D V B I V M . I.

An quoties res, que in numero, pondere, ac mensura consistunt ponde-
rate, numerata, seu mensurata de-
positario traduntur, sufficiens con-
iectura sit, depositum id in mutuum
transire?

cundo d. 525. Palao de instit. tract. 32. d. 3. p.
2. n. 7.

Hoc verius existimo. Vnde alii conjecturis
id colligendum erit. Certè si deponeres apud *Hoc verius*
aliquem pecuniam, triticum, &c. retinens illo-

rum dominium, & possessionem interim dum
non consumentur, concedisque facultatem
illis vendisled sub obligatione reddendi tan-
tundem eorum, quæ fuerint expensa, partim
institutis depositum, & parum mutuum. Depo-

88

situm quidem interim ac non expenduntur,
mutuum vero postquam sunt expensa, ut aperte
cum Nauarri summa capite 17. numero 180.
nocavit Molina disputat. 525. post initium.
Vbi optime probat huic deposito mutuo non
posse competere exceptionem intra biennium
non numerata pecunia, quia vere ac propriè
mutuum non est, cum in gratiam deponentis
fiat, & exigi possit statim ac est traditum,
sed est quidam contractus ex deposito ac mu-
tuu mixtus.

D V B I V M . II.

Pecuniam aream in depositum accep-
isti, & consumpsisti, post consump-
tionem autem Regio decreto valor
eius est immunitus, tenerisne red-
dere quantum in valore accepisti,
ac si diminuta non esset.

Teneris reddere quantum in valore accep-
isti, & non quantum accepisti in quantita-
te solum. Quia si tempore, quo numeros illos
accepisti in depositum, consumpsisti, maioris quantum ita
erant valoris, & estimationis, quasi mutuo illos *valore ac-*
cepisti, atque adeo quasi mutuo obligaris, cepisti.
At si numeros illos mutuo accepis, non sa-
tisfaceres reddendo eis quantitatem, quæ non
ad æquat valoris, & estimationis monetæ accep-
ptæ, alias non rederes tantundem, ac accep-
isti: Ergo idem erit dicendum in hoc deposito.
Sic Castro Palao de instit. d. 3. pun. 4. numer. 4.
& alij.

Non teneris reddere quantum accepisti in
valore, sed solum quantum accepisti in quan-
titate. Quia solum videris obligatus reddere ris, sed quā-
depositum, ac si id consumptum non esset, si tum acce-
pit in depositum centum num-
mos aureos, quos ad negotiacionem expendis-
ses certus eisdem posse reddere, cum tibi fue-
sunt petiti, si interim valor eorum auctus fue-
xis.

85.
*Nomilla
sappone.*

V P P O N O , præter ea, quæ
sunt proprie deponita, vpo
que traduncit depositario in
custodiam cum obligatione ea-
dem ipsa reddendi, tunc alia,
que in mutuum transirent. Vt si deponens
apud aliquem pecuniam, triticum, oleum, alia-
que similia, que functionem accipiunt sub
obligatione tibi reddendi tantundem eiusdem
speciei, & bonitatis. Hoc enim non tam est
depositum, quam mutuum, siquidem ex vi hu-
ius depositi dominium ac possesso in deposi-
tarium transfert; & si forte cau res sic de-
positæ percam, depositario, non tibi de percam,
leg. Lucilius 1. & leg. Cantus, & leg. Diem spon-
sorum ff. locati. Iam requiro, ac sit sufficiens
conjectura, depositum in mutuum transisse,
quoties res que in numero, pondere, ac mensu-
ra, consistunt, ponde-ratæ, numerataæ, seu mensu-
ra, communicare.

86
*Sufficiens
conjectura*

Sufficiens conjectura est, depositum id in
mutuum transisse. Quia alias res illæ non pon-
derata, numerata, mensurata, sed obsigna-
ta tradenerunt. Sic Rebel. de instit. part. se-
cund. libro 16. quæst. unio. de deposito, num-
ero 19. Laym. 3. sect. 5. tr. 4. c. 25. n. 3. & alij

87
*Non est
sufficiens
conjectura.*

Non est sufficiens conjectura, vt intelli-
gatur, depositum illud in mutuum transisse.
Quia ea numeratio, ponderatio, aut mensura-
tio fieri posse, & plerunque fiat, vt deposita-
tis intelligat quantum sibi traditur, quan-
tumque reddere debeat. Ita Molina *tomo se-*

EL SCOPAR
Theol: Mer.
Tom: VI. VII.

E. IV
C

108 Theologiae Moralis Lib. XXXVIII.

rit, non inde diminuere ex illis centum potes, sed teneris integros centum reddere. Ergo idem est dicendum etiam si in valore moneta immi-
nuatur, quia in depositi restituzione species,
& natura ipsius rati, & valor eius intrinsecus
spectandus est, & non extrinseca mutatio. Ade-
de, te non esse obligatum, restituere depositum
quod apud te ex causa fortuito perit, si eodem
modo esset apud dominum peritum, nisi aliter
expresse convenienter esset, at tis illa depo-
ta in valore extrinseco diminuta eodem modo
apud dominum diminuta ficeret: Ergo illam di-
minutionem reparare non debes. Ita Abbas,
Alexand de Nevo, & alij committunt ad cap.
vlt. de usur. Et conducent que latè docuit Ti-
raquel. ac reuertit l. 1. §. 2. glof. 18 Nauar. sum. c.
27. n. 294. Fachin. l. 2. contr. o. 9. q. 1. Azor. p. 3. l.
10. 6. 7. 9. 2.

⁹¹ Hanc minime mihi admiserim sententiam, sumiter primæ adhærens. Nam etsi debetas lo-
lummodo reddere, quantum accepisti in quanti-
tate accepisti in quantitate, cum depositam
monetam aream integrum custodisti, eo ipso,
quod, conlumperis prulquam valor eius
immanueretur, teneris eam iuxta valorem,
quem habebat, cum accepisti, domino redde-
re, ex eius enim infusione factus es ditor,
& tuæ utilitatæ iuminata non fuit. Attamen
quid mihi secundam sententiam non admis-
to, non ideo eam reor esse improbatum, satis
enim probabilem esse duco, & in praxi si pro-
bablem esse non existimatam innumeris depo-
stari farti à me damnarentur.

D V B I V M III.

Cum graue detrimentum commodanti,
quam commodatario inopinato sequi-
tur, si ante tempus commodatum
non reuocet, illudne potest reuocare?

⁹² Nonnullas **C**onstat ex secl. i. commodatum persenerare
suppono ad debere apud commodatarium omni tem-
pore, pro quo exprese, vel tacite concessu finit.
Nam ellsò commodanti liberù à principio sue-
rit non commodare tanto tempore, at facta
commodatione, adstringitur, eam ratam habe-
re sub obligatione infinita, & solvendi inter-
esse, leg. commodato §. sicut ff. commodati, & cap.
unico. eodem titulo. Quod adeò verum est, vt
licet commodans moriat, non obinde com-
modatum cessat, quia est gratia facta, qua
morte concedentes non expirat. Quare difficultas
tantum est, an detur aliquis causus, quo
commodans, vel cius hæres ante finitum tem-
pus repeterem commodatum possint. Et quæ-
stionem Doctores versant, cum commodanti
gratus detrimentum sequitur, ex eo quod
commodatum non reuocet ante tempus, pro
quo fuit concessum, quam commodatario ex
renovatione sequeretur. Et quidem quando hoc
detrimentum à commodante præsum est,
Doctores conuenient, reuocari non posse, quia
voluntatem habuit commodandi, eo detri-

mento non obstante, nam quod semel placuit,
amplius diuplicere non potuit. Quæsi rem igi-
tur, an commodatum possit, ante tempus re-
uocari, quando gratus illud detrimentum
commodanti inopinato sequitur.

In foro conscientie petere commodatum, ⁹³
seu illud reuocare potest. Quia credendum Potest illud
est velle commodantem sibi potius quam ante tem-
commodatario prouidere. Negant tamen Au-
pua repetebat. citandi in foro externo repetitionem re.
ob Cap. un. de commodato, & leg. In com-
modato, §. sicut ff. commodati. que calum
necessitatis non excipiunt. Sic Angel. v. Com-
modatum, numero quarto Sylvestri. ibi, que-
stione quart. Ludou. Lopez libro secund. de con-
tractu. c. 34.

Non in foro externo, nec in foro conscientie
post commodatum ante tempus reuocare. ⁹⁴
Quia licet commodans sibi potius quam com-
modatario censensus sit velle considerare, cum
commodatum constituit, at commodato consti-
tuto, locus non est huic voluntati, cum res
iam sit alteri applicata, & extra suam disposi-
tionem. Alias posset donans donatum reuocare,
si ex non reuocatione gratus detrimentum
sufciiperet, quam donatarius ex renocatio-
ne. Ita Nauar. sum. c. 17. n. 182.

Venit satis probabile esse reor, in evenientia ⁹⁵
illo inopinato commodatum repeti posse. Nam Primam
in his contractibus gratuitis mensura vincu-
li, quo concedens astringitur, est eius voluntas, &
at ratione consentanea est, vt praefunamus, confirmo.
commodantem pro aliquo determinato tem-
pore, velle eo tempore commodatarium re com-
modata vti, nisi ipse ea grauiter egat. Ergo
ea indigens repeterem potest, ut potest in eo eu-
etu non conciliari. Neque est simile de dona-
tione, in hac enim rei dominium in donatarium
transfertur, quod Reipublicæ, bonoque com-
muni expedit esse firmum, nec reuocandum,
nisi in casibus à iure expressis. Secus dixerim
in commodato, in quo solus vlus conceditor,
domino apud commodantem retento. Mecum
Mol. tr. 2. d. 294. Lc. l. 2. c. 27. dub. 5. Laym. l. 3.
sel. 5. tr. 4. c. 12. n. 3. S. a. v. Commodatum in fine
propendet.

D V B I V M IV.

Statim ac Precarium concessum est,
potestine à concedente
repeti?

VIdimus secl. i. precarium nullam temporis ⁹⁶
determinationem necessariò continere.
Nam licet aliquando sub determinato tempore
concedatur, id solù est, vt precarius intelligat, eo
tempore finito, precarium concedent reverti,
non verò vt intelligat, non posse ante illud tem-
pus finitum à concedente. Quia semper voluntati
concedentis subiectum est. Quæsi rem tam
men, an statim ac concessum est, posse pre-
carium à concedente repeti?

Minime potest. Quia si posset mox ac con-
cessum est repeti, concessio precarij ridicula, & Non potest
illud videtur, & concedens præfunieretur repeti sta-
ccessione precarij, quo statim reuocat, voluisse imm.
recipienti

Sectio II. De Contract. Gratuitis. 109

r e c i p i e n t i n o c e r e , c u m i n a r e i l l u r a é b e r a t
leg. In commodato s. sicut autem fine, ff. com-
modati. Sic Panormit. c. ultim. de precario. Co-
uar. l. 3. variar. cap. 15. numer. septim. Menoch.
de arbitr. casu 23. Palao d. 3. de iustit. com-
mutu. p. 2. quarto num. 5. Molina d. 29. R. Bell.
de iust. p. 2. l. 16. quarto. de commodato.

⁹⁸
Poteſt ſia-
tim reperi-
ti.

Poteſt ſtatim reperi-
ti. Quia ſi pro aliquo tem-
pore ſuſtinendum eſſet contra concedentis vo-
luntatem, non preecarium, fed commodatum
debet appellari. Ita nonnulli non infimè no-
te Theologi.

⁹⁹
Hs longe
probabilis.

Longe probabiliorem primam ſententiam
eſſe crediderim, aſtruentem, pro aliquo tem-
pore ſuſtinendum eſſe preecarium, quantum
neceſſarium ſit arbitrio prudentis, ne con-
ceſſio illuforia fuſſe prafumatur. Quare niſi
rationabilis cauſa intercedat, incontumti re-
uocans dolis exceptione eſt repellendus.

D V B I V M V.

An recipiens commodatum ſi obligandus
ex ſola culpa leibali?

¹⁰⁰
Nasf.
diligandus.

In foro conſcientie non eſto obligandus, niſi
lex culpa mortali, quia non eſt preeſumendum
grauem contrahi obligationem, abque gra-
ui culpa. Sic Sto. l. 4. de iust. q. 7. a. 2. Hering. galios
referens de irregular. a. 15. Sa. v. Commodat. n. 3.

¹¹¹
Eſt obliga-
tio.

Obligari poteſt commodatarius abſque viua
culpa Theologica, & morali, ob culpanque iā-
tum iudicant obligatio hec contrahi poteſt.
Quia & ſi in pectus ure nature legibus nemo

teneat etiam in contractibus danno alteri
dato, fauifacere, niſi illius cauſa moralis
 fuerit, & conſequenter culpa Theologica
comiſſerit, ut aliis relatis, docuit Leſſi. l. 2.
c. 7. dub. 6. n. 2. 4. & dub. 8. n. 3. 6. attamen in pecto
iure poteſt, quod bonum commune, rectam
Reipublica administrationem ſpectat, etiā
nulla culpa Theologica intercedente, obligatio
nem habere poteſt danno alteri fauū
reparandi, quando ita fauū eft, ut prudenti-
bus, aut prudentiobus, aut prudentiſſimis po-
tuit praecaveri, ut conſtat ex iuribus citandis,
iuncta communis expofitione c. 1. de commodato,
leg. in reb. commodati. ff. commodati. Ita Glos. ad
c. 1. Naran. ſumma c. 17. n. 18. 4. Mol. d. 29. Leſſi.
citat. dub. 8. Reb. d. de iust. p. 2. l. 16. q. vni.

¹⁰²
Anforis
vifitatio.

Profecto cum hec obligatio eomodatarii non
delicto, fed contractui mitatur, omnes fere Do-
ctores conuenient, abſque viua culpa Theolo-
gica contrahi poſſe, ſolum culpa iudicata. Hae
enim obligatione licet non mortali cauiores,
vigilantesque homines redduntur in rem
proximorum cultodia, que ipſis in eorum vti-
litatem plerumque ſunt commiſſa: & quoniam
moraliſter non delignerint non ob inde conque-
ri debent, cum hec obligatio omnibus commu-
nis eſt, omneſque priuilegio gandeat, ut hibi fa-
tisfactione prieſtor, tametili, quibus ſua com-
miſſa ſunt, nullam culpam moralem, & Theo-
logican commiſſerint, modò eam commiſſerint
que à vigilantioribus poſſet evitari.

Eſcob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

D V B I V M VI.

Cum Depositum, vel commodatum re-
cepitum eſt aſtimatum. Depositarius,
& commodatarius teneturne, de cul-
paleuiffima?

¹⁰³
Non nullus
recoled.

R Ecolo, commodatum, aut depositum ſi in
gratiam ſoliuſ commodatarij, aut depoſi-
tarij conceſſum ſit, & commodatum, vel
depositum pereat, aut deterius reddatur, teneri
commodatarium vel depoſitarium de culpa le-
uiffima: ſi autem in gratiam ſoliuſ deponentis
fueroit conceſſum tantum de lata culpa commo-
datariorum teneri, ex cauſa verò fortuito, non obli-
gari, niſi in culpa fueroit. Quæſerim itaque nam
cum commodatum, aut depoſitum aſtimatum
recepitum eſt, teneat commodatarius vel
depoſitarius de leuiffima culpa?

¹⁰⁴
De leuiffi-
ma culpa
teneat.

De leuiffima culpa teneat. Quia aſtimatio
aliquid operari debet, ac proinde ſi ſecluſa a-
ſtimatione, commodatarius vel depoſitarius de
leuiffima culpa teneat polita aſtimatione teneri de-
bet de leuiffima ſoluſ, id enim videatur tacite
inter partes conuentum cum aſtimatio facta
eſtralias parum, eut nihil aſtimatio deferrire.
Sic Bartol. ad l. ſi eſt certo, ſi nanc videndum, ff.
commodati. & ibi Paul. & alij, quos refert, ac le-
quitor Anton. Gomez l. 2. var. c. 7. n. 1. Et qui-
dem videatur colligi aperte, ex ea at a lege ſi eſt
certo, ibi, Ei ſi forte res aſtimata data ſi, omne
periculum ab eo praefandum, qui aſtimationem fe-
prefauit, recipi.

¹⁰⁵
Non tene-
tur de cul-
pa leuiffi-
ma.

No n tenetur de culpa leuiffima. Quia aſti-
matio nō operatur, vt commodatarius aut depo-
ſitarius in alio evenu obligeat ab eo, quo obli-
gandus eſt, ſecluſa aſtimatione, fed operatur
certitudinem aſtimationis, & valoris reliquen-
di cum rei aſtimatio reſt, ut debet. Ita Ioannes
Andr. & Panormit. ad c. vni. de commodato, quos
refert, ac ſequitur Molina noſter tr. 2. d. 395.
Palau de iust. commu. at. d. 3. p. 6. m. 5.

Hoc longe verius eſſe putarim, nec contrariū
ex praefata lege colligi. Non enim probat textus
ille ex aſtimatione augeri obligationem in gra-
du, ſed periculum omne in accipientem rei, non
quia res aſtimata eſt, ſed quia ſimil cum
aſtimatione conuentum eſt, ut in omni evenu
vel res ipſa, vel ea uis aſtimatio ſit reddenda.

D V B I V M VII.

Cum quis rem commodatam aut depo-
ſitam viliorem propriis rebus negli-
git iuſtē, ut ſuas res protegat: tene-
ne aſtimationem rei commodata aut
depoſita in eius ſolummodo commodum
expenſare?

¹⁰⁶
Hoc mihi
lege verius.

V Idimus ſeſt. prima commodatum, aut
depoſitum pretiosum propriis rebus vi-
libus preferendum eſſe in custodia, ſi autem a Recolo non
K qualis null.

no Theologiæ Moralis Lib.XXXVIII.

qualis fuerit estimationis, præferendum esse propriis rebus, si in tua gratiam factum est fecus si in deponentis favorem: si demum res commoda, vel deposita, vihi quis rebus fuerit posse tua salvare, re aliena reliqua, tametsi in tuum solummodo commodum fuerit concessa. Imprudens namque es, si utiora tuis pretiosioribus præferres. Quæsi etiam autem, in hoc casu tenetur qui rei commoda, vel deposita estimationem compensare?

108
Teneret
quidem.

109
Non tene-
tur.

110
Verius hoc
mibi

Teneret profecto. Quia cum illud periculum eius causa res commoda, aut deposita accepisti, debet commodantem aut deponentem indemnem feruare. Sic molin. d. 296. initio. Lessi. l. 2. c. 27. dub. 6. n. 27.

Minime teneret. Qui cum ex vi contractus non teneret ille rem viuorem cum iactura pretiosioris propriæ custodire, & feruare, illius interius, vel deteriorior tanquam facta ex casu fortuito accipienda est, nullamque proinde satisfaciendi inducit obligationem. Ita Angel. v. commodatum, n. 10. Sylvestr. ibid. n. 9. Fumus n. 11. Et probabilem reputat Lessius, ibi, n. 25.

Verius existimo, hanc obligationem solum esse ex decencia, & æquitate, non vero ex iustitia.

D V B I V M VIII.

An commodarius possit in foro con-
scientiae occulte compensare sibi ex-
re commodata pro debito alio, quod
a commodante recuperare non va-
let?

111
Non potest
Modato id manifeſte conſtat. Sic molin.
d. 297. affert, ad hanc legem Autocro-
res, quos ipse affert. Affirmantes licere id,
minime respondere.

112
Potest pla-
ce. Quia lex illa loquitur solum
in foro iudiciali, in quo non facile admittitur
compensatio inter res diversi generis. Aliud
est in foro conscientiae, quando commodarius
scit, non posse se recuperare aliter à debito-
tore, quod sibi debetur. Ita Lugo tam. secund.
de iust. d. 33. numer. 13.

113
Hanc fer-
tentiam
non preſumitur, commodarium non posse
iudicis auxilio pecuniam sibi debitam re-
cuperare, & ideo non permittit pro ea
equum sibi commodatum usurpare. At si
oppositum lex preſumeret, proculdubio de-
cerneret, licere commodatio, aut depo-
ſitario ex re commodata, aut depo-

lita occulte debitum
compenſare.

CAP V T XI.

Circa Promissionem.

D V B I V M IX.

An promissio conſtitat, & in ſolis
vocibus, ac signis ex-
ternis?

114
Non conſtitut in ſolis vocibus & ex-
ternis signis, ſed in actu ſolo volan. Non conſ-
titut in ſola interno, ſicut de voce dicitur. *In ſolis vo-
cibus ac signis ex-ternis.* Quia debet intercedere ad veram promis-
ſio, que quidem ſufficiunt, quia ſignis ex-
ternis ex iuſtitia actus voluntatis, quo quis ſignis ex-
ternis vere ſe obligare alioquin quānus ex-
ternis. primat exterius obligationem, non erit promiſ-
ſio vera, ſed ficta. Sic aliqui apud Turrian. de
iust. d. 6. 4. dub. 19.

Conficitur in ſolis vocibus, & signis exteri-
nis. Quia debet intercedere ad humanam pro-
missionem obligantem signa externa, quibus cibū ac ſi-
obligatio ſignificetur, que quidem ſufficiunt, quia exteri-
or acceptans promissionem intelligat, promi-
ſio vera, ſed ficta. Sic aliqui apud Turrian. ci-
tarus.

Ego autem crediderim, & voluntatem inter-
nam, & externa ſigna eſſe neceſſaria. Nam fi-
alius haberet quidem interius voluntatem fe-
obligandi, ſed nollet id ſignificare, aut ex-
primere, atque ideo expreſſio vel ſigna exte-
ria eſſent illi involuntaria, & ſi prater in-
tentionem exprimeret talen voluntatem, non
obligaretur, quia illi non fuit aetio humana. Scio alios afferruisse, conſtitere in actu intel-
lectus, ſicut etiam dicunt nonnulli de voto, lege,
oratione, & de omni loquitione, qua cum Deo,
vel Angelis loquuntur, vel qua Angelis ad ini-
uicem loquuntur. Sed existimo non requiri ad
promissionem huiusmodi intellectus actu, quo interius talis voluntas exprimatur, quia nec ad loquitionem Angelorum inter ſe, nec
ad hoc ut cum Deo requiratur talis loquio per
intellectus actu, ut ex tract. de Angelis Car-
dinalis de Lugo ſupponit noſtre adhaerens ſen-
tientia 10. 2. de iuſit. d. 23. num. 2.

D V B I V M X.

An licet promiſſio externa ſine interna
voluntate non obliget ex iuſtitia
poſſit tamen dici promiſſio?

117
Non quidem potest dici promiſſio obli-
gans defectu conditionis requiſita ad Poteſt qui-
obligandum dem.

Sect. II. de Contract. Gratuitis. III

obligandum, nempe voluntatis interne, ita-
vi voluntas hec constitut quidem partiali-
ter promissionem in ratione obligantis, consti-
tuit, tamen in ratione promissionis, sine illa
enim videtur dari promissio humana, licet non
promissio libera, aut voluntaria. Quia qui pro-
missionem violat, dicitur fidelitatem violare, si-
delitas autem pertinet ad veritatem, que quidé
verbis externis competit, aut signis ergo in illis
constituit etiam promissio, & hoc nomine potest
compellari. Sic Turrian. de iust. d. 64. dub. 19.

Dificiente interna voluntate, non potest di-
ci promissio. Quia promissio simileiter dici-
tur actus humanus inducens obligationem, si-
c ut etiam lex exteriora proposita sine voluntate
obligandi, non est lex propriè & in rigore: Et
sic ut matrimonium exteriorum sine interno con-
tent, non est matrimonium. Et vorum inter-
num sine voluntate se obligandi non est vo-
luntum. Ita Lugo de iust. 2. d. 2. 3. n. 4.

¹¹⁸ Idem affirmo. Nam si deficit voluntas profe-
rendi voces illas, & ad causam præter intentionem
preferantur, non esse dubium, quod illa non
possit dici promissio, quia nec etiam dicitur lo-
quio humana, loquio namque debet esse
ex intentione mentem manifestandi, si ergo
non sit talis intentio significandi, vel manifes-
tandi mente, prolatio illi materialis vacu-
non erit locutio, & per consequens nec
promissio. Si vero sit voluntas preferendi voces
illas, & manifestandi facte animo se obligan-
di voluntas, eum quidem loquio, & mani-
festatio, non tamē promissio ex iustitia: quia
sunt non potest esse loquio, & manifestatio
sive animo loquendi, & manifestandi, sic nec
poterit esse obligatio, seu promissio sive animo
se obligandi.

D V B I V M X I.

¹¹⁹ *¶ Promissio facta cum semiplena li-
bertate sufficiens ad peccatum
veniale, non autem ad
mortale, sufficiat ad
obligandum etiam
de re leui?*

¹²⁰ *L*icit ad promissionem obligantem ad
rem granam requiratur plena aduentitia,
sufficiunt tamen semiplena, quando pro-
missio obligat ad rem leuem. Quia ad pecca-
tum veniale sufficit eiusmodi semiplena delibe-
ratio. Sicaliqui, quos in obligatione voti refe-
runt Suar. tom. 2. de Relig. l. i. c. numer. 6. &
Sanchez lib. 4. Decal. c. 1. numer. 7. & probabi-
lem esse indicat Turrian. de iust. d. 64. dub. 11.
numero 5.

¹²¹ Non sufficit. Quia res etiam leuis est sub ple-
na potestate, ac dominio promidentis, quare
sine eius integro, ac pleno consensu non po-
test ab eius potestate auferri, & licet ob levita-
tem materie non obliget promissio ad culpam
gravem, id tamen non oritur ex defectu con-
sensus, sed ex materia defectu, quod vero atti-
nec ad consensum obligat quantum potest. Ita
Escr. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

<sup>reb. de iust. l. 18. c. 1. n. 5. Suar. citatus, Valq. de
matr. d. 5. c. 1. n. 3.</sup>

Hoc teneo, & confirmo exemplo culpe re-
quisite ad incurriendam excommunicationem
minorem, ad quam licet sufficiat peccatum ve-
niatile non tamen sufficit, si sit peccatum ve-
niatile ob aduentitiae plene defectum, sed requi-
ritur: quod sit peccatum comitatum cum ad-
uentitiae plena, siue sit mortale, siue veniale,
quia alioquin non reputatur actus perfette hu-
manus, ut probat Suar. de censur. d. 2. 4. sect. 3.
numero 3.

¹²²
Hoc teneo.

D V B I V M X I I.

*An ad valorem promissionis requiratur,
quod non fiat ex vehementi passione
iracundia, vel alterius
efficiens?*

¹²³ *N*on solum requiritur ad promissionis va-
lorem aduentitia plena, quia ad pecca-
tum lethale sufficit, sed etiam quod non fiat ex
vehementi passione iracundia, vel alte-
ria affectus, quae videtur hominem rapere vio-
lentia quadam ad id, quod agit, & ideo cessante passione.
passione dolet, & nollet, id fecisse. Quia Cap.
diuini, de penit. quod defumprum fuit ex
leg. quidquid 49. f. de reg. iur. & l. Diuini,
3 ff. ad diuinit. dicitur. Quidquid calore iracun-
dia vel fit, vel dicitur, non prius ratus est,
quam si persuerantia apparerit, indicium ani-
mi fuisse. Sic qui hoc ipsum de omnibus con-
tractibus calore iracundiae factis docuere Barth.
Iason. Fel. Tiraq. Roma, quos affert Sanch. l. i.
de matr. d. 8. n. 4. Fauent alij docentes votum
ac iuramentum calore iracundiae factum non
obl. gare Glosa ad Cap. Dubium v. Calore, de
iure. Hottent. lib. Ant. ad c. sicut ex linea, de
iure. n. 8. Roman. Tiraq. & Richard, quos
memorabili Santi. Excipiunt autem aliqui
donationem causa pietatis factam.

Ad valorem promissionis sufficit plena ad-
uentitia, non obstante passionis impetu, si ef-
fectus sufficiens ad lethale peccatum. Quia ad obli-
gandum subditum lege, vel precepto non requi-
ritur in superiori, nisi ut cum libertate & adven-
titia plena præcipiat id, quod aliud præcipi
potest. Ergo, & ad se ipsi obligandum sufficit
eadē libertas, & aduentitia plena, id enim ho-
mo operatur ex pleno, ac perfecto domino sua-
rum actionum. Ita Nanar sum. c. 18. m. 7. Mol.
to. 2. d. 267. Ioann. Andr. Card. Anch. Imola,
Dec. Syln. Angel. Tabie. Armil. & alij innumer-
i quos congerit ac sequitur Sanch. vbi sup. n.
5. Valq. de matr. d. 5. c. 1. n. 3.

¹²⁴ Sententiam hanc communem quidē longe
ponto esse veriorem. Ex qua infero, raro contin-
gere, quod promissio ex defectu plene delibe-
rationis non obligat, sicut contingit raro, quod
homicidium, vel furtum ex eo capitu à peccato
to esse ve-
lethali excusat, quando in se sunt volita. de-
inde infero, breuitatem temporis non arguere
defectum deliberationis plenæ ex eo quod sta-
tim penitentem pœnitiat, quia id contingere
potest licet aduentitia sufficiens præcesserit,
uti adnotat Sanch. d. 8. n. 8.

K 2 D V B I V M

*E ESCOBAR
Theol. Mar.
Tom. VI. VII.
E IV
C.*

112 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

D V B I V M X I I I .

*An Promissio vel donatio mere interna
inducat obligationem in foro
conscientiae?*

126
*Nonnulla
suppono.*

SVpono, saltem de facto & de iure possumus non sufficere actum mere internum vel promissio, vel donatio obligationem pariat. Quia de iure positivo ad obligationem requiritur promissarij acceptatio, qui acceptare non potest, nisi ad eum notitiam promissio perniciens: non autem potest peruenire, quando mere est interna. Sanchez lib. primo de matrimon. d. 3. Valquez de matrimon. d. 4. cap. quart. num. 38. Molin. tom. secund. de iustit. d. 266. Lessius lib. secund. cap. 18. dub. quinto. & alij. Quæquierim verò num in foro conscientiae obligationem inducat?

127
*Inducit
obligationem*

Inducit obligationem merè interna promissio. Quia voces sunt signa conceptionis, nec viam habent obligandi, nisi ex actu interno, quem exprimunt, quo aliquis vult se obligare. Et quia si voluntas interna non obligat, ideo erit, quia requiritur acceptatio: hæc autem non requiritur de iure naturæ; sed de iure positivo. Et quia possessio, & dominium amittit potest sola domini voluntate, ergo si la voluntate obligatio potest inducere. Sic Martin de Ledes. Pal. & Mend. quos affect Sanchez. l. 1. de mat. d. 3. n. 4. Et probabile esse dicunt Sotus, Aragon. & Angl. apud ipsum Sanchez, Sanctarel. p. 1. variar. q. 66. num. 49. Diana tom. secund. tr. att. quatuore. gl. 1. 16. &c in hac sententiam inclinat Mulinus secundo d. 266. & alij.

128
*Non indu-
cit obliga-
tionem.*

Interna promissio in foro conscientiae non inducit obligationem. Quia ex promissione merè interna non potest oriri fidelitas obligatio: veritas enim & fidelitas inter homines signa sensibilia requiritur; nam sicut veracitas obligat ad dicta menti conformandam fidelitas obligat ad conformanda facta dictis; ne alius dictis nostris delinatur; supponit ergo dicta, alioquin non posset esse deceptio, neque delusio; ergo vbi promitteret nihil a teri dixit, fidelitas locum non habet. Hinc autem colligitor, neque obligationem iustitia oriri posse ex tal promissione mere interna; quia sicut fidelitas est ad alterum, sit & iustitia, & quoties non est obligatio fidelitatis in promissione, non potest esse obligatio iustitiae, quæ posterior est, & præsupponit semper fidelitas obligationem. Ita Abul. Turrecrem. Tabie. Sotus, Cordub. Merca. Aragon. Angl. Garcia. Lopez, Henr. Mann. quos referat, ac sequitur Sanchez. l. 1. de mat. d. 3. n. 5. Turrian. de contr. d. 64. dub. 2. Valq. de matr. d. 4. c. 4. n. 39. Lessius. l. 2. c. 18. dub. 5. Tanner. hic d. 4. q. 1. d. 5. n. 59.

129
*Hanc teneo
& roboro
sententiæ.*

Hanc communem sententiam amplector. Nam verba sine voluntate interna exteror obligare non posse: sed nec voluntatem internam sine seruo externo posse obligare affirmo: quia non sufficit ad connexionem sensibilem ponendam, que sunder ius prelatonis ad alios; scio, à contrariis contra nostram sententiam obici,

quod quamvis in promissione interna non impleta non reperiatur mendacium, infidelitatem tamen reperi: ab nego quidem reperi infidelitatem, vbi non est intimata promissio; cum non possit esse infidelitas, vbi non est deceptio, hæc autem non possit esse, vbi nihil promissario contrarium factis dixeris. Instant, quia si promissio interna iuramento confirmetur, obligabit, quam obligationem tollere potest is, cui res promissa fuerat; ergo promissio interna obligat hominem homini. Respondeo cum Sancio n. 7. Si iuramentum illud fiat Deo obligare, quatenus inducit voti rationem, quare non obligat nisi sit de re bona, & melior bono; autem fiat per modum solum promissionis humanæ, minimè obligare.

D V B I V M X I V .

*An promissio ante acceptationem, de iure
Canonico obligat, promittentem?*

SCIO, de facto ex iure communi positivo

130
*Certum
suppono.*

requiri regulariter factam acceptationem, ad oblationem perfectam ponendam, atque adeo ante acceptationem posse renocari, leg. suppono. Abensi. ff. de don. l. Nec ambigu. C. eodem. iii. §. in his. v. l. 1. c. 18. dub. 6. Sanchez. l. 1. de mat. d. 6. n. 2. Mol. 10. 2. d. 263. multos citas. Quæquierim verò, an hoc etiā verum sit de iure Canonico?

De iure Canonico promissio ante acceptationem obligat. Quia c. 1. & c. Qualiter de pactis. 131 præcipitur, pacta vnde obseruari. Et quia c. 1. si promissio ante acceptationem posse renocari, leg. suppono. Episcopum. Beneficii collationem renocare, etiam ante acceptationem, cui absenti collatum est. Scilicet aliqui, quos affect Sanchez l. 1. de marr. d. 7. n. 20. quam sententiam ipse probandum esse putat, si promissio saltem verba in aliquem præsentem dirigantur, v. gr. Promitto tibi me dararum Titio centum. Quo casu euiam verum ex istmo, nati obligacionem ex acceptatione illius, qui præfens est, de quo inferius.

Minime obligat, si acceptatio non adsit. Quia nullibi invenitur ius Canonicum corrugens leges ciuilis quoam acceptationis necessitatem, Non obligat nam si necessaria est acceptatio de iure naturæ gat. à fortiori de iure positivo Canonico requiretur. Ita plures, quos referat ac sequitur Sanchez n. 2. Mol. 10. 2. d. 263. Turrian. de iust. d. 64. dub. 8. Lugo de iust. tom. secundo disputation. 2. 3. numero 36.

Hanc præfero sententiam, quam certam puto minime à civitate Canonica in tribus debellari. Nam in prioribus capitibus seruo est de pactis ab aliis stipulations forma initis non tamē sine acceptatione, sine haec enim non est pactum. Ad cap. verò Si tibi absenti, de præbend. libro sexto Cum Covartion. responderetur, procedere in Beneficiis, in quibus est ratio specialis, nam in his Episcopus non donat, sed exequitur munus suum eligendo, prout debebat eligere. Quia Episcopus non habet supremam & absolutam potestatem disponendi de beneficiis, sed depe- dente ex pontificis voluntate, qui comittit illi electionem

Sectio II.de Contract. Gratuitis. 113

electionem personæ, cui electæ Pontifex censetur Beneficium donare.

DVBIVM X V.

An Necessitas acceptationis ad promissionis obligationem, sit etiam de iure naturali?

^{134 Non est de iure natura.} **E**s solidum de iure positivo, & non etiam de naturali. Quia aliquin' non posset villo causâ abque acceptatione ponit obli-^{135 Diuina natura est.} gatio, pro ut de facto ponitur in quibusdam casibus, in quibus acceptatio non desideratur. Et quia obligatio non oritur ex voluntate acceptoris, sed ex consensu; ac voluntate promittentis, qui se sua priuata legge obligat. Ergo acceptatio non requiritur de iure naturae ad obligationem. Sic Couarruas, & alij, quos refert Sanch. libro 1. de matr. d. 6. numer. 10. Mol. 10. 2. d. 26. 3.

^{136 Verius hoc mihi.} **N**ecessitas acceptationis ad promissionis obligationem non solum est de iure positivo, sed & de naturali. Quia licet aliquis possit sua sola voluntate amittere dominium, vel possessionem rei sui, non tamen potest sola sua voluntate facere, quod res sua ad alium pertineat, ad hoc enim requiritur etiam consentaneus illius, ad quem debet pertinere. Alioquin posset, me immiti, facere, quod ego essem. Dominus omnium rerum tuarum, quod quidem videtur esse contra ipsum naturæ lumen, non enim possumus immiti, & nolentes, aliquid acquirere: Ita Sanchez numero decimo Sotus libro 3. de iustit. questione 5. articulo 3. Valquez de matr. d. 4. cap. 4. numero 42. Turrian. de iustit. d. 64. dub. 3. Lessius libro secundo cap. 18. dub. 6. numer. 39. & alijs apud ipsos.

¹³⁷ **S**ententiam hanc veriorem esse existimo, quam ratione à posteriori confirmari. Quia nemo potest voluntate sola alterius, qui superior non est, obligationem aliquam contrahere, ille autem, qui aliquid de nouo acquirit, etiam si id per contractum non onerosum, sed gratuum sit, semper contrahit eo ipso aliquam nouam obligationem, nam si Ierurus mihi (v. gr.) donetur, contrahit ad minus obligationem, eum regendi, ac debito modo gubernandi: Si vero animalia irrationalia mihi donentur, debeo illa etiam ita gubernare, vt alienis rebus non nocant. Si denique res alienæ inanimate mihi donentur, debeo saltim rebus illis debito modo vivi, nec illas sine causa prodigere, aut negligere, sed in viis honestis, & aliquando in viis pauperum convertere.

Has autem obligations nemo, qui superior non sit, potest mihi sine facto meo de nouo imponere?
**

Escob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

DVBIVM X VI.

An de facto sunt aliqui casus, in quibus, lege ita dispONENTE, non requiritur acceptatio ad obligationem, & irrevocabilitatem promissionis producendam?

Sunt de facto causæ aliqui.¹³⁷ Primus quando promissio est ad causam piam. Quia acceptatio non requiritur de iure naturæ, sed de causâ civili, quod cum circa causas pias disponere non possit, nam ad forum Ecclesiasticum spe-^{etio causæ aliqui.}

Etant nō est; cqr in iis acceptatio ad obligandum requiratur. Sic Mol. 10. 2. d. 26. 3. Feli. & alij, quos refert Sanch. 1. 1. de matr. d. 6. n. 16. Secundus, quando promissio facta est ciuitati, ad reparandum, quod per incendium, terræ motu, aut aliam ruinam perit, ex l. Paullum, l. propter incendium, l. ob causam, ff. de pollio. Vel quādo facta est promissio ex gratitudine propter honorem à ciuitate, vel Republica promittenti concessum. Vel quando opus promissum est ciuitati, & acceptio est fieri, quo causa cogitum promittens ad illud implendum. Sic Mol. citat. qui pro hisce causis affert Glossam ad c. simus, v. Pollicitationem, 12. q. 1. Conat. & Antonium Gomez dicente, hanc esse sententiam communem, tertius, quando aliquid promittitur infanti, Sic Inristæ multi, quos affert, ac sequitur Sanch. d. 6. n. 15. & 27. Quartus denique, quando promissio iuramento confirmatur. Sic Bartho. Iacen. & Alexand. & alij plures, quos refert Sanch. 1. 1. de matr. d. 7. n. 23. Mol. 10. 2. d. 26. 3. n. 19.

¹³⁸ **M**ulti sūt de facto causæ aliqui.

Non sunt de facto causæ vlli, in quibus acceptatio non requiratur ad promissionis obligationem. Non primus. Quia acceptatio requiritur de iure naturæ, quam necessitatem ius Canonicum nunquam in ordine ad causas pias abstulit. Ita Molina alter^{de alijs} Juristæ communiter, quos congerit, ac sequitur Sanch. ibi. Turrian. de iustit. d. 64. dubit. 5. numer. 12. Non secundus, quia leges, quibus ea sententia nititur, nullum, si attente legantur exhibent fundamentum, vt de promissione non acceptata intelligantur, sed de promissione liberali nulla ex qua inter ciuium ob defectum stipulacionis actio non oriebatur, imò ex ipso contextu videtur ibi acceptationem non defuisse. Ita Lugo tomo secund. de iustit. d. 23. numero 45. Non tertius. Quia non debet regula generalis limitari sine lege expresa. Ita Card. ad c. De illis, 1. de defens. in pub. numero secund. Valq. de matrim. d. 4. cap. 4. numer. 48. Turrian. de iustit. d. 64. dub. 5. numero 6. Non denum quartus. Quia omnis promissio etiam intrata, que homini sit, obligat dependentem à voluntate hominis, cui sit, quā si obligationem remittat promissio amplius non obligat; vt omnes fatentur, sed quādū promissio non est acceptata, perinde est ac si promissarius remisisset, ante acceptationem enim nullum ius adhuc acquisivit, quod remittat, cum sine nostro consensu non possit nobis ius ex promissionis

114 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

missione proprie acquiri. Ergo promittens perinde liber adhuc erit, ac si ei remissa fuisset obligatio; perinde enim promissarius ius villum non habet, ac si politius se omni iure ipso hasset; ergo non magis ei tenetur promittens quam si remisisset. Ita Bald. decian. & alij plures, quos referunt, ac sequitur Sanchez, citat.

Ego quidem existim quoquatuor praefatorum
139 calvum exceptionem haud solidu inniti fun-
Hanc ap- damento : atamen satis probabilem esse pri-
proba ma- mam lentitatem tot Doctoribus stipam : sed
gis sententia secundam & ratione & autoritate fulgam lon-
gi probabiliorem.

DVBIVM XVIII.

An ad obligationem promissione reuocabilis requiratur acceptatio sensibilis & externa promissary?

R Equitur omnino acceptatio externa & tensibilis. Quia ad adquirendum nouum ius ex iustitia inter homines necessaria est sensibilis connexio, qua res illa connectatur cum nostro domino: Ergo requiritur actio externa, qua per acceptationem tensibilem, incipiat connecti tensibiliter ius illud cum eo, quilibet de nono acquirit. Sic iuponsum Syluest. v. Matrimonium 6. questi. 12. Turrianus de iustis. disput. 55. dubio duodecimo numer. tertio Sanchez libro primo de matrim. d. octavo n. 29. manuel tomo secundum sum. capite 27. concl. 4. num. 4.

DVBIVM XVII.

*An Remissio debiti sit valida ante
acceptationem?*

V Alida est. Quia remittens debitum nullius rei videatur transferre dominum, vel possessionem in alium, sed solum abincere dominium iuris, vel rei sibi debitae: potest autem quilibet pro sola sua libertate abincere a se dominium rei iux: nam sicut ad acquirendum, sic etiam ad conferendum dominum requirit voluntas nostra, qua deficiente, sicut non potest acquiri, sic nec potest confernari alienus rei dominium, ergo non est necessarius consilium, nec acceptatio debitoris ad hoc, vt creditor valde debitum remittat: sicut autem remisso debito, non potest creditor revocare remissionem; qui hoc esset denro obligationem imponebere debitori, quisi tam liber fuit, quod sine novo debitore cōsenserit fieri non potest. Sic Theologi nonnulli non immergit.

Non est valida, sed, ad irrevocabilem remissionis valorem requiritur debitoris acceptatio, atque adeo ante eius acceptationem potest a creditore remissio facta renocari. Quia incredibile videtur, & contra communem tensum, quod si creditor apud se solum ore, vel mente dicteret, remittere le velle debitum, non possit amplius id renocare, nec debitum repeteret: Ergo illa voluntas debitori non manifestata, ei irrevocabiliter omnino non liberatur. Ita Suan. l.8. de legib. s. 32.m. 22.vbi in vniuersitate docet: non possit aliquem valide renunciare iuri, quod habet aut liberate alium onere soluedi aliquid, nisi ex externo signo id manifestetur illi, cuius interest talis renunciatio, & ab ipso acceptetur, quod pluribus rationibus ibi late confirmat.

.142.

Eius sententia adhuc. Nam remissio debiti in rigore loquendo, videtur contineat dominionem aliquam, & ideo assulet condonatio appellatur, unde etiam qui donare non possunt, consequenter nec possunt debita condonare, quia illa etiam species donationis est: ne enim minus indiget Religiosus Praelati licentia ad condonandum debitum pecuniarium, quam ad donandum: ergo sicut ad irrenocabilitatem donationis requiritur acceptatio donatarij, sic etiam ad irrenocabilitatem remissionis, seu condonationis propter candem rationem requiritur.

144
Non re-
quisitur.

Non requiritur externa, sed sufficit inter-
erna promissarij acceptatio. Quia etiam si-
ne acceptatione externa intelligitur connexio
sensibilis sufficientis ad fundandum novum ius
posita acceptatio interna donatarij. Negue
necesse est, ut sit externa, ac sensibilis ipsa
etiam intentio acquirendi ius ac dominium;
nam acceptatio in tantum requiritur, in quant-
um nemo iniustus cogendus est ad aliquid
de nono acquirendum, ad hoc autem suffi-
cit conuersus, & acceptatio interna, qua po-
sita, iam connexio illa fundata in promissio-
ne externa potest sufficienter fundare ius pre-
lationis, & dominij humani, cum per do-
nationem externam mihi intimata suerit iam res
facta mihi moraliter praes, & in manu mea
posita: quare sicut apprehensio physica sufficit
ad acquirendum dominium, posita voluntate in-
terna sensibili, sic apprehensio illa moralis, quae
fit per promissionem mihi intimatam, sufficeret,
posita voluntate interna acceptandi; quia
haec intentio sufficienter fit sensibili, & pre-
sumitur semper in gratuitu, quoties contra-
rium non significatur. Ita Cardin. de Lugo
tomo secundo de inst. disput. 2. 3. num. 64.

145

Eiusdem mentis sum, vni inherens, ac praxi.
Nam si habeas commodatum Antonij librum
& ipse scribat tibi librum dona; eo ipso, quod ac-
cepta epistola dona acceptas, sine aliquo actu
externo, censoris sufficienter libri dominium
acquirere, & poteris de illo liberè disponere abs-
que villo scrupulo tanquam de te tua; Non
ergo requiritur alia externa acceptatio, ad
reddandam donationem irreuocabilem;
quare idem dicendum videtur de
promissione eodem modo ac-
ceptata, cum eadem sit
vtriusque ratio.

DV BIVM

Sect. II. de Contract. Gratuitis.

115

D V B I V M X I X.

An ad acceptationem invalidam requiratur, quod promissio intimetur promissario per nuncium, vel Epistola missam a promittente?

¹⁴⁶ *Non requiritur, sed sufficit notitia promissionis quomodocumque habita, ut si aliquis tertius, qui casu audiuit, id illi retulit, & ille accepit. Quia sic ei moraliter constat de promissionis certitudine. Sic Lessi. Ludon. de Roma, Azeuedo. & Gregor. Lopez affers Baldam, quos refert Sanchez l. i. de matrim. d. 6. n. 3.*

¹⁴⁷ *Requiritur opinio, nec sufficit notitia quomodocumque habita. Quia nec dominum rei tuz nec ius aduersum te potest alteri acquireti, nisi te transferente, quae translatio tunc sit quando tu rem, aut ius illud alteri offers, vel das, quod fieri non potest nisi quaeceps id ad illum dirigis; non potest ergo venire ius illud ad alterum nisi ex tua direzione. Ita Bartol. Cynus, Paul. Castrensi. Villalob. Iul. Clar. Barbo. & alij plures, quos refert, ac sequitur Sanchez citat. Molina tom. secund. disput. 264. num. 3. Turrian. de iustit. d. 6. 4. dubio quinto. memer. tertio. & alij communiter.*

¹⁴⁸ *Cum his opinot. Nam haec directio eo ipso est loquio, vel quasi loquio, qua voluntatem tuam, illi manifestas; quare debet fieri presenti, vel absenti per nuncium, vel litteras, alioquin non manifestas ei tuam voluntatem, & per consequens nihil ad illum dirigis, vel ei offers, oblatio enim est locutionis species, ut ex terminis constat. Moneno tamen, in aliquo calu posse verum lensum contrariat sententiam habere; quando scilicet donans non mitteret aliquem determinatum nuncium donatio, sed coram multitudine voluntatem suam manifestaret eo animo, vt hoc modo notitia ad ipsum posset pertinere; tunc enim licet non mittat nuncium determinatum, ex modo tamen dicendi videtur implicite velle, vt singuli ex abundantibus possint esse nuncii, cum ad hoc id coram illis dicat, vt possit ab aliquo donatarum scire, quod perinde est, ac si omnes, & singulos destinaret ut nuncios.*

D V B I V M X X.

An ad irrevocabilitatem promissionis requiratur, quod acceptatio ad notitiam promittentis veniat?

¹⁴⁹ *Requiritur R equitur non solum acceptatio promissarii, sed etiam imitatio acceptationis, seu quod acceptatio ad promittentis notitiam denatur. Quia ideo (vt suppono ex volum. 1. de contr. in communi) requiratur ad perfectionem contractus, quod acceptatio singulorum sit, utique manifestata, quia alioquin*

nondum coniungi tur sensibiliter utriusque voluntas ad geren dum contractum, vel pactum; hoc autem videtur eodem modo procedere in promissione gratuita, in qua non videtur coniungi sensibiliter utriusque voluntas, nisi acceptatio promissarii manifestetur sensibiliter promittenti. Sic Sylvestr. v. Matrimonium 6. questione 12. Turrian. de iustit. disp. 55. dub. 1. 2. num. 3. Sanchez lib. primo de matrim. d. 8. num. 29. Manu. tom. 2. summa capit. 27. concil. 4. n. 4.

Non requiritur, acceptationem promissarij ad notitiam promittentis venire, sed per acceptationem promissarij completur, antequam promittenti acceptatio intimetur. Quia per illam acceptationem promissarius non se obligat promittenti, nec promittens aliquid ius acquirit, sed solum promissarius est, qui acquirit ius illud aduersus promittentem, ad quod acquirendum sufficit voluntas promittentis ipsi manifestata, & ea voluntate posita, innenior ius illud expedictum, vt possit libere a promissario volente acquiri: neque ad hoc necesse est, aliquid aliud promittenti intimare, cum ipse nullum voluntatis actum debeat exercere, neque ad acquirendum cum nihil acquirat, neque ad se obligandum, cum iam prius habuerit voluntatem se obligandi, quia postea non renunciat. Ita Cardin. de Lugo tom. secund. de iustit. disput. 22. num. 30. & d. 23. n. 6. 3.

Certe discrimen innenio inter contractus respectivos seu onerosos, & inter gratuitos, asperisque in illis, non in his requiri ad perficiendum contractum, & ponendam obligationem, quod acceptatio promissarii pertinet ad notitiam promittentis. At in contractibus gratuitis ab. que huiusmodi notitia facta promittenti, promissio potest fieri irrevocabilis. Ratio est, quia in contractibus onerosis, qui in viroque parvum obligationem, in singulis debent acquirere ius contra alterum, quod non possunt facere nisi notam habeant eam obligationem. At vero in gratuitis, qui sunt semicontractus, eo quod in uno solo pariant obligationem, sufficit si in uno solo coniungantur sensibiliter voluntates, nempe in illo solo, qui ius acquirit, & cui nota debet esse voluntas propria acquirendi, & voluntas alterius se obligandi, in eo autem, qui nihil acquirit, sed solum se obligat, non est necessaria illa coniunctio, quia necesse non est, manifestari ei voluntatem alterius, qui ad nihil prouersus se illi obligat.

D V B I V M X X I.

An mortuo promittente, possit promissarius postea validem promissionem illam acceptare?

¹⁵⁰ *A cceptare valide non potest. Quia non potest voluntas acceptantis uniri cum voluntate defuncti, cum iam non sit in persona, sic Gregor. Lopez, Tiraquellus paul. Decius, Azevedo, & alij plures, quos refert Sanchez lib. 1. de matr. d. 6. n. 5.*

K 4 Potest

¹⁵⁰
Non requiri-
rebitur.

¹⁵¹
Anterioris
resolutio.

ESCORABR
TICOL M.
Tom. VI. V.
E. IV.

116 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

Potest valide acceptare. Quia totum hoc in rigore dependet ex intentione, & voluntate promittentis, qui potest extendere, vel restringere intentionem suam, itavt post suam etiam mortem perfuerat, vel non perfueret voluntas se obligandi. Potest itaque promissor vel donator habere animum promittendi, vel donandi, & transferendi valide dominium etiam promissarius, vel donatarius post eius obitum accepter. Ita plures apud Sanch. Lessi. l.2.t.18.dub.6.n.45.Turrian.de iust. d.64.dub.5.n.6.Lugo 10.2.de iust. d.23.nu.76.&c alii.

Hanc tentantem communem ac probabilem esse iudico. Cuius veritas à posteriori manifeste colligitur. Nam de facto testator hāc voluntatem habet circa legata, quae quidem à legatarij non acceptantur, nec quidem notitiam illorum regulariter habent, nisi post obtutum testatoris, & tamen posita nunc acceptatione, transfertur dominum rei legatarum ex voluntate præterita testatoris nondum renovata. Poterit ergo donator, vel promissor sūmule voluntatem habere, quando donat, aut promittit, vt efficax sit ad transferendum rei donatæ aut promissæ dominium, etiam si non nisi post suam mortem donatarius, vel promissarius donationem, vel promissionem accepter. non enim apparet differentia loquendo de possibili, cur voluntas testatoris hanc habeat efficaciam, & voluntas donantis, vel promissentis non valeat eam habere.

154
Hoc proba.
bilis mihi.

DVBIVM XXIII.

Promittit Antonius Ioanni fundum hac lege, vt post Ioannis obitum transfeatur ad Petrum acceptante Ioanne, Antonius potestne, hanc conditio- nem in favorem Petri oppositam re- vocare, ante quam ipse Petrus accepit?

Minimè potest. Quia post Ioannis acceptationem, acquisitum fuit ius Petro, Minime nec necessum est, ipsum etiam acceptare. Sic potest multi Doctores, quorum sententiam refutat Sanchez libro primo consil. capi. 9. dubi- tat. prim.

Potest adhuc revocari. Quia in hoc casu duplex promissio, vel donatio distincta inclu- 159
ditur, altera in favorem Ioannis, quam ipse nece- se acceperat, & acceptatione reddit irrevo- cabilis, altera in favorem petri, quam neque Petrus acceptauit, neque Joannes potuit illam vice Petri valide acceptare, cum neque in suam utilitatem redundet, neque habeat mandatum Petri ad acceptandum eius nomi- ne: Ergo quoad illam partem donatio manet adhuc revocabilis. Ita Sanchez ibid. num. 3. plu- res citans.

Hoc verius esse existimo. Nam si Anto- nius de tibi centrum aureos dividendos inter- 160
petra ratione cuius posses etiam partem eiusac- ceptare.) Alioquin si sufficeret simulta so- la donationis, vt vno donatario acceptante, conseretur donatio tota acceptata, & irrevo- cabilis, facile possent omnes donationes, vel promissiones absentibus factæ redi à principio irrevocabiles, & firmæ ante absen- tis acceptationem, minime faciendo, vt Antonius volens promittere, vel donare ab- senti mille, promittat simul vel donet tibi centum, dicens. Promitto, vel dono mille, & centum, qua diuidantur, & sint pro Petro ab- sente, & centum pro te, quod tamen ab- surdum esset, cum simulta non faciat, quod illorum mille donatio magis ad

prior mille
hac senten-
cia est.

te perueniat, quam si
tibi nihil simul
donaretur.

**

155
Sufficit
quidem.

SVfficit quidē. Quia in reg. Qui tacet 43.de reg. iur. int. 6. dicitur, Qui tacet, consentire videtur. Sic Sylo. Conarr. vterque Molina, & alijs plures apud Sanch. l.1. de matr. d.6.n.11. quorūq sententia ipse inhærescit.

156
Non suffi-
cit.

Minime sufficit: Quia in reg. 44. sequenti dicitur. Is. qui tacet, non faciet, sed neque utique negare videtur. Ita aliqui, quos refut, ac lequitur Tiraq. ad l.1. p. unquam. o. liberis, n.6. C. de renocat. donat. Angl. & Manu. quos afferunt Sanch. ubi sup.

157
Hacce re-
gula

Profecto hasce regulas, quæ prima facie vi- dentur contraria docere, ita conciliante primæ gulas con- sentientiæ Auctores, vt prior habeat locum, quo- cilio prima facie pu- gnantes.

Quare prior regula est vera in contra-

dictis

lubriciis, posterior in onerosis. Legen-

das Cardinalis de Lugo medium iam terens

tom. 2. de iustit. d.23. numer. 82.

DVBIVM

Sectio II. de Contr. Gratuitis. 117

D V B I V M XXIV.

*An promissio simplex acceptata in re
grauis, obliget sub mortali?*

161. **N**on obligat. Quia qui huiusmodi promissio non gratuam facit, vult se se non ex iustitia, sed ex fidelitate obligare. At promissio ex fidelitate, sub mortali non obligat, nullum enim detrimentum inferire proximo, nec vilum eius us violatur, sed solum promittens reddit se in dignum, cui homines possint fidere. Ergo promissio ex sola fidelitate non obligat per se loquendo sub peccato mortali, nisi aliud detrimentum promissario ex non seruata fide inferatur. *Sic Caietan. 2.2. quatio. 113. articulo primo dub. 4. Aramil. Sotius Petrus L. del. Henr. & alij. quos affect Sanchez libro prim. de matr. d. 5. Plures affect Diana tomo 1. part. secund. tract. 3. resolut. 122. pro hac sententia, quam probabilem dicit, & probabilitatem Merati. como secund. tract. de iust. d. 19. sectio. 10.*

162. **O**bligat ex genere sub mortali. Quia violare rei graui obligationem est lethale, sed non solus ex prorsus in re graui est huiusmodi, cum ex qualibet promissione oratur obligatio secundum omnes. Ergo erit mortale. Et quia omnis promissio si fiat per formulam stipulationis, tribuit actionem in foro externo, ergo ex se affect grauam obligationem, euan sine tali forma, si pulsatio omnia non addit vim de iure nature, sed solemniter requisitam a iure ciuili, ut magis conset de deliberatione, qua facta est promissio. *Ia Sancz. in opus. relat. de liberi dini. d. 2. sect. 2. numer. 22. Lessius de iust. libro secund. capite 18. dub. 8. num. 55. Narr. Turrian. Maled. nullinc. Salen. & alij. quos congerit Sanch. d. 5. n. 20. qui eandem sequuntur sententiam.*

163. **E**go autem existimo, promissionem in re graui acceptatam obligare sub mortali, si promittens se velit ex iustitia obligare, si autem solum ex fidelitate se obligare velit sub lethali minime obligare vel sub lethali minime obligare. *Mecum Molina tomo secundo d. 262. & probabile Les. facetur. Certe totum illud quod potest ex precio dari, poterit etiam dari gratis, & sic potest dominum prelio vendere, ita potes etiam gratis eam donare, & in virtute eius ex ea das ius proprium iustitiae in dominum: Ergo sicut potest prelio accepto obligare te ex iustitia ad aliqui faciendum potest, vel donec ex qua obligatione das ius ex iustitia proprii aduersum te: ita potest hunc ipsius gratis dare, & constitueret te debitor ex iustitia, sicut si primum acceperis pro hac obligatione. Loquendo ergo de possibili, nulla apparet repugnancia, quod promissio gratuita in iure iustitiae obligationem, si in promittere adiut animus ita se obligandi, atque ideo ex ipsius animo pender, an obligatus maneat ex iustitia, vel solum ex fidelitate. Ignorat ex iustitia intendit se obligare, secunda sententia vera est proferus, quia obligationis iustitia*

tie in re graui transgressio lethalis est. Si vero solum ex fidelitate se obligare intendit primam sententiam veram esse quis dubitet, cum obligatio ex fidelitate ita graui non sit. Porro in promissione non gratuita sed onerosa facilius praefunctor animus obligandi se ex iustitia, cum ex iustitia teneatur promittens habere tales animam, ne decipiat promissarium obligando illum sine animo se mutuo obligandi. In promissione autem gratuita plerumque deest animus obligandi se ex iustitia, si tamen promittens dicat, volo me gratuiter obligare, iam eo ipso vult implicite se ex iustitia obligare, cum non possit ex sola fidelitate se ita gratuiter adstringere.

D V B I V M XXV.

Si Antonio fundum promisi, & postea cundem fundum, addito iuramento p. omisisti Francisco, prapone deratne posterior promissio propter iurandum?

Prépondérat posterior promissio. Quia graui iuramenti vinculum debet præterire minori. *Sic Innocent. Imol. & Abbas quos refert Sanch. libro 1. de matr. d. 50. num. 1.*

Prépondérat prima promissio. Quia iuramentum adiutans fuit de re iniqua propter priorem promissionem, ex qua iam eadem res debebatur. Ita Theologi communiter, quos refert, ac sequitur Sanch. *vbi sup. n. 2. Turrian. de iust. d. 70. dub. 1.*

Proficit si prior promissio ex iustitia obligabit, haec sententia certa est omnino, quia posterior promissio voluntaria, & gratuata non potest anteriori iuri praediticare, quod ex priore promissione acquisitum iam promissum, nec iuramentum confirmat promissionem de re iniqua, cum eius materia debet esse semper id, quod aliunde licet, & honestum est. Quādo vero prior promissio non obligat ex iustitia, sed solum ex fidelitate, ac per consequens solum leuiter, magis dubitari posset, quia praeius iuramenti vinculum (vt refert prima sententia) videtur prépondere leuiori ex sola fidelitate, atque ideo prius fermandum videtur iuramentum Deo praestitum, quam fidelitas homini leuiter obligans. Attamen consequenter potius dixerim fermandam fidelitatem prioris promissionis. Nam licet, concurrentibus duobus præceptis incompossibilibus observandum sit illud quod graui obligat, de hoc tamen ipso dubitatur in prælenti, an concurrat vera iuramenti obligatio. Videtur quippe ex regula generali iuramentum illud irritum esse, quoties enim id quod sub iuramento alicui promittitur, est illicitum etiam venialiter, iuramentum non obligat, v. gr. si sub iuramento promitteres alicui in re leni mentiri, vel teruntum furari, vel leuem Sacri Officii omittere partem, iuramentum minime obligaret: Ergo si promittis etiam cum iuramento non dare Antonio id,

quod

164. *Prapondérat posterior.*

165. *Prapondérat prior.*

166. *Quid opinetur expone.*

EL ESCOBAR
Theolog. Mer.
Tom. VI. VII.

EL IV

118 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

quod sub veniali ei ex fidelitate debebas, iuramentum etiam non valebit, quia promissa non reddere etiam in re leui est saltem vevialiter malum, & illicitum, & per consequens non potes ad id te iuramento obligare.

cunctis materijs quia possessio eodem modo *Auctoris* iugat possidentem, pro quo stat præsumptio, quoties alia præsumptio non obstat, si enim aliunde præsumptio staret pro obligatione, vt si constet de verbis prolatis obligationem exprimentibus, dubites tamen de animo te obligandi, tunc præsumptio pro obligatione staret. Quare non potest melior regula, ac magis universalis tradi, quam qua ex foro externo defini potest. Quoties enim in foro externo sententia proficeretur pro obligatione, & debitor condamnatur, non obstante possessione, idem in foro interno est seruandum. Quando vero debitor in externo foro absoluatur, id est dicendum est in foro conscientia. Nam quod actore non probante, reus absoluvi debet, & quod auctori onus probandi incumbat, de iure natura est, quare quoties onus probandi creditori incumberet in foro externo, & ideo probatione sufficiente, vel præsumptione sufficiente, reas absoluatur, idem dicendum est in foro conscientia, si eadem circumstantiae inueniantur, neque enim fas est, in hoc puncto forum internum ab externo dissentire, quando indicium externum in falsa aliqua præsumptione non fundatur, sed aequales omnino probations in utroque foro reperiuntur.

D V B I V M X X V I .

Qui contra primam promissionem secundo promisit iterum eandem rem sine cum iuramento, sic sine illo, si posse a primus promissarius suo iuri cedat, teneaturne primam implere promissionem?

167
Tenerit
plane.

Tenerit planè. Quia ille verò, & cum intentione implendi, promisit, promissarius que secundus acceptauit, & cedente primo promissario iuri hinc, videtur vim habere secundum promissionem, quæ quidem iam potest sine prioris prædictio impleri. Sic Courtau apud Sanchez libro prim. de matr. d. 50. numero 5.

168
Non tene-
tur.

Minime tenerit. Quia considerandum est tempus, quo res promissa illicita erat, atque adeò inuidia promissio, quod autem ab initio non valeret, tractu temporis non conualescit ex reg. Non firmatur, de reg. iur. in 6. & reg. Quod ab initio ff. eodem tit. Ita Turrian. de iust. d. 70. dub. 1. nu. 5. & alij plures, quos sequitur Sanchez numer. 6. Lugo de iust. tom. 2. d. 2. 3. numer. 107.

169
Hoc verius
mibi.

Hoc verius existit ans puto tamen, aliquando obligare secundam promissionem, quando scilicet animus prominentis fuit se saltem sub conditione, si obiectum reddere in licetum, vel certè voluit se obligare ad curandum, quod prior promissio disolueretur, tum enim res promissa non fuit aliquid illicitum, vt constat.

D V B I V M X X I X .

*An si factum alienum promisisti, ad-
iecta pena, liberis à pena obligatio-
ne, si bona fide sufficiente diligentia
adhibita, id procurasti, nec assequi
potuisti:*

A obligatione penæ liber non es. Quia promissio illa non censetur de procurando, sed de obtinendo sub pena apposita, quare illam debebis, nisi difficultas obtinendi contigerit non in ipsius facti alieni promissione, sed in eo, qui factoris est, sic plures luringit, quos refert Courtau de pactis part. secund. §. 4. numero 3.

173
*Non est li-
ber.*

Adhibita sufficienti diligentia, à penæ obligacione liber es omnino. Quia hoc est iuxta naturam penæ, vt culpam supponat. Ergo si promittitur mera pena, non promittitur nisi precedentie negligentia in diligentia adhibenda, vt colligitur ex lege final. §. idem iuris. ff. ad leg. Rhodiām, de iudici. & libro secund. ff. si quis cautionem etiam promissor dixerit, Promitto, Petrum cum effectu fallutur, adiecta pena, ita plures, quos Sanchez libro primo de matr. d. 2. num. 3. congerit. Lugo tomo secund. de iust. d. 2. 3. n. 117.

174
Liber est.

Ego autem cum Courtau, distinxerim. Nam si solum promisisti expresse, te curatur, adhibita diligentia, à pena excusaris si promisisti absolve factum alienum sub certa pena, & cum iuramento, excusaris etiam, quia ad vitandum periculum, censes, te solum promittere diligentiam adhibendam. Si non iurasti, tunc iure Canonico, & in tribunali Ecclesiastico liberaris, quia censeris promisisti solum te id curaturum, in tribunali vero sacramenti,

170
Obligat
quidem.

Obligat quidem. Quia in materia iustitiae tunc pars eligenda, atque adeò solendum debet, dubium non obstante possessione. Sic aliqui apud Sanchez libro secund. de matr. d. 4. n. 32. & libro prim. Decalog. capit. 10. numero 11. Castro Palao alios congerens, tom. 1. rr. de conscient. d. 3. p. 6. Diana pars. 3. tr. 3. resolut. secund.

171
Non obli-
gari.

Non obligat. Quia in materia iustitiae non est obligatio tunc pars sequendi, quando bona fide possidere ceperisti, & postea superueniente dubio, debito examine, & diligentia adhibita, non potuisti dubium expellere. In alij vero materijs tunc pars sequenda, & debito satisfaciendum. Ita alij, quod prædicti Doctoris referunt ubi sup.

172
Indicium

Ego autem aptius existimam illorum Autorum vestigia sequitus id locum habere in

175
*Vt or distin-
zione.*

Sectio II. de Contract. Gratuitis. 119

lari, non liberaris à pena subeunda, quia promissio illa non censetur esse de procurando, sed de sola pena.

D V B I V M X.XX.

Qualibet materia, que in furto censemur
gravis, censemur etiam gravis in promissione, ut eius violatio sit mortalis, quando promisor intendit se non solum ex fidelitate, sed etiam ex iustitia obligaret.

Granis censetur. Quia gratitam esse pro-
missionem non excusat à transgressionis
granitate. Votum enim non est minus
gratitatem, quam promissio homini facta, cum ex
liberalitate etiam, & libertate videntur oriantur,
& tamen non minus obligat graniter ad ma-
teriam eandem, que posset in alijs preceptis
existimari materia gratis, neque audebit aliquis
dicere, maiorem materiam requiri ad peccatum
moraile contra votum, quam contra preceptum
Ecclesiasticum, vel dominum. Quod ideo obli-
gatio oriantur ex liberalitate eius, qui sponte, &
gratis se obligavit, non facit, quod non possit si
ipse vellet, apponere obligationem gravem ad
quamlibet materiam, que ex se esset capax
obligacionis, gravis ex obedientia, vel ex con-
tracta oneris, vel alij titulis. Sic Nanar. sum.
cap. 18 numero 4. alias 7. Nauaria de resis.
tivo secundo cap. 2. dub. 7. numero 319. Qui
dicit, promittentem liberaliter vnam Misam
obligari sub mortali, si animus obligandi le
habet. Bonac. de contr. d. 3. questione 11. pun. 1.
numero 8.

¹⁷⁷ Non censetur granis. Quia maior materia requiritur ad obligationem granum ex promissione gratuita, quam in contractu onerofo, vel fuxo. Non enim censetur ita graniter se promulgo vel obligare, & cum tanto rigore. Quia non est ita certum intercedere obligatio-
nem iustitiae sicut in farto. Et quia qui violans fidem, non auferat remalitiam sicut fur. Et quia vi-
mans conqueritur homines de fide violata,
quam de farto. Ita Sanchez libro prim. de
mar. d. 1. numero 24. Ludon. Lopez part. 1.
Instruct. cap. 180. §. Tertio requiritur, & liber.
secund de conur. cap. ultim. citans Ioannem de
la Peñā dicentem, decem argenteos non esse
materiam grauem in huiusmodi promissione,
fecas vero si centum promitterentur. Lessius
libro secund. capit. 18. dub 8. numero 56. Manu-
sum tom. 4. cap. 107. numero quarto Malder. 2.
2. tract. 1. de inst. cap. 9. dub. 8. Diana tom. 1. part.
2. tract. 3. Quanto autem maior materia requiri-
tur ad obligationem grauem ex promissione,
Lessius dicit, si ad furtum requiritur unus au-
reus, ad promissionem plures antea requiri.
Sanchez docet, quadruplo maiorem materiam
requiri, quam in farto, quod etiam Malderus
approbat.

178 Ego iudicarim; hoc totum pendere ex pro-
mittentis intentione. Loquendo enim de possibi-

liberaliter, & gratuito promittit, possit se
gratuitate obligare ex iustitia si velit, ad dan-
dum id, quod ex contractu oneroso grauior
obligari. Nam sicut potest gratis tem illam
omnino donare, & transferre Dominium illius
in donatarium, itavt si eam ipsi postea anferat
in iusto, peccet grauior non minus, quam si
pretio vendidisset, cur non poterit ius ad illam
transferre obligando se ad illam dandum quod
ius non minus sit, quam si ex contractu one-
rosu datum fuisset? Sicut enim donatur gratis
liber, ita donatur gratis ius ad dandum lib-
rum: Ergo sicut donatio libri obligat graui-
ter donantem ad non reperendam libram: sic
donatio iuris ad librum potest ex promissioris
intentione obligare grauior ad non reperen-
dam, nec violandum ius illud semel promis-
ione concessum.

CAPVT XII.

Circa Donationem.

DVBIVM XXXI.

Quando alicui prohibetur donare, prohibetur et am ei remuneratoria donatio.

Vidquid de promissione discernimus,
potius facile ad donationem accom-
modari. Scio tamen donationem à
promissione distinguere possimam in hoc,
quod promissio solum inducit obligationem ad
dandum, & licet det ins ad rem promissam,
non tamen dat ipsam rem, donatio verò trans-
fert dominium rei donatae in donatarium, Re-
cole autem ex *se*ct*t*. donationem diuidi in me-
re gratuitam, & in remuneratoriam, utram-
que autem esse verè gratuitam, hoc est non
debitam ex iustitia. Est tamen differentia,
quod altera est mērē gratitā sine meritis do-
natarij, altera vero licet non supponat debitu-
mū iustitiae, supponit tamen debitum gratia-
dinis, que inclinat ad retribuendum benefa-
ctori iuxta beneficij accepti menuram. Porro
licet virtus sit vera donationis, dubito, an quan-
do aliqui prohibetur donare, prohibetur etiam
donatio remuneratoria, an vero sola donationis
merē gratuitas?

Prohibetur etiam remuneratoria donatio. 180
Quia donatio remuneratoria est vere ac pro-
priè donatio, sicut mere' gratuia; Ergo cum
donatio autem prohibetur, utraque est ei do-
natio interdicta. Ideo inter coniuges prohibi-
ta etiam est remuneratoria donatio, quod
sibi inuidem donare non possunt. Sic Pi-
nellus, & Matienzo, quos afferat Sanchez
libro sexto de matrim. disputat. 6. numero
primo.

Non

ESCORBAR

Библия.

E-LV

卷之六

120 Theologiae Moralis Lib. XXXVIII.

181
*Non pro-
hibetur.*

Non prohibetur donatio remuneratoria. Quia non est mera donatio, cum saltet ex debito gratitudinis, quod soluit oriatur. Ita Molina *tom. secund. d. 289.* Rosel. Angel. Sylvest. Abbas, Menoch. & alij plures, quos affert, ac sequitur Sanch. *citat. numm. 11. & l. 1. consil. cap. sexto dub. secund num. 4.* Et loquentes de Bula Clementis VIII probant Religiosis donationes, dem teneat Soula, Perrin. Genedo, Barch. à Sancto Rausto, Ricci. Bonac. Valerius, Manu. Scortia, & alij, quos citat, ac sequitur Diana *tom. 1. tr. de paupert. Relig. resol.* 15. & 16. & in vniuersum de aliis prohibitoribus familiis idem docent Ioan. de la Cruz, Homobon. Azor, quos affert idem Diana *re-
solution. 15.*

182
*Hec arri-
det sesten-
tia.*

Hec in hi magis aridet sententia, quam ex lege prima *ff. de donat. confirm.* vbi illa solum dicunt propriè donatio appellari, quam donator proper nullam aliam causam facit, quam ut liberalitatem, ac munificentiam exercet. Si ergo facit, ut debitum naturalis, gratitudinis soluat, non est proprie & strictè donatio. Et ex lege quod autem, §. si vir. *ff. de donat. in-
ter virum, & vxorem.* vbi dicunt positis do- nationibus mutuis inter coniuges, quibus æqualem summam sibi invenient donarunt, neutrū posse postea repetrere, quod donavit, etiam si unus solus eorum locupletior factus sit, qui rem donata conferuerat, non alter, qui consumpsit. Vnde videtur, quod ea solam ratione donatio illa sustineatur, quia remuneratoria fuit, & idē non intelligitur in prohibitione donandi comprehensa. Plura mitto.

D V B I V M XXXII.

*Cum aliquis simul pluribus donat, ita
ut licet singuli non capiant ultra
500. solidos, omnes tamen si-
mul plus accipiunt, esse ne-
cessaria insinuatio iudici-
facta:*

186
*Plura certa
solidos sine insinuacione iudici facta, horum est,
quod iudici manifestaretur ad canendum pe-
niteniam ne fraus, aut metus, vel quid simile
intercederet. lego Sancimus in princip. C. de do-
nat. si vero illam summam excederet, non
erat valida donatio quoad excessum. Postea ex-
tentia fuit summa illa usque ad 500. solidos in
leg. penultima Cod. eodem titulo. De valore au-
tem solidorum, & quantum corresponeat pecuniae nostra agit late Molina *to. 2. d. 278. &
n. 2.* Et quidem videtur 500. solidos in nostra
pecunia valere 712. Regales Hispanos, vel
Romanos Julianos. Ad hanc autem insinua-
tionem satis est comparare donatorem, imo
per ipsum donatarium cum mandato donato-
ris coram indice, & insinuationem redigi à
Notario in actis, licet index non sit in tribu-
nali, ut cum Julio Claro, & alii notat Molina
num. 3. Quia non est actus controversia, sed
voluntaria iuridictionis. Scio equidem remis-
sionem debiti excedentem illam summam insinua-
tionem etiam indigere, quando debitum est
liquidum, & certum. Quia illa est donatio ex
lege *In cedibus, ff. de donat.* Lessini lib. secund.
cap. 18. dub. 13. num. 98. Scio necessariam etiam
esse insinuationem & si plures res simul eidem
donentur, quarum singule non excedant il-
lam summam, si omnes simul excedant. Quia
licet illę fortasse non sint una donatio, sed pos-
sint esse plures in aliquo calu iuxta leg. scir. de-
bemus, ff. de verb. obligat. ad necessitatem ta-
men insinuationis pro una donatione reputan-
tur, ut colligitur ex lego Sancimus, §. si quis
autem. Quæsterim autem, an necessaria sit
insinuatio, si aliquis simul pluribus donet eo-
dem tempore, ita ut licet singuli non capiant
500. solidos, omnes tamen simul plus acci-
piant?*

187
*Necessaria omnino est. Quia ratio prohibitio-
nis non desumitur ex lucro donatarij, sed pr-
ecepit ex parte donantis, ne temere, vi, metu, est insinua-
aut dolo de pauperetur, quod inconveniens sit.
Sic*

183
*Potest
quidem.*

Potest profecto. Quia leg. *Cum plures, 13:
§. cum tutor, ff. de administrat. tutor. &
leg. Quid filium, ff. vbi pupillus educari debet, id
significat nullo termino praefixa. Sic Sanch.
l. 1. consil. c. 6. dub. 2. n. 4. alios referens.*

184
Non potest.

Mimè potest. Quia varia sunt donationis remuneratoria genera, & solum potest tutor donare id quod sufficit, ut obsequia accepta à pupilo ad æqualitatem ita cōpescerit, ut sine ingēti ingratitudine omitti enīmodi cōpenatio non possit. Ut hæc curatores vel tutores patrū aut nihil donare possūt, nisi diues valde effet pupillus aut minor, & spectatis circumstantiis indicaret expedire, aut decere, præfertim si titulus eleemosynæ accederet, ei potius congruens, quam donationi profanæ. Ita Mol. *to. 2. d. 292.* Lingo *to. 2. de inst. d. 2. 3. n. 146.*

185
*Hoc placet,
et aliquan-
tulum am-
pliatur.*

Magis placet doctrina hæc, si aliquantulum ampliatur. Quod enim dicit de retributione æquali pro beneficiis, vel obsequiis, si intelli- gatur de æqualitate stricta, ita ut pro viginti accepis, seu pro obsequiis valentibus viginti, retribuantur, nimis strictum indicō. Nam si serui obsequia (ex gr.) valeant viginti, & totidem accepit pro stipendio in pactum deduc- tum pollet ei à tutore ex gratitudine dari: quod

Sic Gama dec. 381 n. 5. Mol. to. 2. d. 278. n. 13. &
14. Reb. de inst. L. 8. q. 16. n. 7. Lef. l. 2. c. 18. dub.
13. n. 97. dicens si donatio simul, & quasi vno
animi impetu fiat, in talidam esse sine insinua-
tione, scimus si diversis temporibus animi quod i-
ustus motibus geratur. Addit Reb. n. 8. aten-
dendam esse ad unitatem donationis, & ad insi-
nuations necessitatem, unitate causa totaliter
momentis ad donationem, quae si sit una &c. ea-
de, & donationes eodem tempore fiat, diueris per-
sonis, ex fluxibus donatio una contra vero
eum multiplex, si Petro v. gr. donec ad preces
Iohannis, & eodem tempore doceat Paulus ad An-
tonij preces.

Non est necessaria. Quia ad necessitatem insi-
nuations requiritur, ut una sit donatio excedens
illam summam, unitas autem donationis non est
desiderata ex unitate temporis, neque ex uni-
tate morum, sed ex donatarij unitate. Ergo si
plures sint donatarij quorum singuli circa 500.
Solidos ex donante accipiunt, multiplex erit
donatio, nec insinuatione requiretur. Ita Cardin-
ale Lugo tom. 2. de inst. d. 23. m. 154. & graues
Theologi, quos consului.

Evident ad necessitatem insinuationis & ad
dationis unitatem in calo nostro non credo,
Hoc tenet & auctor. Doctorum via, sufficere temporis
vnitatem, neque etiam unitatem motuum, sed
unitatem donatarij, non quidem ita ut requiri-
tur unitas rigorosa ex parte donatarij, sed uni-
tas aliqua saltem moralis. Nam si dones mille
solidos alicui committuntur, etiam si dividenda
sit pecunia inter particulares, & singulis 100.
adueniant, donas tamen unica donatione excessi-
ficiunt illi communitati, que est vna perfec-
tio moralis. E contra vero unitas solius motuum
non sufficit, ut si ob amorem erga Petrum dones
quatuor eius filii, quos promouere cupis sin-
gulis 200. non est vna donatione, sed plures, quia
singulis leorim, & independenter, ab alijs
donas, licet idem sit motuum, nempe erga
Petrum affectus. Non ergo sufficit unitas tempo-
ris, nec unitas motuum praecite ad reddendum
donationem excessiuam, ac prohibitan, nisi ad-
sit etiam unitas donatarij vera, vel saltet mor-
alis modo explicato.

DVBIVM XXXI V.

An donationem excedentem 500. solidos
sine insinuatione factam donatarius
possit tuta conscientia retinere excessum?

¹⁵⁰ Non potest. Quia verba legis id assertunt, &
in quolibet Regno serio obseruantur: in-
sino enim quod rectam Reipublicae
gubernationem valde est necessaria. Ergo
prescriptum tuta conscientia violari non potest.
Sic Tertianus de inst. d. 73. dub. 5. n. 2. Et Molin,
tom. 2. d. 277. numer. 21. aliqua argumenta no-
lenus, ad huiusmodi adstruendam obligationem,
non retinendi excessiuam sine insinuatione
donationem.

Potest tuta conscientia retinere, nec adest in
furo conscientiae obligatio restituendi donatori,
vel eius heredibus excessum, quo usque ipsi
repetant. Quia quidquid sit de mente legisla-
toris & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

torum, non aliter videtur lex illa recepta. Ita
Molin. ibid Reb. l. 18. q. 8. n. 3. Lef. l. 2. c. 18. nn.
99. Lugo 10. 2. de inst. d. 23. m. 156. &c. alij.

Cum his opinor. Quia vnu video receptum,
nunquam donatarus excessum illicita donatio-
nis redere possit donatario, vel eius herede re-
tinetur. Addiderim, si donator defectum illum
sciat, & potest repetrere, non repetat eo ipso
iam non censeri iniutum quoad retentionem,
quo non videat donatarius aliquid, inuito do-
mino, retinere, atque adeo non peccat contrà
iustitiam retinendo. Si autem donator obiit, &
in morte ratam habuit donationem praterita-
m, iacte valebit saltem ut donatio causa mor-
tis, quia in qualibet quantitate ad sui valorem
insinuatione non indiget. Demum etiam inter
vinos, si postea donator restituendi excessus
obligationem donatario condonavit; & excessus
ipsi leendum se non superaret 500. solidos,
vi si v. gr. donauerat mille solidos a principio,
tunc condonatio illa censeretur nona donatio
500. solidorum, que (vt notauit, Reb. citatus)
teorism a precedente non indiget insinuatione.

DVBIVM XXXV.

Si donator, vel eius heredes sciant pro-
babiliter, donationem absque vi, &
fraude factam fuisse possuntne licite
repetrere a donatario ob defectum in-
sino?

¹⁹³ Non possunt licite repetrere etiam si am-
plianda sit sententia contraria illa, quod
facilit defecit insinuationis viat, &
irritat donationem etiam in conscientia. Quia
lex illa irritam reddens donationem fundatur
in fraudis, vel metus presumptione, quare si do-
nator confit de veritate, non poterit locus
esse presumptioni, sed debet donationem, validam
sustinere. Sic Rebel. de inst. l. 18. quaf. 8.
numero 7.

Licite possunt repetrere excessum sine insi-
nuatione donatum, ad idque latem ex lege ¹⁹⁴
ius obtinent. Quia si solum propter presump-
tionem metus vel fraudis concederetur repe-
titione, non posset Index illam concedere, si do-
nator ipse interrogatus fatetur, se absque vi,
vel fraude donasti, nullus autem Index hoc
inquirit, neque etiam si id sciret, negaret repe-
titionem ob insinuationis defectum petitan:
Non ergo est illa adaequata, & vniuersa ratio talis
inutilitatis in donatione, quod vis, vel frus-
tralitatem in profinis donationibus, qui-
bus homines imprudentes facile depapperant.
Ita Mol. to. 2. d. 278. n. 20. plures citans,
communemque else sententiam docens.

Existimo sententia primae doctrinam contra
omnium sensum expreslam esse. Nemo enim id
docuit ne in praxi est secutus, sed omnes
vtrinque sententiae doctores fatetur, posse dona-
torem licite repetrere excessum, sine insinua-
tione donatum. Quare sic minor licet suo contractu
absq; tutoris autoritate facto naturaliter obli-
getur, potest tam postea rescindere, quia volunt
lex eius etati subvenire: vt non nisi prudeti consi-

¹⁹⁵
Anctoris
resolutio.

EL SCOBAR
Theol. Mar.
Tom. VI. VIII.

E. IV

122 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

lio præmisso minores contrahat, & hoc libet nullus mens, vel dolus præcesserit, ita voluit lex omnibus in ordine ad donationes excessiuas dare communiter quasi curatorem, & consultorem prudentem, nempe Iudicem qui possit eis consulere, cōisque dirigere, nē facile affectu ducantur ad prodige donandum, quē ratio adhuc vigeret, quamvis nulla vis, vel dolus præcesserit.

D V B I V M XXXVII.

DONATIO, QUA FILIUS, TEMPERE QUOCMANICIPATUR A PATERE, DONAT IPSUM, EXCEDENS SI QUANTITATEM PRESCRIPTAM SIT, INDIGET IN INFUSIONE.

INdiget quidem. Quia alioquin facile esca illa emancipationis, parentes à filiis donationes excessiuas captarent. Et quia iam ipso iure communi patri datur præmium ob beneficium emancipationis, nempe dimidium vfuscum in bonis filio aduentujs. Et quia in l. Data. C. de donat. non minus, imò magis exigunt infusio, quando filius donat parentibus, quam si alijs donet. Sic Arias Pinel. cuius sententiam lequi videtur Mol. tomo secund. d. 279. numero 8.

Minimè indiget. Quia donatio filij remuneratoria tunc est ob emancipationis beneficium. Non, indiget. Ita alijs Doctores apud Molinam citatum. Lugo get. 200. 10. 2. de inst. d. 2. 3. n. 162. ex parte consentit.

Hoc verius crediderint; si donatio remuneratoria merita non excedat. Potest enim filius **M**ibi hoc sua cupidine ductus pluris estimare, quam de verius. beat libertatem emancipatione acceptam, qua re quoq; imprudens excessum infusio requiratur.

D V B I V M XXXVIII.

AN DONATIO OMNIVM BONORVM, SI IURAMENTO FIRMEUR POSSI RENOCARI?

Premitto, donationem omnium bonorum legibus esse prohibitam. Et quidē si sit omniū bonorum præsentium, & futurorū prohibita est lege communī, stipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. oblig. & lex eo. C. de iniurib. stipul. & alijs quos afferit Mol. 10. 2. d. 280. n. 1. Si autem sit omnium bonorū præsentium, valet de iure communī, non de iure Hispano ex 1. 69. Tauri, & alijs circa hanc omniū bonorū donationē, quæ fierim an si iuramento cōfirmetur, possit adhuc renocari.

Potest quidem. Quia contra bonos est mores donatione huiusmodi, ideo iuramento cōfirmari non potest, auferit quippe à donante omnē testāti potestatē. Sic doctores Iuristæ communiter, quorum sententiam supponere videtur Reb. de inst. 1. 18. q. 8. n. 1. dum ait, donantē etiā cum iuramento omnia bona, non peccare mortaliter, sed solum venialiter, nec donataris mortaliter delinquerē rē donatā retinēdo, nisi iniuto donatore, vel eius hærede, retineret, ubi iā supponit, etiam si iurata fuisset donatione, posse à donatore renocari, alioquin nō peccaret mortaliter postea donataris retinēdo bona, etiā iniuto donatore, si donatio nō posset amplius à donatore renocari.

Minimè potest. Quia licet ipse actus donati malus sit, siue quia iure naturali prohibetur falso venialiter prodigalitas illa, & anferre sibi testandi potestatē, siue quia prohibetur legibus humanis id ramen, quod iuramento pro

196
Non excipiatur.
Slexcedat 500. Solidos, non excipitur. Quia illud C. de sacro. Eccles. & l. sanctiss. C. de donat. id videtur expresse decerni. Sic Ant. Gomez, & alijs apud Mol. 10. 2. d. 279. n. 1. & apud Gabrielem l. 3. de donat. concil. 1. n. 2. 8.

197
Excipitur plane.
Excipitur plane quilibet ad pias causas donatione ab infusione necessitate. Quia ratio illius prohibitionis fuit, ne homines temere & imprudenter donationibus profusis, & prodigis se substantia spoliarent. Hæc autem ratio non procedit in donationibus ad causas pias, in quibus semper donans sequitur optimi Confultoris monitionis, nempe Christi dicentes: *Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*, nec potest in eo genere periculum aut vitium prodigalitatis inesse, in his enim donationibus *optima mensura est donatarum rerum immensitas*, ut dixit Imperator Iustinianus in Aut. vnam intentionem. §. sinimus igitur, collat. 2. tit. 1. Ita Mol. citat. n. 2. Lef. 1. 2. 1. 8. n. 102. Rebel. de inst. l. 18. q. 7. n. 1. Turrian. de inst. d. 7. 3. dub. 5. in fine.

198
Hanc sententiam, & Iuristarum, & Theologorum placitis munitam communem esse affirmo, ideo ab ea non recedendum esse censeo. Eam vero à simili confirmabo. Quia donatio ad domus diruta reparationem infusione non indiget, donatione facta à Magistro militium in militia favorem, & facta Principi, vel à Principe ab infusione necessitate est aliena: Ergo & alijs ad causas pias, quarū causa æque, vel magis favorabilis est, excipi debet. Item quia legata ad causas pias non indiget numero testimoni ad alia legata requisito ex cap. Relat. 1. de restam. Ergo neque in donatione ad piam causam requiriuntur solemnitas legi civili ad donationes profanas requisita. Præterea, quia in ijs, que ad finem spiritualem salutis animæ, & ad pietatem spectant, leges ciuiles, ac seculares locum non habent, cum hæc pertineant ad spiritualem potestatem, & Ecclesiasticam: Ergo lex ciuilis, qua nititur primæ sententia (validum fateor) non potest terminum præscribere in pia donatione, que bonum animæ concernit.

promittere non est donatio ipsa, sed solum non
revoke donationem. Quoties autem id, quod
promitterit, potest absque peccato impleri, in
iuramento ad id obligari, & debet assertari. Ita
Conat. Dec. Fortun. & alii, quos citat, ac sequi-
tur Mol. ob. sup. n. 3. Lef. l. 2. c. 18. n. 96. & alij.

Probabilis hoc esse crediderim. Nam quando
dicunt iuramentum contra bonos mores non
obligare intelligunt de iuramento, quod ex parte
objicit et contra bonos mores, nempe ex parte
rei promissa, non de iuramento, quod de le formaliter sit contra bonos mores, ac prohibutum,
potest enim quis peccare jurando, & tamen
iuramento obligari, quia res promissa non est
prohibita, sed sola promissio, vel iuramentum.
Vnde inferto, etiam si non praecedat iuramento,
manere tamen donatarium tunc in retentione,
mane a donatore, vel herede non donatio non
reducatur. Mecum Rebel. supra adductus.

DUBIVM XXXIX.

In alia casibus præter quinque à lege pre-
scriptis circa ingratitudinem donatarum,
si grauiores, vel æque grauius sint por-
tati, ne etiam donatio reuocari?

¹⁰⁵ ^{Nimilia} **R**ecolo primam causam ad reuocandam do-
nationem assignari soleat donatarij ingra-
titudinem, quæ locum habet in quinq;
casibus enumeratis in l. vlt. C. de reuec. donat.
Nempe si donatarum atroces in donatorem ef-
fundant iniurias. Si manus impias in eum inferat.
Si notabile detrimentum eius bonis iniuste cō-
ferat. Si vita periculum ei cauter. Si non velit
conventiones, seu gratiam, ad que verbo aut
scriptio se in donatione obligauerat, adimplere.
His ad memoriam reuocari, quæsturum, num
proper ingratitudinem in alijs casibus præter
holce quinque, si grauiores, vel æque grauius
sint possit etiam donatio reuocari.

¹⁰⁷ ^{Pati siane} Potest quidem. Quia cum lex rationi innita-
tor, dannans ingratitudinem ex quinque illis
capitibus videtur etiam eandem ex similibus,
aut grauioribus damnare, qui si occurrerent
mena legislatoris, proculdubio expressissim. Sic
communiter plures Doctores, quos affert Mol.
l. 2. de inst. d. 28. 1. n. 3.

¹⁰⁸ ^{Nisi patet} Minime potest. Quia l. vlt. dicitur proper il-
las tantummodo cœulas, reuocari posse donationem,
dictio autem exclusiva tantummodo limitat
ad causas defiguntas. Ita Mol. citat. Rebel. de inst.
l. 2. 8. g. n. 6. Turrian. de inst. d. 7. 4. dub. 1. nn. 7.
Lugo de inst. 10. 2. d. 23. n. 173.

¹⁰⁹ ^{Nisi patet} Probabiliori hanc sententiam esse credi-
derim. Nam les pœnalis, qualis est ista, non de-
bet extendi ad delicta etiam grauiora, (suppon-
imus enim, hanc reuocabilitatem ob ingratitu-
dinem non esse de iure naturæ sed de iure hu-
mana, solum ergo habet locum, vbi lex huma-
na eam concedit.) Adhuc autem Reb. si res
donata nondum in donacij transit dominium,
quia nondum est tratta, posse in foro conscientie
donatorem, cœlante scandalio, promissum
non implere ob æquivalentes ingratitudinis
causas, quia non videtur voluisse se obligare
ad rem promissam talibus circumstantijs occur-
santibus.

Escob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

DUBIVM XL.

An ob ingratitudinem possit reuocari do-
natio, si donator dixisset in donatione,
se hinc facultati reuocandi eam ob in-
gratitudinem subsequitam, renunciare?

Reuocari non potest. Quia res illa promissa ²¹⁰
potest sine peccato obseruari, ut patet. Et ^{Non potest.}
quia colligitur id à simili ex cap. Quidam. reuocari.
modum, §. illud, de iure iur. Vbi maritus, qui pro-
misit cum iuramento vxore non acculare, li-
cer adulterium committeret, obligatur ad id ob-
seruandum, quia potest licite accusationem
omittere. Sic graues Doctores, quos refert Mol.
l. 2. d. 281. n. 6.

Potest equidem reuocari. Quia ea renuncia-
tio est contra bonos mores, quatenus delin-
quendi exhibet occasio. Ita Doctores com-
muniter, quos refert, ac sequitur Mol. citatna
Lugo l. 2. de inst. d. 23. n. 174.

Sententia hac verior mihi videtur. Nam per
eiusmodi renunciationem impeditur omnino
finis legis, ciusmodi ingratitudinem eliminandi.
Si tamen iuramento confirmetur promissio non
non reuocandi ob ingratitudinem, donationem,
existimo ob rationem prefatam, reuocari non
potest, cum valeat sine peccato obseruari.

DUBIVM XLI.

An donatio remuneratoria, & ob causam,
possit propter ingratitudinem reuocari?

Reuocari non potest. Quia obsequio præ-
cautam facta est donatio, ipsa causa sepe ²¹³
exigit, ut persistat. Vnde donatio causa dotis,
vel nuptiarum reuocari non valet, non solum
respectu mariti, cui data videtur dōs ex contra-
ctu oneroso, sed etiam mortuo marito, relictis
filii, quorum causa videtur etiam ad maritum
pertinere, ino nec respectu ipsius uxoris mor-
tuo marito. Nec etiam donatio facta Ecclesiæ,
vel monasterio, quia censetur facta Deo ex gra-
ni causa. Sic communiter doctores, quos affert
ac sequitur Mol. l. 2. d. 281. n. 7. Rebel. de inst.
l. 2. 8. g. n. 7. Lef. l. 2. c. 18. n. 105.

Reuocari potest donatio remuneratoria. Quia ²¹⁴
licet facta fuerit ex decentia, vel ex causa libe-
ralis quidem est, ut si famulo ultra stipendium ^{Potest re-}
debitum aliquid additum ex dono est ob bene-
præstatum obsequium, vel si Princeps remune-
rer subditorum obsequia. Ita Pinel quem refert
Mol. ubi sup.

Ego autem hanc sententiam veram existimo ²¹⁵
tunc solum, quando donatio fuit absolute gra-
tuita propter excelsum, quo merita fuere re-
munerata. Ino nec tunc existimo posse totam
donationem reuocari, sed solum quoad excelsum,
qui solum fuit gratuitus, reliquum enim
fuit datum ex cœula, & ex debito gratitudi-
nis.

L 2 DUBIVM

124 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

DVBIVM XLII.

Donauit quis non cogitans de filiis, qui quidam nascuntur postea, & patre viuente, omnes moriantur, potestne ab eo talis donatio revocari?

²¹⁶
Questionis statu.

Vidimus scilicet 1. renocari posse donationem ob prolem postea suceptam, leg. enim. Si vñquam, 8. C. de reuoc. don. dicitur, si quis filios non habens, bona omnia, vel partem aliquam facultatum libertate donatione largitus est, & postea filios habeat, tamen, quod donauit, in eius arbitrio, ac ditione, manere. Iam requiro: si quis donauit non cogitans de filiis, & post donationem filij nascuntur, omnesque obeant, patre viuente, possit huiusmodi donationem revocare?

²¹⁷
Poteſt plane.

Poteſt plane. Quia ipsa filij nativitate omnino fuit extinta donatio, quæ non valet sine noua donantis voluntate reuiscere. Et confirmari poteſt ex verbis leg. si vñquam, vbi dicitur, Id totum, quod datum erat reveretur, in donatoris arbitrio, ac ditione mansurū. Sic s. Barth. & alij, quos refert, ac sequitur Mol. 10. 2. d. 18. i. .... 8. Dubium deinde eſt. Sylv. v. Donatio 1. n. 3.

²¹⁸
Non poteſt.

Non poteſt. Quia licet natus post donationem filii extinguitur donationis primæ illius obligatio, ipsi obeyentibus renuicit. Ita Anto. Gomez, & Iul. Clar. apud Mol. ibi. Rubius dicens esse communem, apud Rebelleum de inst. 1. 18. q. 10. n. 2. Præcipue autem tunc renuicit, quando pater, natus filii non revocauit, nec revocatione intentauit, aut decrevit, cum posset: per hoc enim præsumitur noua voluntas donandi etiam natus filii, post eorum obitum. Reb. ibid. & Ief. l. 2. c. 18. dub. 14. n. 110. Clarius Mol. saltem quando mortuis filiis donator patitur, rem donatam apud donatarium perfuerare.

²¹⁹
Id totum pendere ex donantis intentione indicio.

Ego autem existimo, id totum pendas ex præsumpta donatoris voluntate, ex qua valor, aut invaliditas huiusce donationis penderet, potuit vero donator in ipsa donatione ita non comprehendere calus nativitatis filiorum, ut non tamen veleat, natus filii, eo ipso donationem esse irritam, sed solum voluerit referuare sibi potestate, vel suis filiis eam revocandi, sicut secuta donatarij ingratitudine, donatione non sit eo ipso irrita, sed revocabilis à donatore. Et hanc crediderim esse communiter donantis intentionem, quia hoc sufficit ad hoc, vt filiis futuri donatione non noceat. Cum ergo donator eo sit erga donatarium afflatus, vt filios futuros solum ei præferat, nec velit donatarium reditaria priuare nisi filiorum intuitu, conseqüens est, vt velit eam ratam esse, quies abique filiorum præiudicio permanere valeat: Ergo mortuis filiis non potest pater eam revocare, cum iam rūm eiusmodi revocatio ad confundendum filiis non fieret, sed ob alium finein. Nec verba I. si vñquam contrarium probant, solum enim volunt, in potestate, & arbitrio donantis esse quod filiorum intuitu si velit, valeat donationem revocare.

DVBIVM XLIII.

An filius illegitimus natus post donationem factam ab eo, qui prole carebat, sufficiat ad revocandam donationem?

Suffici quidem. Quia nunquam non qui donat intedit filiis quoque modo habi-²²⁰
tis proprie, & tempore in donatione li-plane,
berali illa conditio vigeret. Si prolem nō habuero:
Ergo beneficio leg. si vñquam vti poterit. Sic
aliqui quos afferit, Mol. 10. 2. d. 18. i. §. Dubium
præterea eſt.

Non sufficit. Quia quæ in filiorum fauorem conceſſa sunt, non sunt extendenda ad illegiti-mos nisi eorum fiat expreſſa mentio. Ita Mol. Non suffici-²²¹
ibi, Rebel. turr. quos refert, ac sequitur Hugo to. cit.
2. de inst. d. 2. n. 18. 8. Fauer lex Hispanie 8. ti. 4.,
p. 5. quæ exigit, quod filij ex legitima sint vox-
re nat.

Idem induco. Quia donator non videtur in-tendisse illum casum excludere, tum quia extra-²²²
ordinarium est, & sine peccato contingeret nō po-^{co.}
terat, quare habendus pro casu omnino fortuito
est, vt si ex naufragio, vel bonorum spontanea
lapidatione ad paupertatem denunciatur, etiam
quia necessitas pro filiis ipsi rīs non tanti alſo-
let alſimari, cum ijs parentes communiceat, non
soleant prouidere nisi de aliamentis necessariis
iuxta eorum conditionem, atque ideo aliorum
bonorum donations non impediatur.

DVBIVM XLIV.

An si filij illegitimi postea legitimetur vel à Principe, vel per subsequens ma-trimonium cum eorum matre, habeat locum dispositio leg. si vñquam ad re-vocandam donationem?

NON habet locū legis illius dispositio. Quia ²²³
fauere videtur solimmodo filii, qui ex le- Locum non
gitimo matrimonio nati sunt: non patris licet habet.
postea legitimetur, ne prætextus beneficii illius
libidini applandat. Sic nonnulli quos refert Mol.
to. 2. d. 18. i. §. Dubium præterea eſt. Turian, de
iuf. d. 2. 4. dub. 2. n. 8. salte de iure Hispano, quo
videtur exigi, filium nasci ex legitima uxore.

Locum proculdubio habet. Quia cum non minus soleant parentes eiusmodi filii, qui iam veri legitimi sunt, sive per subsequens Habet locū
matrimonium, sive Principis reſcripto, prouide-re, vt eos in multorum bonorum possessione
relinquant, quam si ab initio legitimi fuissent, non minus præsumendum est, noluisse dona-tione sua hunc casum comprehendere, quam
illam alium. Ita Iul. Clar. & alij, quos refert, &
sequitur Mol. citat. aſſerentes, hanc eſte com-munem leuentiam.

Hoc verius existimo intelligens verba legis. ²²³
Hispana non in sensu compoſito, sed in sensu Hoc verius
divisio, quod scilicet nati sint ex ea, quæ mihi.
tunc, vel postea sit legitima donantis vox, unde

Sectio II. de Contract. Gratuitis. 125

vnde ex illo sufficere nasci post donationem filium, qui postea per subsequens matrimonium legitimeatur.

D V B I V M X L V .

Pater habens unicum filium, et copiose donat, postea vero alij filij nascentur: donatio estne reuocanda solum usque ad legitimas alios filios debitas?

posset tunc meliorari, omnia enim bona preter quintum ei debebantur: quia tamen haec non debebantur ei absolute, sed solum sub conditione si alij filii non nascerentur, potuit etiam pater sub conditione eum meliorare donando ei tertium & quintum, ut etiam si alij filii nascerentur, haberet illa per modum meliorationis, si vero non nascerentur, haberet quintum quidem ex donatione, tertium vero iure suo, & ut legitimam debitam. Quare nec potuit eum absolute gravare onere aliquo ad illud tertium, sed solum sub conditione si natus alius filius, ei non esset pars illa debita.

226
q[uod]tionis
partes.

Questio haec speciatim de iure Hispano procedit, quo pater solum potest libere disponere de quinto suorum bonorum, reliqua autem debet inter filias dividere: ita tamen ut de tertio etiam valeat inter descendentes disponere meliorando ex iis quos in ea parte volebit. Quo supposito, questio est, quando pater habens unicum filium donavit ei decem millia, cum haberet quindecim millia in bonis, & postea nascuntur filii alii ab his renocari possit donatio quo ad totum an solum quoad partem: ita ut donatarius filius retineat tertium & quintum, nempe 8000. in quibus pater poterat cu[m] meliorare sine aliquo filiorum prejudicio, & postea alia 7000. diuidi debentur inter omnes per partes aequales.

127
Renocandam esse totum donationem, & omnina bona aequaliter inter omnes filios dividenda: nec possit primum illum filium tertium, & quintum retinere nonnulli affirmant; quod omitto. Saltem reuocare non potest nisi quintam partem bonorum, nempe 2000. reliqua verò, 12000. diuidenda sunt aequaliter inter omnes filios. Quia donatio inofficiosa reuocari debet usque ad legitimas filii debitas. Quando autem donatio illa facta fuit legitima debita unico filio, qui tunc erat, non erat 7000, sed 12000. millia, ministrum omnium bona præter quintum, de quo solo pater libere disponere poterat. Reuocanda ergo est donatio ita, ut maneat 12000. libera diuidenda inter omnes; quia hoc est reuocari usque ad legitimam filii debitam tempore donationis. Sic Doctores plures, quos refert Mol. 10. 2. d. 284.

128
Non est
reueocanda
usque ad
tertium &
quintum.
H[ab]et
sequor.

Filius donatarius potest retinere tertium, & quintum nempe 8000, de quibus pater inter filios libere disponere poterat, & reliqua 7000. diuidenda sunt inter ipsum & alios fratres per partes aequales. Quia donatio illa renocari solam debet, quatenus est alii filii inofficiosa, hoc est, quatenus legitimas ei debitas immixuit, non inquam debitas filii in communis, sed ipsi, quibus inofficiola est, & à quibus ea de causa reuocari potest, ut constat ex Lsi. 1nas. C. de inofficio donat. Filiis autem postea natus pater non debet legitimas nisi ex residuo, præter tertium & quintum, in quibus potest primum filium meliorare: quod residuum diuidendum est inter omnes: Ergo solum potest reuocari donationis, quatenus immixuat legitimas ex illo residuo debitas. Ita multi, quos affect, ac sequitur Mol. citas. Turrian. de inst. d. 7. 4. dub. 3. fine.

Hos sequor. Nam quoad reliqua bona, que dicuntur hi Doctores posse a primo filio retiniri, pater videtur meliorasse illum; quia licet is esset vincus tempore donationis, & ideo non Escob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

C A P V T XIII.

Circa Mutuum.

D V B I V M X L VI .

Bonitas & similitudo pecuniae soluenda, quæ mutuo accepta est, debet esse extrinseca?

Recolo ex sect. 1. mutui definitionem. ²³⁰ **E**t traditio res usi consumptib[us] sub Nonnulla obligacione postmodum similem reddendi. recolo ad Dicitur, sub obligations similem reddendi. questionis Nam est[em] mutuo satisfaceres, si eandem numero rem acceptam redderes; ut si pecuniam, & frumentum mutuo acceptum non consumperis, sed à te inconsu[m]ptum manuant[ur] reddas, non tamen ad id obligaris ex vi mutui, sed abunde satisfaci, si rem omittimus similem in specie, quantitate, ac bonitate reddas. Teneris tamen rem procul similem reddere non solum in specie, sed in bonitate, l. 3. ff. si certum petatur. Unde si vinum vetus mutuo acceptisti, non satisfaci nouum reddendo, quia & si eiusdem speciei sit, non tamem eiusdem bonitatis. Quasierim igitur, an ea bonitas & similitudo rei soluenda cum re mutuo accepta debeat intrinseca esse, an autem extrinseca?

Debet esse intrinseca. Quia natura mutui existit, ut quoad fieri possit, idem ac acceptum est, ²³¹ Non debet redditus, quidquid sit de valore extrinseco, qui quasi per accidens contingens considerari non debet, ac proinde eadem species quoad quantitatē & qualitatē cum ea, quæ accepta est, debet restituī, sive estimatione extrinseca decreuerit, sive fuerit aucta. Sic Abbas, Alex. de Nono ad caput ultim. de vir. Bartol. ad leg. Cum quid, ff. si certum petatur. Bald. ad leg. vinum eodem tir. Anton. Gomez lib. 2. ver. c. 6. n. 1. Sotus lib. 6. de inf. q. 1. a. 2. Lef. l. 2. c. 10. du. 17. n. 149. Layman. lib. tertio sectio 5. tract. quarto capite 15. numero tertio. & cap. 16. numer. 14.

Debet esse extrinseca, non intrinseca. Quia cum pecuniae essentia, & natura ²³² Non debet ferme nullam aliam estimationem habeat, e[st]e extrinseca quam ex prescripto Principis, communique seca.

L. 3. populi

126 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

populi consensu, spectanda sit extrinseca aet i-
matio accepte pecunie eo tempore quo red-
denda est. Vnde si tempore, quomodo centum
scuta accepisti valoris erant duodecim
regalium, & quando solus pluris estimantur
uno vel pluribus regalibus additis: detrahere
poteris eam estimationem detracto scutorum
numero; quia ea detractione facta, reddis quant-
um inpecta communi hominum estimatione
acepisti. Ita Conr. de collatio veteris numism. c. 8. §. vni. n. 3. Sylvest. v. solutio q. 2. Toleius l. 5. cap. 34. num. 4. Nauar. de restit. l. 3. cap. 1.
num. 159. Sa. v. Mutuum num. 9. Nauar. sum. cap. 17. n. 294. Azor. sp. 3. l. 10. c. 7. q. 2.

²³³
Cum his
opinor.

Primum sententiam in cunctis rebus praeter pecuniam, verissimam esse videlicet, ac con-
suetudine firmatam. De pecunia autem censeo
oppositum. Nam si mutuo accepisti centum
nummos aureos, quorum singuli duodecim Re-
galibus tempore mutui estimabantur, & tem-
pore redditionis estimantur tredecim; vel è con-
tra tempore mutui tredecim, & tempore reddi-
tionis duodecim: debes profecto hanc boni-
tatem extrinsecam spectare. Quia si bonitatem
intrinsecam spectes, tamen reddes minus, saepe
maius, quam accepisti.

DVBIVM XLVII.

Acceptit quis mutuo centum aureos:
potestne, satisfacere, reddendo in
pecunia area estimationem?

²³⁴
Satisfacere
non potest.

Satisfacere non potest. Quia diuersum in
specie ab eo quod accepit, reddit creditori.
Sic Bartol. ad leg. 1. §. ultimi. ff. de anno &
argen. legato Auto. Burrius & Panormitanus,
ad cap. Quanto. de solus. Bald. ad leg. si quis ar-
genum, Cod. de donat. Boëcius decisi. 327. Co-
narruimus de veter. numism. collac. 3. paragrap-
hico.

²³⁵
Potest sa-
tisfacere.

Potest satisfacere. Quia nobilitatem materie
accepte compensat quantitate & valore pecu-
nie solue: siquidem in pecunia quod princi-
paliter spectatur est valor eius extrinsecus, &
estimatio Ita pluribus relatis Fachin. lib. secund.
controvers. capit. 50. Rebello. parte secund. lib. 8.
quest. 1. f. 1. fine Palao de iustit. commun. d. 4.
pun. 1. num. 9. Molina tract. secund. disput. 299.

DVBIVM XLVIII.

An probetur plene, mutuum ex eo,
quod unus testis numerationem
pecuniae testetur, alter mu-
tui concessionem?

²³⁶
Nonnulla
premitto.

Vt ostendam qualiter de mutuo constare
debeat, ut mutuarius solvere compella-
tur premitto, forum conscientie nulla indige-
re probatione, sed quoties mutuarius agno-
scit, se mutuum receperisse solvere obligariat
in foro judiciali necessario mutuum plene esse

probandum, ut mutuarius obligatio soluendi
indicatur. Postò ex confessione extrajudiciali
mutuarij pecunie recepte absque probatione
numeratione pecunie non sufficit ad mutuum
probandum: sufficit autem si locus non sit nu-
merata pecunie exceptioni. Debet enim ad ra-
tionem mutui numerationis pecunie necessa-
rio probari ex lege si ex cauteione Codice de non
numer. pecunia, ibi: Compelletur peitor pro-
bare, pecuniam ribi esse maneratam quo non
impedit absolvitur sequitur. Probata autem con-
fessione, non probatur numeratio pecunie,
cum numeratio à confessione distinguitur. lege
1. & 2. Codic. de date causa non numer. & lege
1. §. mutuum, ff. si quid in fraudem patroni.
His premissis questio est, num insufficiens
mutuum probetur, si unus testis de pecunie
numeratione, alter de mutuarij confessione
testetur.

Sufficit quidem, quia confessio numeratio-
nis continet lege in contrahibus. Cod. de non
numer. pecun. lege Pecunia Codic. de solutionib.
lege Publica, 2. ultim. ff. de verb. obligat. Ergo
probata confessione per unum testem per-
inde est, ac si numerationem probaret. Sic
Panormitan. ad cap. Cum dilectus de successio-
nibus ab incolis.

Minime sufficit. Quia probatio confessionis
non est probatio mutui directa, & consequen-
ter non potest cum probatione numerationis
completam probationem confidere; nam testes
vt plene probent, debet esse contestes. Ita Deci.
ad cap. Cum causam, de probat. & alijs plures,
quos refert ac sequitur Maßcard. conclus. 1084.
numero 9. & 11. Anton. Gabt. commun. opini-
on. de probat. conclus. 1. Fachin. 2. contrac. c.
51. q. 2. Palao de iust. commun. disput. 3. pun. 2.
numero 3.

Veriorem hanc sententiam existimo, quod ip-
se Panormitan. Auctor contrarie profiteatur. Col-
ligitur enim ex Capite Cum dilectus ut puto
manifeste, ibi: Et licet unus testis solus dis-
cerit, se vidisse &c. quia tamen alij testes
dixerunt, se audiuisse ipsum in presentia Abba-
tis consentient, non tanquam sufficienter proban-
tes. Nam vt testes plane probent, contestes
esse debent.

DVBIVM XLIX.

An filii familiæ obligetur, ex mutuo
exceptione Macedoniana opposita,
si iuramento confirmetur
solutio?

Eti si filii familiæ puberes absque parentis
consentient obligari non solum naturaliter: sed premitto
civiliiter ex quolibet contractu possint: hanc legis Ma-
cedoniam obligationem in contractu mutui eli-
cedoriam dunt, opposita exceptione sibi concessa lege vim in pa-
tamentis, ff. ad Macedon. Quidam enim ciuis Ro-
manus nomine Macco, filii familiæ pecunias suorum li-
tigie numerabat post mortem parentum soluendas, cui non po-
nas filii accipientes prodige expendebat, & tesi filius
vita parentum infidias parabant, ut in ha-
reditate succedentes ab obligatione contractu se
postulent liberare. Quo inspecto Senatus con-
sultum

D V B I V M / L.

An filij familias obligentur, iuramento de non opponenda exceptione Macedoniani?

Non obligantur. Quia huiusmodi iuramentum videtur esse de re minus honesta & Reipublice prejudicabili, cuius contrarium legibus statutum est in parentum utilitatem, & in scenerorum odium. Sie Panormitan. ad cap. Cum contingat. 22. de irreverando, & alij.

Obligantur quidem. Quia absque dispendio salutis iuramentum servari potest, potest tamen solutum repetiri, quia vi iuramenti solutum est, reiuiscente exceptione Macedoniani, quia iuraverant ad solutionem non vturos. Ita Bartol. ad leg. si quis pro eorum. 10. ff. de fideiinssor. &c alij communiter.

Ego quidem assero, esto illud iuramentum obligare, ut communis sententia fert: attamen Sententia relaxati posse, non solum quando ex parte creditoris iniquitas intercedit, infidularumque periculum, ut volunt Matienzo leg. 22. Lc. l. 2. cap. 20. dnd. 2. num. 9. &c alij. Sed absoluere, ut placuit Bartulo, non ob eius rationem, sed quia confirmat promissionem nullam, qualis est Macedonianum non excipere, quam promissionis nullitatem iuramentum non purgat, quia nullibz id causum est: iuramentum vero non habet vim confirmandi contractus, ac promissiones nullas, nisi eas tantum quibus inservient iuramento, nullitatem purgavit. Porro si de facto filij familias timore iuramenti duicti solutio-

nem praestiterint, repetere nullatenus posse affirmo, ut ex communis sententia Couar. expref sit p. 2. de patti. §. 3. n. 4.

D V B I V M L I.

An filij familias exceptione Macedoniani apposita, deobligentur à mutui solutione in foro externo tantum?

Deobligantur solum in externo foro, non in interno consciente. Quia filij familias mutuum accipientes, contrahunt non solum solum cinilem, sed naturalem obligationem sol. in externo uendi, ut decidit manifeste lex. Quia naturalis foro, ff. ad Macedon. At si posita exceptione Macedoniani filii ab obligatione soluendi tam in foro externo, quam conscientiae liberantur, credores mutuum recipientes retinere non possent, ut potest ipsi indebitum, ipsique filii possent repetere tanquam indebitum solutum, & ex causa datum, causa non subsistente. Cum ergo creditoribus permisum sit solutum retinere, & filii repetitio denegetur, afferendum est obligatione naturali soluendi non liberari, sed solum aduersus creditorem actione externa, exceptio-

128 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

ne Macedoniani muniri. Sic Contra ad caput. *Quamvis patrum, parte secunda de patr. paragapho tertio numer. 4. Padilla lege cum quis, num. 32. Cod. de iur. & facti ignorant Alcanius Clemens de patr potest. capite sexto effectu. 5. numer. 12. Mencina de success creat. p. 1. lib. 3. §. 28. numero 55. Rebello parte secunda de inst. l. 2. contra cap. 6. 3. & alij.*

²⁴⁸ *In utroque* ²⁴⁹ *foro de-* ²⁵⁰ *obligantur.* Deobligantur tam in externo, quam in interno foro. Quia si filii familiæ ab obligatio-
ne naturali solvendi, exceptione Macedoniani apposita, non eximerentur, non satis pericu-
lo parentum, & fœnatorum iniurit lex Macedoniana prouidisset, siquidem filij ut ab ea obligatione liberarentur, & æri alieno, quod in conscientia granantur, satisfaciant, suis parentibus infidias parabunt. Credendum ergo est, non solum ab obligatione ciuii, sed naturali eos liberari. Ita Bartol. Iason, Innocent. Abbas, Alciat. Gregor. Lopez, Gutier. Me-
xia, Matienzo. quos refert, ac sequitur Palao de inst. commut. d. 4. pun. 3. numero sexto Lessius libro secund. capit. 20 dub. 3. num. 8. Mo-
lina lib. tract. 2. d. 30. Sanchez lib. 7. decal. cap.
3. 1. num. 2. 2. Layman. l. 3. sectio. quinta tract. 4.
cap. 15. num. 4.

Probabilitus ²⁵¹ *hoc mihi.* Probabiliori hanc sententiam existimo. Alias enim videretur lex iniuritatem fouere concedens exceptionem, ne mutuum, quod non obstante exceptione, in conscientia debitu-
tum est, solvatur. Porro in nostro Regno tan-
quam indubitatum habendum est, nullum mutu-
uum acceptum, vel contractum pecunia crea-
ta celebratum à filiis familiæ, vel minoribus curatorem habentibus absque eorum consensu validum esse, villamque obligationem inducere quantumvis iuramento vallatus sit, ut Matie-
zio leg. 22. titul. 11. l. 5. nunc collect. glosa. 8.
aduertit, pluribusque exornat.

D V B I V M L II.

Mutuat quis Ecclesia pecunias. Porro si
huius mutui solutionem necessaria
fit bonorum mobilium, vel immobi-
lium pretiosorum alienatio, mutuans
obligaturne, probare, pecuniam mu-
tuatam veram esse in Ecclesia vi-
tilitatem?

²⁵² *Questionis* ²⁵³ *status.* **C**ertum est, mutuum civitati concessum validum esse nec concedentem adstringi ad probandum in civitatis utilitatem verum esse, ut exigat solutionem. Idem dixerim de mutuo facto Ecclesiæ, si ad eius solutionem necessaria non sit bonorum immobilium, vel mobilium pretiosorum alienatio. Iam require, si ad solutionem mutui facti Ecclesiæ necessarium sit bona immobilia, aut mobilia pretiosa alienare, non obligetur mutuans probare, mutuatam pecuniam veram esse in Ecclesia illius utilitatem?

²⁵⁴ *Obligatur* ²⁵⁵ *probare* Obligatur quidem. Quia Ecclesia obligari non potest ad bona immobilia, vel mobilia, pretiosa, quæ velut immobilia putantur, nisi

ea alienatio sibi utilis fuerit. ex Anthon. Hoc ius porrellum. C. de sacro. Eccles. quod referuntur capite. Ea, §. hoc ius 10. q. 1. & capite. Quod quibusdam, de fideiis. & leg. Regia 3. titulo primo part. quinta. Porro minor prohibitus alienare bona immobilia sine decreto Iudicis, prohibet ea pignori dare leg. Magis puro, §. si pupillus, ff. de rebus oorum. At per mutuum deuenitur ad hac immobilium alienationem ergo nequit absque evidenti utilitate obligari. Quod quidem eadem ratione de bonorum immobilium Ecclesiæ dicendum. Ergo ut mutuum solvatur, debet mutuans probare pecuniam illam Ecclesiæ utilitati cessisse. Sic Gregor. Lopez leg. 3. v. A la Iglesia, tit. primo parte quin-
ta, Matienzo leg. 22. glosa. 2. numero 5 titulo 11. libro quinto collect. an. Rebellus parte secund. de inst. l. 8. q. 1. sectio. 3. numer. 2. 1. Lessius lib. secund. capite 20. dubio secund. num. 2. 2. Laym. l. 3. sectio. 5. tr. 4. c. 1. num. 7.

Minime obligatur mutuans probare, mutuum illud in utilitatem Ecclesiæ versum esse. Quia Non obli-
nullus est textus, ex quo huiusmodi obligatio gatur.

colligatur: quin imo textus qui in contrarium allegantur oppositum probant. Nam in Au-
thent. *Hoc ius porrellum* solum dicitur ad solvendum debitum prius bona mobilia aliena-
nda esse, deinde immobilia pignoranda, ac tandem si hoc non sufficit, alienanda immo-
bilia. Supponit ergo textus *loſſicientiſſimam* alienationis immobilium causam esse, quod deb-
ita contracta solvuntur. Nec ibi est vnum ver-
bum, ex quo inferri possit, mutuantur obligari
ad probandum, mutuum illud in Ecclesiæ vi-
litatem versum fuisse. Ita Bartol. Iason, Decius,
But. Imola, Castro, Roland. Menoch. Fachin.
quos refert, ac sequitur Castro Palao de inst.
commut. d. 4. pun. 5. n. 5. Contra lib. 2. var. cap. 17.
numer. tercio.

Probabilius hoc esse crediderim. Nam ubi
textus nullus extat, ex quo huiusmodi obliga-
tio mutuanti impunitur, cur gratis hoc onus fu-
bit? Fatoe tamen, Ecclesiæ si se grauerit
laelam ex mutuo cognoscit, restitutio in in-
tegrum petere posse, quo calu tenebitur mutuans probare mutuum in utilitatem Ecclesiæ
versum esse, ut probationem laelionis ab Eccle-
sia factam elidat.

D V B I V M L III.

Exceptio non numerata pecunia omnibus
mutuantari concessa, impeditur,
ex confessione mutui, & obliga-
tione soluendi facta in instru-
mento quartentigio?

Solebant debitores sœpe spé futuri numeratiōnis fateri tum coram testibus, tum in instrumento publico, pecuniam sibi numeratam fuisse, quam postmodum facta obligatione cre-
ditores non concedebant, sed ipsos debitores vt-
pote sibi obligatos ad solutionem compellebant.
Ut ergo huic malitiæ & iniuritati creditorum
occurserit, statutum est leg. Si ex cautione leg. que-
si intra, leg. Asseneratio, leg. In contractibus sionis.
Codic.

Sectio II. De Contract. Gratuitis. 129

Codice de non numerata pecunia & leg. Regia 9.
titulo primo parte quinta. Ut possint debitores
excipere intra biennium, pecuniam numerata
tam non esse sine à creditoribus, requisiti, sine
antequam requirantur: ut si reddatur obliga-
tions instrumentum, & ab obligatione liberentur.

Hec excepio specialiter in mutuo conceditur:
nec referat sit in pecunia, an in alijs rebus. Ha-
bitque locum in confessione mutu à debitore
recepit, leuis à creditore solvit. Nam aduersus
hac confessionem ne quid creditor exciperet si i
mutuum soluum non esse intra biennium, sed
solum intra triginta dies, quibus clapsis, non
incombit debitori onus probandi, solutum
est, sed id probatum ex creditoris confessione
presumuntur. leg. In contractibus, § super ceteris,
C. de non numerata pecunia. Elapso autem ter-
mino, & exceptione non apponita, obligatur
mutuarius mutuum non recipiens solvere,
obligatione in quam ciuilis, non naturalis. His pra-
missis, quateruntur, an exceptio hac non numerata
pecunia impeditur ex confessione mutui, &
obligatione facta in instrumento garantio?

255 Impeditur quidem. In Regno nostro secum trahit executionem, naut aduersus illud opponi
non valeat exceptio, nisi sit ex numero illarum
que continentur leg. 4. & 5. tit. 8. 3. ordinari, &
leg. 1. 2. & 3. tit. 2. lib. 4. nona collectio. Quia al-
legande, ac probanda sunt ab ipso excipiente
infra decem dies. At exceptio pecunia non numerata
in numero illarum exceptionem non
continetur. Et quia confessus in iudicio, & con-
demnatus opponere nequit exceptionem non nu-
merata pecunia: mutuum enim censeri suffi-
cienter probatum argum. leg. vni. C. de confessio.
Sic de confessione facta in instrumento qua-
rentio dicendum videtur. Ita Bald. ad leg. Pe-
cunia. C. de solutio. n. 4. & ad leg. 3. C. de po-
stulando in fine.

256 Non impeditur. Quia instrumentum gua-
rentigium non mutat naturam contractus, & obli-
gationis: sed ipsam obligationem, & contractum
reddit authenticam, & probatum; At in ipso
contractu, & obligatione imbutitur conditio, si
pecunia numeretur. Ergo eandem conditionem
continet obligatio apposita in instrumento gua-
rigio. Ita Anton. Gomez l. 2. var. c. 6. n. 3. Fach.
l. 1. controu. 85. d. 302. post medium. Palao de
inst. commun. d. 4. pun. 7. n. 7.

257 Hoc nihil longe pro-
babilius. Longe hoc probabilius esse crediderim. Nam
aduersus instrumentum garantigium opponi
non potest exceptio vla, que non sit ex
tentis in illis legibus, quoque ad infirmandum
valorem instrumenti, dirigantur, nisi ex ipsomet
contractu colligatur exceptio, ut in presenti
contingit. Deinde lex Regia tollit exceptiones
competentes reo præter ibi enumeratas, cum
creditor habet intentionem fonsatam: quod in
nostro casu non procedit, siquidem potius
mutuarius habet intentionem

fondatam, se pecuniam non
recepisse. Ergo exceptio
hac optimè opponi
potest.

**

D V B I V M L I V .

Si confessio facta sit ex causa de pre-
terito, ut si chirographo fatearis
te pecuniam ante annum recepisse:
estne locus exceptioni intra bien-
num à die confessionis numeran-
dam?

Locus exceptioni huiusmodi non est. Quia 258
ideo exceptio non numerata pecunia ad. *Locus non*
mittitur, nam fatens pecuniam actu recipere, est excep-
sperat in proximo se receptum, & ob hanc *tionem*.
Spem receptionis proxime futura moraliter præs-
reputatur: At hac præsumptio cessat, cum mu-
tuarius fatetur iam diu pecuniam recepisse.
Præterea cum fateris, te iam dū pecuniam re-
cepille, fateris te iam quia esse debitorum, ac pro-
inde non obligari ex confessione modò facta, &
ex mutuo modò accepto, quia tu ipse fateris,
nullum recipere, sed obligaris ex mutuo præ-
terito. Egò non est examinandum, an mutuum
numeratum sit tempore confessionis, sed an
iusta causa debiti præcesserit, sicuti habetur
leg. Generaliter. & leg. Adversus. C. de non nu-
merata pecunia. Ita Glor. ad leg. In contractibus,
v. Ali et res. Cod. de non numer. pecu. Alberic. ad l.
Generaliter. C. eodem tit. Secundus senior ad leg. 2.
§ appellata, si certam petatur, n. 9. & alij refer-
ti ab Anton. Gomez l. 2. var. ar. c. 6. n. 4.

Locus est huiusmodi exceptioni, quia leges no 259
distingunt, an confessio facta fuerit de pecunia. *Et excep-*
tionem in præsenti accepta, an de pecunia recepta an-
te annum, nam de virtute presumit spe fu-
tura numerationis factam esse. Alias non sa-
tis consilium effet mutuarius, siquidem ea-
dem facilitate, qua pecuniam fatetur se reci-
pere, fateri potest diu recepisse. Ita Antonius
Gomez citat. Facheus libro secund. congru.
cap. 84. Mol. d. 302.

probabiliorum hanc reputo sententiam. Nam
semper ins præsumit, confessionem de pecu-
nia recepta fieri spe futura numerationis, 260
cum de numeratione non constat. neque con. *Probabilis*
trarium probant lex Generaliter, nec lex *Ad hoc*
versus, loquuntur enim, cum quis fatetur se
debitorem esse non ex pecunia mutuo recepta,
sed ex alio titulo scilicet ex locatione, exem-
ptione, deposito, &c.

D V B I V M L V .

An elapsō biennio, possit opponi exceptio
non numerata pecunia, ut mutuatu-
rio permittatur probare, se nullam pecu-
niam accepisse; spectato iure ciuili,
aut Canonico?

Certum est opponi non posse ad effectum, 261
ut mutuanti incumbat onus probandi nu-
meratam statim. *Questionis*

EL SCOBAR
Thes. Mar.
Tom. V VI. VII.
E. LV

130 Theologiae Moralis Lib XXXVIII.

merata esse. Quæstio autem est, an opponi possit huiusmodi exceptio, ut mutuatio permutare probare, se nullam accepisse pecuniam spectato iure civili, aut Canonico?

²⁶² *Spectato iure civili*, non potes hoc exceptio opponi. Quia leg. in contradicibus leg. si intra*viroque spectato iure.*

C. de non numerare pecunia. Deciditur, legi non tempore elatio ad opponendam exceptionem, nullo modo querelam non numeratae pecuniae introduci posse, sed actionem evanescere. Sic Albertus ad leg. si ex curatione, numer secundo Codicis de non numer. pecun. Faber. §. 1. insit. de literar. obligat. num. 6. Felin. ad cap. si cantic. numer. 60. Inimola ibi. num. 24. ipsecum autem iure Canonico hæc exceptio admittenda. Quia æquum non est, ut iniquans cum iactura mutuatarij locupletetur, & eis malitia, & iniquitas legibus foneatur. Sic Felin ad cap. si cantic. n. 61. Angel. confil. 156. Mandol. in addit. Marfil., singul. 463. & alii.

²⁶³ Tam spectato iure civili, quam Canonico debitor potest admitti post biennium ad præclatio iure pecuniam numeratam non esse. Quia mutuans ex iugis pecuniam, dolo id facit. Ergo actione dolii potest repelli. At hec actio perpetua est, leg. Purè. §. ultim. ff. de dol. mali. & metus except. Ita Anton. Gomez l. 2. variar. capite 6. numero sexto. Mozius de contr. mutuo, numero 9. Molina disput. 30 2. Partes de iust. commut. d. 4. pun. 7. numero 15.

²⁶⁴ Hanc intentionem eligo, & confirmo. Quia in leg. Generaliter. C. de non numer. pecun. caueatur, si fatearis, te debitorem esse ex alia causa quam mutui, omnino esse obligatum, nec exceptionem opponere posse non numeratae pecuniae, attamen bene posse probari ex illa causa non teneri per veram, ac legitimam probationem. Ergo quæcum non possis opponere exceptionem non numeratae pecuniae, vt in mutuantem onus probandi reicias: optimè poteris probare non numeratam esse, vt ab obligatione soluendi libereris.

CAP V T XIV.

Circa Vsuram.

D V B I V M L VI.

Quæstionis ob mutuum conceditur aliqui pecunia, vel aliquid pretio estimabile ob timorem, ne iterum deneget mutuum eidem mutuatori petenti: constituitur Vsuram, si principali- ter id fiat mutui occasione?

²⁶⁵ *Quæstionis statutus,*

RE COLO Vsuræ definitionem. Est lu-
crum immediatè proueniens ex mutuo.
Ut autem quæstionis statutus inno-
tificat sciendum est, sçpē mutuatarium pecuniam
vel rē pecunia estimabile ob acceptum mutui

concedere (alias non concessarum) ob timorem ne iterum ei petenti mutuum denegetur, quod non concederet, si sciret, sibi non esse denegandum. Quæstio igitur est, num in hac receptione vñtra constituantur?

Vñtra constituitur si principaliiter detur lucrum mutui occasione (lucus si minus principaliiter). Quia tunc lucrum immediate ex mutuo prouenit. Sic Glos. ad cap. consulvit, de vñtr. Gabriel in 4. dsfr. 15. q. 1. articulo 1. numero 1. Sylvest. v. Vsur. q. 1. Narat summ. cap. 17. num. 267. Comitol. de vñtr. 14. q. 3. cap. 1. numer. 13. Variant autem hi Doctores in explicando, quando censeantur datum principaliiter ob mutuum, quando vero minus, principaliiter. Nam Glos. Gabriel & Sylvest. tuni dicunt principaliiter ob mutuum dari, quando alias dandum non esset; fanerisque videtur Urban. III. cap. Consulvit, de vñtr. vbi inquit Quis mutuat, aliæ non mutuo daturus eo proprie, ut licet omni conventione cessante plus tamen serie recipiat pro bñvus modi lucri intentione, quam habet: indicandus est, mala agere. Narat. vero, & Comitol. intentionem principalem explicant, cum concedens lucrum, tanti illud estimat, ac mutuum concessum.

Non constituitur vñtra ex intentione principali donandi, vel comparandi lucrum ex mutuo; sed ex modo, quo donandum, vel similitur, comparandum est. Quia potes donare lucrum ea vinica intentione, quod tibi mutui beneficium concession est, non quidem in pretium illius, & tanquam ex vi mutui strictè debitum sed in mutui gratitudinem, & recognitionem, alias concedendum, si mutuo obligatus non essemus, vel nisi sperares mutuum iterum recepturus. ita Sotus l. ext. de iust. quest. 1. articul. secund. & quart. Molina d. 305. Valent. 2. 2. d. 5. qu. 21. pun. 1. Narat. de ref. l. 3. cap. prim. dub. secund. numer. 190. Lessius lib. secund. cap. 2. o. dub. 5. Salas tr. de vñtr. dub. 5. Layman. lib. 3. f. 5. tr. 4. c. 16. num. 1. Rebellus de iust. p. secund. l. 8. quæstio. 3. ¶ 4.

Exstimo, hac concessione posita, illius receptionem vñtram non esse, cum sit gratutii incipiatio, & non quasi debiti ex iustitia, hoc est ^{Idem a. 5. ro.} debiti in mutui pretium, aut ex pacto, ac conventione, lex namque vñtras prohibens ad usus non est legi naturali gratum animorum approbanti, ac proinde excludere nequit cuiuscumque mutuarii concessionem, que ex gratitudine, & remunerazione, libertateque prouenit. Secus est, si datum est, comparatum tanquam ex mutuo strictè debitum. Quod si dicas: Donans pecuniam, quia timet, ne ei iterum mutuum denegetur, si eo modo se gratum non ostenderit, aut ne ingratis vociterit, inuoluntariè donat; Ergo recipi id lucru à mutuante non potest: Abnegari datum esse inuoluntariè ex causa ab extrinseco iniusti, sed ex causa intrinseca proueniente ex necessitate ipsius mutuatarij, & ex voluntate quam habet luscipendi iterum mutuum, quod inuoluntarii irritam non reddit donationem.

D V B I V M

Sectio II. De Contract. Gratuitis. 131

D V B I V M L V I I .

An sit materia vñsare, si vi mutui
exigas à mutuariario amicitiam, fa-
militatatem, vel laudem.

enim vrget, quod satisfactio iniurie debita non *peritus* hoc
sit ante sententiam; quia est non sit debita
proxime est tamē debita remotē, quatenus age-
re potest, vt tibi ea satisfactio concedatur; ac
proinde quamvis satisfactionem immediatē nō
remittas, remittis ins satisfactionem exigendū,
quod pretio poteras estimare.

¹⁸⁹
Non est vñsare materia. Quia hæc non sunt
pretio estimabila, sed gratis, ac libe-
raliter fiunt. Sic D. Thom. 2.2.9.7.8. ar-
ticulo secund. Bafies ibi, in princ. Sylvest. v.
Vñsara 1.9.5. Conrad. quest. 200. & 221. Ludou-
cicos Lopez p. 2. Infr. capite 5.6. §. Hinc sequitur.

²⁷⁰
Est materia vñsare. Quia licet amicitia, ac
familiaritatis, urbanitatisque exhibere non
sunt pretio estimabila; atamen obligatio civilis
ad ea præstanta estimabilis est. Ita Layman. l.
3. sect. 5. tr. 4. cap. 16. num. 1. Palau de usur. com-
mut. d. 4. pun. 10. n. 2.

²⁷¹
Hoc verius esse iudico. Nec placet, quod
meus Magister sapientissimus. P. Ioannes de
His verius
d. 15. numer. 4. inquit, id tan-
tum esse verum, cum horum obligatio ablo-
luta, & illimitata exigatur: secus si exigatur,
cum absque cura & molestia incommodoque
mutuariario præstari possunt, quia etiam hoc
modo temperata obligatio pretio videtur ex-
istimanda, utpote quae voluntate liberam ad-
stringit, & obligato imponit onus probandi
sibi incommodo esse, si velit amicitia & famili-
laritatis signa omittit. Porro D. Tho. soli in-
tendit plerumque hac signa amicitia exigere,
non esse vñsaram, quia non vi mutui, sed ex
gratitudine exhibenda petuntur.

D V B I V M L V I I I .

An sit Vñsara materia, vi mutui exigere
remissionem iniuria, seu famae
restitutionem?

²⁷²
Non est vñsara materia deducere in
nactum iniurie remissionem aut re-
stitutionem famæ. Quia satisfactio
iniurie debita non est ante sententiam post
sententiam autē obligatoria est, idoque nihil
videtur remitti ex vi pacti, restitutio autem fa-
mae fit non vi illius pacti, sed quia iustitia
exigit, vt famæ proximi latæ satisfactum ad-
dicatur. Sic Sotius lib. sexto de inf. q. 1. articulo
1. Nauar. sum. cap. 17. num. 13.8.

²⁷³
Est vñsara materia. Quia si mutuariario eā re-
missionem facere adstrictus non est, se potest
agere, ad satisfactionem iniuria, famæque re-
stitutionem; nequaquam vi mutui obligari po-
test ad eam remissionem; obligari enim ad
aliquid præstandum, quod pretio debet estimari. Ita Conrad. de contract. q. 37. concl. 1. Nauar.
de restit. l. 3. c. 2. n. 386. Molina tr. 2. d. 207.
Salas de usur. dub. 1.2. Layman. l. 3. sect. 5. tr. 4.6.
²⁷⁴ 10. num. 1. & alij communiter.
Veriorem hanc putarim esse sententiam. Non

D V B I V M L X .

An sit Vñsara, si quis exigat à mutua-
riario, ut officium, vel Beneficiario
sibi concedat, remunuit, eius frequen-
tia Scholas, ex eius officina emat, in
eius molat molendino, domum iusta
mercede conduceat, &c.

²⁷⁵
Vñsara non est. Quia collatio officij aut Be-
neficij, remunratioque non sunt pretio esti-
mabila, mercium autem venditio, domus
conductio, molendini frequentatio, opera-
rum locatio pretio compensantur. Sic viri docti
quorum manuscripta petlegi.

Vñsara est. Quia licet aliqua ex supradictis
pretio estimabila non sint, alia vero que pre-
tio estimantur mercede compensantur, atamen
obligatio civilis ad ea præstanta, que pretio
estimabilis est pretio non compensatur, sed
beneficio mutui tanquam pretio eam obligatio-
nem ille comparare intendit, quod iniquum
est, & vñsoram. Ita Molina d. 207 s. 1.2. cap.
20. dub. 8. & 9. Salas de usur. dub. 9. Layman.
l. 3. sect. 5. tr. 4. cap. 16. num. 2.

²⁷⁶
Si illa] omnia exigis ut mutui pretium,
vel retributionem pro beneficio mutui conce-
dendam vñsaram committis.

*Auctoris
resolutio.*

D V B I V M L X .

An sit vñsara, mutuare cum pacto, ut
eadem pecunia in specie, vel eadem
quantitas mercium solvatur, quan-
do creduntur plus esse valitura, si rem
in illud tempus solutioni designa-
tum non decreuisti obseruare, &
liberum mutuarium relinquis, ut
ante illud tempus mutuum solvas?

²⁷⁸
Vñsara non est. Quia natura mutui est, vt
idem, quod acceptum est, quantum sie-
rit possit, reddatur, at idem redditur, cum ea-
dem quantitas mercium, & numerus pecuniarum
exigunt, ac datus est, tamē extrinseca
estimatio fuerit ancta, hæc enim est per acci-
dens mutuarii, & mutuariario proderet, ant
nocere non debet. Sic Ludou Lopez parte secun-
da. Infr. capite 67. Garcia de contron. part. 1. c. 6.
septim. Graf. parte prim. decif. lib. secundo capite
104. num. 21. & 23. Toletus lib. quint. cap. 34. n.
3. Nauar. summ. capite 17. n. 22. 5. Sotius de inf.
lib. sext. quest. prim. a. 2. Turrecr. ad cap. si quis
Clericus 14. q. 4. n. 1. Panormit. ad cap. In ciuitate
de usur.

Vñsara

132 Theologiae Moralis Lib. XXXVIII.

279
Esi vſura.

Vſura est exigere eundem pecuniarum numerum, & eandem mercium quantitatem, cum moraliter certum est tempore solutionis valorem esse augendum. Probatur quoad mutuum in pecunia, quia cum eius substantia præcipue in estimatione, & valore pronueniente à lege communique hominum estimatione constat; si petis, quod tibi reddatur idem numerus pecuniarum in valore auctus, amplius petis, quam dedisti, comparare ex mutuo lucrum intendis. Eadem fere ratione probo quoad mutuum in mercibus conclusionem. Nam si modum tritici mutuasti tempore quo decem valebat, reddendum tempore quo moraliter certum est duodecim valitum, nisi in illud tempus seruandus esset modus ille nequaquam exigere posses ut tibi integer modus reddatur, quia petes aliquid amplius, quam mutuas, nimis maioris valoris modum. Ita Nauar. sibi contrarius summa capite 17. num. 219. Mol. d. 311. § 312. Lellius libro secundo cap. 10. dub. 17. numer. 149. Salas plurib. relatis, de vſur. dub. 24. num. 3. § dub. 25. per totum Layman. l. 3. scilicet 5. tr. 4. cap. 16. num. 14. § 15.

Ego autem cum Castro Palao de inst. disrib. d. 4. p.m. 13. num. 3. ex simo, differentiam esse inter mutuum pecuniarum, & aliarum rerum; nam in pecunario semper spectatur valor, quem habuit à lege tempore mutui dati, & secundum illum mutuum solvitur, sive monetæ decreuerint, sive aucta fuerint; in mutuo aliarum rerum potius quantitas & naturalis illarum valor spectatur. Vnde cum mutuum ab solletere conceleum est, neque constitut, an valor diminuendus vel augendus esset consuetudo prescripta est, ut eadem quantitas reddatur, sive valor decreuerit, sive auctus fuerit.

280
Auctoris
refutatio.

DVBIVM LXI.

An si vſura obligare muuatarium ad aliquam actionem praestandard, ad quam ipse obligatus erat ex charitate?

281
Nonnulla
premitto.
Praemitto, debitum, quo adstringi potest muuatarius, aliud esse ex iustitia, aliud ex charitate, vel Religione, aliud ex gratitudine. Obligare vi mutui ad solendum debitum ex iustitia, id est, obligare, ut vi mutui quis debita tibi vel alteri ex iustitia soluat, non est vſura; qui non exigit debitorum eorum executionem vt premium mutui, sed illud exigitur tanquam finis honestus per mutuum consequendus. Quid autem si obliges muuatarium ad aliquam actionem praestandard, ad quam ipse obligatus ex charitate erat, v.g. vt et obligatus Medicus, quando alius non est, soluto sibi stipendio mederi. Adiocatus patrocinari, diues proximo grauteri agenti succurrere sive per elemosynam, sive per mutuum, tu vero per vim mutui compellis ad hanc ipsa praestanda?

282
Vſura est.
Vſura est. Quia obligationi charitatis superaddis obligationem institutæ ex conventione, & pacto inito, que mutuatio onerosa est, cum il-

lum reddat mutuanti subiectum. Sic Salas de vſur. dubio 9.

Non est vſura. Quia hæc obligatio civilis, quæ obligationi ex charitate vel Religione superadditur, pretij rationem habere non potest cum non tam cedat in utilitatem mutuantur, quam in mutuarij utilitatem, quem obligat, ne in obligatione charitatis, vel Religionis deficit, ac proinde non debet eam onerosam reputare. Ira Ioan. Medina quæst. 4. de vſur. §. Iam patet. Molina d. 309. Indicat Lellius l. 2. cap. 20. dub. S.n. 20.

Cum his opinor, veriorem hanc reputans sententiam. Nam communis, teste Rebello *Miki* hec parte secund. de inst. libro 8. quæst. 4. numer. 9. *Non est vſura.* verior op. Theologorum est assertio, licitum esse tibi mutuum concedere sub ea conditione, ut mutuarius ab iniuria tibi vel alteri derivet defit; quia nil petis indebitum. At cum mutuarius in nostro casu obligationem habeat mendaci aut donandi grauteri agenti. Sacra facienda, vel sacramenta ministrandi: iniuriam Deo, eiusque charitati vel Religioni infert, si hæc gerenda omiserit. Ergo ut ab hac iniuria inferenda defit, mutuum poteris ei concedere.

DVBIVM LXII.

Excusaturne ab vſura, qui mutuarij obligat ad obligationem
anti-doralem, seu qua ex
gratitudine denegatur
exequendam?

283
Exequatur
ab vſura.
E xcusatur quidem. Quia obligatio ex gratitudine licet non sit adeo stricta, ac obligatio ex iustitia, & charitate: vera tamen obligatio est, & que probum virum arget. Sicut ergo vi mutui exigere potest executionem obligationis ex iustitia, & charitate: Sic poteris exigere executionem obligationis ex gratitudine. Et ratio omnium est, quia nihil petis, quod sit indebitum, & mutuarij onerosum: & consequenter, quod pretij possit rationem habere. Sic Adrian. de res. vſura §. Sed contra: Angel. v. vſura 1. num. 4. Maior in 4. diff. 15. quæst. 2. alias 29. ad 1. Alomain. ibidem q. 2. Nauar. sum. cap. 17. num. 22. 3. Couar. l. 3. variar. capite primo numer. 2.

Minime ab vſura excusat. Quia obligatio ex gratitudine raro, vel nūquam ita stricta est, Non excusatur. aliquo opere determinato sit exequenda, potest enim muuatarius beneficium multis modis remunerari. At obligatio, quæ ex pacto, & conventione procedit, semper opus determinatum spectat. Non igitur ex vi mutui obligare muuatarium potes, ut obligationē gratitudinis exequatur; quia obligares ad id, ad quod muuatarius obligans non est. Ita D.Tho. 2. 2. 9. 7. 8. articulo secund. ad 2. & 4. Caietan. & Arag. ibi. Arag. conr. 2. & 3. Toletus lib. quinto capite 29. Nauarra de res. lib. 3. cap. secund. dub. 4. num. 2. 39. Molina tr. 2. d. 308. & 310. Rebelle p. secund. de inst. l. 8. q. 4. nu. 14. Lellius.

²⁸⁷ **Hoc verius omnino.** Quod si dicas, ex vi mutuarii non obligari mutuatarium ad rem aliquam determinatam exequendam, sed ad se gratum ostendendum ligno, quod libet placuerit, obstat, quia hoc obligatio a convenientiis, & cunctis est aliena. Et quanquam iniurii possit, vi tamen mutui exigi nequit, quia remuneratio nem ex decencia, & honestate debitam, debitanter redieris ex iustitia. Quod longe diversum est, ac quando vi mutui exiges, quod ex charitate, & misericordia, & Religione stricte est debitorum, qui licet in horum petitione quod est debitorum ex illis virtutibus redditis debitor ex iustitia, attamen quia hoc obligatio superaddita medium necessarium indicatur ad prioris obligationis executionem, quam absque culpa omittere mutuarius non potest, ea de causa non conferit ea obligatione granari. Secundus vero est de obligatione exequendi remuneracionem utpote quod absque culpa potest omitti.

DVBIVM LXIII.

An ratione damni emergentis possit aliquid ultra sortem recipi.

²⁸⁸ **R**ecipi non potest. Quia mutuans, qui damnum ex mutuo passurus est, non tenetur mutuum concedere, ideoque si concedere vult obligatur gratis concedere, cum misericordia vendi non debeat. Sic Scotus in 4. dist. 15. q. 2. a. 3.

²⁸⁹ **R**ecipi potest. Potest recipi iuxta l. 1. ad fin. C. de sent. quo pro eo quod interefit. Quia plerumque concedes mutuum in rebus suis acquisitus damnum recipit, v.g. in occasione mutui carius emeritalimenta: domusve ruris exponeretur ea quod pecuniam carceret ad ilium reparationem necessarij, de quo lex Damnum, ff. de damno infelio. Ita Narr. sum. 17. n. 211. & comment. de usur. 40. Nau. de res. l. 3. c. 2. n. 288. Mol. tr. 2. d. 314. & 315. Valent. 2. d. 5. q. 20. punit. secundo concl. 3. Lef. L. 2. o. 20. dub. 10. & 11. Reb. p. 2. de insl. 8. q. 5. Salas de usur. dub. 18. & 19. Layw. l. 3. fett. 2. tr. 4. c. 16. n. 8.

²⁹⁰ **Hac mibi** Profecto solus Scotus negat damnum emergens sufficiet esse titulum exhibendi aliquid ultra sortem. Attamen leui exstimatorum duei fundamento. Nam iactura illa temporalis pretio est estimabilis, cuius compensatione mutuator exigens nullam mutuatariorum iniuriam irregat, cum illi non vendat mutuum, sed mutui iacturam.

DVBIVM LXIV.

An lucrum cessantis titulo possit aliquid ultra sortem ex mutuo recipi?

²⁹¹ **R**ecipi non potest. Quia lucrum cessans multipliciter impedi potest: Ergo vendi ne-
scob. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

quit. Et quia lucrum non est censendum, cessa-
re nulli mutuans a lucro cohibeatur. Sic Scotus
in 4. dist. qu. 2. a. 2. Secundus inclinat l. 6. de insl. q.
1. a. 3. concl. 4. Canoniste plures teste Conat. 3.
var. c. 4. n. 5. Faut D. Tho. 2. 2. q. 78. a. 2. & q. 13.
d. mal. o. a. 4. ad 14. Durand. in 3. d. 73. q. 2. ad 1.
Abul. ad Mar. 24. q. 184. ad 1.

Potest recipi, quia lucrum cessans non est
minus pretio estimabile, quam damnum emer-
gens, neque aquitas patitur, vt occasione mu-
tuarij mutuator a lucro leito & honesto co-
parando abstineat. *Prearie* 10. qu. 2. Ita Val.
2. 2. d. 5. q. 20. pun. 2. concl. 3. Lef. l. 2. o. 20. dub.
10. & 11. Mol. 17. secund. d. 314. & 315. Reb. p.
2. de insl. l. 8. q. 5. Salas de usur. dubit. 18. & 19.
Layw. l. 3. fett. 2. tr. 4. c. 16. num. 8. palao de insl.
comm. d. 4. p. 15. n. 3.

Hec sententia communis ac vera proculdu-
bita est. Pleniorumque enim concedens mutuum
perdit temporale aliquod lucrum alioquin co-
parandum, si mutuum non concederet, de quo
lex si commissa ff. remy ratam haberi. Porro cense-
bitur ubi lucrum cessare, cum pecuniam, quam
mutuas emptioni census, vel alterius rei fructi-
ferae, alterius contractui, ex quo lucrum speras;
paratas habet. Nec refert, num speciali alicui
negotiationi destinata sit, an sit in genere desti-
nata, & sub conditione quomodo cumque enim
negotiat omni destinata sit, & probabilitatem
lucr habet: poteris iuxta quantitatem spei ali-
quid ultra sortem exigere; quia non teneris
mutu occasione te illa spe, & probabilitate lu-
cri priuare.

DVBIVM LXV.

*Cum alia via lucrum, quod tibi ex mutuo
cessat, vel damnum, quod emergit com-
pensare valens, eo quod habeas aliam
pecuniam, poterisne aliquid ex mutuo
exigere, si ex avaritia, aut pusillanimi-
tate eam pecuniam reservare carores,
ne eam negotiationis periculo expondere?*

Equidem si pecunia retinens, facto mu-
tuo, referuerit prudenter in necessita-
tes occurrentes familiæ, reputanda est
ac si non esset, ac proinde ex mutuo tibi lu-
crum cessat. Neque enim teneris in mutuarij
gratiam debitam prouidentiam omittere,
vt communior fert sententia. Quia si ex
avaritia, aut pusillanimitate eam pecuniam
referueres, quia tamen occurrentibus neces-
sitatis necessaria prudenter non censem-
tut?

Nihil ultra sortem exigere poteris. Quia non
tibi celsat lucrum eo mutuo, sed ex iniuria, &
negligentia. Sic Caiet. 2. 2. questione 78. arti-
culo secund. ad prim. Tolet. libro quinto capite sortem po-
33. Nauatra de restitucion. libro tertio capite tes exigere.
secundo dubio octavo Conrad. de contract.
qu. 30. concl. 1. Ludou. Lopez p. 2. insr. cap. 62.
Nauar. Reb. & alij apud Salas de usur. dub. 20.
numer. 6.

Potes ali-
quid ultra sortem hoc casu recipere. quid reci-
pere? Quia posita voluntate, te velle solam pecuniam, pere ultra
sortem.

M. quam sortem.

*Recipi pos-
tis.*

*Communior
ac verior
hoc sententia*

*Nonnihil
suppono.*

Potes ali-

sortem.

EL SCOBAR
Theol. Mor.
Tom. VI. VII.

E. IV.

134 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

quam mutuas , negotiationi exponere, manifestam est lucu n celsare ex mutuo. Ita Palae. in 4. de contract. c. 4. dub. 5. Valent. 2. 2. d. 5. qu. 20. pun. 4. concl. 5. Molina d. 316. Salas ciuit. & alij

Hanc sententiam eligo , probabilitque su-
fusneri posse iudico. Quia non obligaris in gra-
tiam mutuatarij , eam pecuniam , quam reter-
nare decreueras , subrogare in negotiationem
loco pecunie mutuatae. Ergo ob lucrum , quod
tibi celsar , exigere vitra fortem potes. Moneo
tamen , te non debere exigere integrum lucrum
quod probabilit speras ; sed quanti spes illius
concessioneis pecunio , & adductis expensis,
uti annotat Molina d. 316. & Salas de vñr. aub.
20. num. 7.

D V B I V M L X V I .

*Quis absque morali culpa solutionem
debiti, termino praefixo gerendam
amittere, obligari nec in foro con-
scientia lucrum cessans, aut
damnum emergens mu-
tuanti compensare?*

298 Nonnulla ad questionis statuum premitto. **Q**uartur , an termino praefixo debitum non solvens teneatis , lucrum cessans , aut damnum emergens , quod in pactum deductum non fuit , compensare ? Dixi , quod in pactum deductum non sit , nam stante pacto de praedicto lucro vel damno satisfaciendo , quonodocunque moram incurris , haud dubian , te obligatum esse. Quia illud pactum , nullam continet iniquitatem. At ictus pacti terminus solutioni praefixus clavis est vel de solutione fulti interpellatus , cum obligationi non fuit terminus affixus , & debitum culpabilit non solvi , obligatus es quodcumque lucrum cessans , vel damnum emergens inde provenientem compensare. Quia per iniustitiam illius es caula. Verum si abique villa morali culpa solutionem omittis , dubitamus , num obligaris non solum in foro externo , sed & in foro conscientia lucrum mutuanti cessans , aut damnum emergens resarcire ?

Obligaris quidem. Quia sub ea conditione videtur esse concessum. Neque enim aquitas per itit , ut mutuans deumentum ex mutuo paciat , unde primum deberet accipere. Quae fuit ratio , ob quam fiduciarum indemniss ferari debet cum pro debitorre soluit Capite. Per-
uenit de fiducia. Sic Molina d. 315. Salas de
vñr. num. 2.

300 Non obligatur. Non obligatio ab ipso manifesta-
textu , vel ratione. At nullus est textus , ex quo colligatur , mutuarium obligatum est ad interesse , cum nullius culpa est reus , solutionem omittens. Nam leges 2. & 4. s. de eo , quid certo loco , loquuntur de debitorre morolo , qui non est censensus , si culpa morali caret. Ita Iesus libro secundo capite 20. dubio decimo numer. 69. Salas de vñr. aub. 19. numero nono. Rebellus parte se-
cunda de iustis lib. 8. q. 7. numer. quart. Gutierrez

de iurament. part. prima capite secundo num-
ero q. art. Gabriel libro tertio commun. opinion.
conclusio. 10. de solutione. numero primo Co-
various de pannis parte secunda paragrapho
quinto numero quarto Gregor Lopez lego 18.
titulo undecimo parte quinto & alij.

Hanc sententiam veriore esse reor. Nec
indicaris simile esse de fiduciis , quibus debitor
promittit indemniss feruaturum , cum
in fauorem eius oqns soluendi debitum
sufficiant , nulla ex debito percepta vilitate. At
debitor obligatur creditori ad soluendum debitum
cum potuerit : ad intereste vero non obli-
gatur nisi quatenus culpans in non soluendo
commiserit. Quod confirmo argumento capit.
secund. de deposito , cap. ultim. de commoda-
to cap. significante , de pignoribus , quibus depo-
sitarius , commodatarius , pignoratus exclu-
suntur , si circa eorum culpan res suo dominio ter-
mino praefixo non valeat restituiri.

D V B I V M L X V I I .

*In penam Conuentionalem debiti con-
gruo tempore non solvi potest
ne aliquid ultra for-
tem exigiri , quod pra-
prie pena sit ?*

Triplicem penam Doctores distinguunt 302
legalem , iudiciale , & conuentionalem. *Nonnulla*
Legalis est , quæ lege , seu statuto im-
ponitur ob non peractum aliquid officium , vt
imponit Beneficij priuatio Parochio , qui cul-
pabiliter intra annum Sacerdotio initiatus non
fuerit cap. licei can. de eleb. in 6. Iudiciale est
quarum particulari causa Index decimi t. , ut si
decernetur soluendum aliquam quantitatem à
mutuariis , qui termino praefixo mutuum non
redderet. Conuentionalis est , quando id ipsum
soluendum ex partium conuentione imponi-
tur , iuxta legem si patro , Cod. de patris. & cap.
significante , de pignoribus. Certum est , lege
seu statuto imponi posse penam à mutuariis
incurredam , termino debito non solu-
tibus. Similiter est certum , pessime Iudicem
mutuarii , vi intra designationem tempus soluat
penam imponere , quam ipse citatus , & non
solvens incurrit. De pena mutuo contrahen-
tium consensu imposita est difficultas , an possit
imponi pena , quæ proprie pena sit ?

Non potest imponi , nec ex titulo aliquid
ultra fortem exigiri. Solum enim imponi potest
ea pena quæ recipit interesse mutuantur ob
non factam solutionem termino praefixo ; quia
haec non tam est pena delicti , quam lucri cel-
santis , vel damni emergentis compensatione ; ea
que de caula a potestate primaria imponi potest
non enim tam imponitur , quam declaratur
imposita ab ipso iure ; secum est de pena , quæ
delictum puniat. Quia haec exigit publicam
potestatem. Sic Scouius in 4. distinct. 15. que-
stio. secund. articulo secundo ad finem. Maior. ibi.
qn. 23. alias 31. Graffis 1.p. decision. lib. secund.
c. 106.

Sectio II. De Contra. Gratuitis. 135

6.106.n.12. Albornoz i. de contract. titula 5.
Aragon. 2.2 quæstione 78. articulo secundo ad 2.
confirmat.

Potest imponi mutuatio ipso consentiente
pena, que propriè pœna sit ob non solutum
debitum tempore præfixo, tametsi nullum
lucrum cesseret, vel damnum emerget mutuantem.
Quia a esto, contrahentes publicam potestatem
non habent, ut vi illius delinquentes in contra-
ctione puniantur, attamen iure ipso naturali, gen-
tium, & ciuii concilium est, ut mutuo se obligare
possint ad subiungendam pœnam contra-
hentes, si in contractibus deficerint, ut hac via
contractus firmiores sint, leg. Magnum, Codic.
de contrah. & committ. stipulat. & leg. Traiecti-
tia, ss. de aliorum obligat. In Layman libro 3,
sect. 5. cap. 16. numero 12. Rebel. part. secund. de
obligat. inst. libro 8. quæstione 9. Salas de Vñur.
dub. 2. L. L. lib. secund. capit. 20. dubit. 15.
Molina d. 97. & 317. Nauar. libro tertio de
ref. cap. secund. p. 1. dub. 10. Nauarra sum. c. 17.
numero 215. Sotus libro 6. de inst. q. 1. artic. 3.
& alijs apud plios.

505
Cum his
opinor.
non tam mutuans, quam ipse mutuarius sibi
ipso pœnam imponeat, ad cuius executionem se
obligat nullus expectata Iudicis sententia,
imo nec mutuans petitione. Seclusa ta-
men hac expressa obligatione ex eo tantum
quod absolute obligetur tantam quantitatem
solutum, nisi termino præfixo solearit, non
tenetur in conscientia ad illius pœnam execu-
tionem, quoique a mutuante exigatur, imo
quousque indicis sententia declaratoria acce-
dat. Requiam vero aliquæ conditions ut
hec pœna locum habeat. Prima, ne pœna sit
in fraudem usuriarum apposita. Secunda, ut mu-
tuarius culpabiliter solutionem omittat. Tertiæ,
ut pœna culpe sit proportionata, inique
enim cogeretur mutuarius in pœnam exor-
bitantem confessire. Quarta, ut mors sit nota-
bilis. Quinta dêmique, ut non tota pœna exige-
tur, si pars vtilis sit soluta.

D V B I V M L X V I I I .

An ratione periculi in recuperando mu-
tuu posse aliquid ultra sortem
exigere?

506
Exigere non
potest. Quia frequenter enent
ex mutuo periculum forte recuperandi,
Ergo ob illud nihil recipi poterit: Confe-
quentiam probò ab inconvenienti. Nam inde
usurarij occasionem atriperent suas palliandi-
vsloras; afferentes feliciter, cum aliquid in mu-
tuu ultra sortem exigunt, illud exigere ob ti-
morem, quem habent sortem amittendi, aut
difficile recuperandi, sic Conrad. de contract. q.
59. corollar. 1. & 2. post 3. concl. Sotus lib. sexto
de inst. q. 4. a. 1 ad 1. Gutier. qq. Canonice c. 39. n.
30. Tolet. l. de sepiem peccat. cap. 51. Ludouicus
Lopez l. 1. Instrut. c. 120. & part. secund. cap.
70. Garcia de contract. p. 1. c. 23. Bannes 2. 2. q.
77. n. 4. dub. 3. Reb. p. 2. de inst. l. 9. q. 12. num. 2.
& alijs.
Ecclesi. & Men. Theol. Moral. Tom. V.

Potest ob periculum, & difficultatem,
quam prudenter times fortis recuperanda,
aliquid de presenti ultra sortem exigere, quod
retinere poteris, et si postmodum cesseret ti-
mor, & nulla intercedat in fortis recuperatione
difficultas. Quia exponere te periculo
probabilis amittendæ fortis ob gratiam mutua-
tij, pretio est estimabile. At hoc periculum
non sequitur necessario ex mutuo: Ergo non
est obligatio gratis illud subeundi. Conse-
quentia est evidens, quia sola actio mutui gra-
tis ex obligatione prestari debet. Minor vero
inde confitit, nam periculum amittendæ fortis
non ex mutuo nascitur, sed ex eo, quod conce-
datur homini pauperi, infido, &c. Maior vero
scilicet mutuare cum periculo probabili fortis
amittendæ esse pretio estimabile, vendique
posse, probaram. Nam mutuare cum periculo
ac timore faciendi lumperus, subeundique la-
borem in forte recuperanda, quis dubitet pre-
tio estimabile esse, & vendi posse, tametsi post-
modum absque lumpibus, ac labore forsue-
rit recuperata, quia iustitia illius contractus
ex futuro eventu non pendet. Ita Ioann. Me-
dina Cod. de restitut. quæstione 38. Cordub. in
S. mm. quæstione 84. Arag. 2. 2. q. 77. articulo 4.
Salon. quæstione 78. articulo secund. controu. 26.
S. v. Vendito numero 3. Salas de Vñur. dub. 22.
n. merito tertio Valent. 2. 2. dis. p. 5. quæstione 20.
puncto secundo concl. 4. Nauarra libro tertio de
ref. c. 2. p. 1. dub. 11. n. 105. mol. tractat. secund.
d. 304 & d. 356. Lellius libro secundo capit. 20.
dab. 13. n. 111.

Huic sententiae adhæreo, quam D. Thomam
Autorem habeo existimo. Quod si obii casis,
qui quis ob periculum fortis recuperandæ valet
quis de praetenti aliquid exigere, ergo si illud
similis cum forte credat, pro ipso aliquid recipere
poterit, & sic in infinitum, respondeo, mi-
nime in infinitum procedendum, si aliquid
pro auctar. o pretio (quod admitto) recipiatur,
cum necessario deueniendum sit ad minimam
quantitatem cuius periculum nulla sit estimatio
dignum.

D V B I V M L X I X .

Ob assurandom sortem potestne mutua-
tor premium à mutuatorio
exigere?

Minime potest. Quia in cap. Nauiganti, de
Musime
Vñur, inquit Gregor. IX. Nauiganti, vel posest.
eunti ad nundinas certam mutuans quantita-
tem pecunia, eo quod suscipit in se periculum re-
ceptum aliquid ultra sortem, usurarius est cen-
sensus. Ergo assurando pecunia mutuata non
præstat mutuanti sufficientem causam aliquid
ultra sortem recipiendi. Sic ibi Glossa, Panormi.
Ioan. Andreas, & alijs.
Potest planè pro hac securitate ex conser-
vati, ac voluntate mutuarij facta premium re-
cipi. Quia si quilibet alius tertius posset pre-
mium recipere pro hac præstanda securitate,
cum non ipse mutuans. Ita Naustrus summa
capite 17. numero 284. Covarruu. 3. var. capit.
2. numer. 5. Mol. d. 318. Lellius l. 1. cap. 20. dub.
13. num. 116. palao de inst. commut. disputas. 4.
M 2 pun.

136 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

pan. 18. num. 2. Salas de usur. dub. 23. numer. 2.
2. Layman. 3. secl. 5. nr. 4. c. 16. num. 13.

*Fidei extimo: Fatoe enim viaturum esse mutuantem, co quod in le periculum rei mutuatae faciat ex vi mutui hoc est, ex eo quod obligatio mutuaria ex vi mutuata contractu auctoratus tecum ineat. Neque displicet interpraeato Nasar, quam Molina legatur, nimirum Ponit in loco de presumptione fortis extenuantibus que de causa non dixisse viaturum esse, quia in le rei mutuatae periculum inscipit, sed viaturum esse concedendum, id est in foro externo iudicacionis, eo quod plus iusto pro periculo exigitur, & pietate pro periculo va-
no, ac nullo, quia mutuarius non intendebat transferre pecuniam mutuataam, sed statim con-
sumere.*

D V B I V M L X X .

*Gener non recipiendo in dotem fructus
ex pignore donati perceptos, excusatur ab usurᾳ, quia concedun-
tur fructus in partem dotis ad matrimoniū onera?*

³¹² *Questionis* **I**nnocentius III. in cap. salabriter, de usur. ³¹⁵ excusari ab usurᾳ definit, duum ait: Sane gene-
ram ad fructus possessionum, quo sibi a socer-
o sunt pro numero a dote pignori obligata, com-
putandos in fortem, non credimus compel-
lendum, cum frequenter dotis fructus non suf-
ficiant ad onera matrimonij supportanda. Ne
igatur haec decisio usurias approbare videatur,
quæsierni, num concedantur illi fructus in
partem dotis in matrimonij onera, quod videtur
datur vincere generum ab viro liberare?

³¹³ *Non excusatur quia
fructus his
conceduntur
ad matrimoniū
onera, sed
alio ex ea-
pate.*

*Non excusatur quia
fructus his
conceduntur
ad matrimoniū
onera, sed
alio ex ea-
pate.*

*Fructus pignoris conceduntur interim, dum
dos non soluntur, tanquam pars dotis ad onera
matrimonij sustinenda, sicut lege conceduntur
a sacero filiis, & genero alimenta, dum dos lo-
luta non fuerit. Quia a circa alimenta, & fructus
pignoris non conceduntur genero, quia a dotis
solutionem expectat, sed quia obligatur, mar-
rimoniū onera sustinere, & in eum finire, acque
adeo pars dotis possunt reputari, cum hoc tamē
efficitur, quod ex dote seūm vius fructus con-*

ceduntur reteruata dote vxori, vel eius hæredibus, disoluto coningo: ac fructus pignoris, sicuti & alimenta conceduntur absolute absque præfata obligatione: quia tanquam fructus dotis conceduntur. Ita Mol. tr. 2. d. 321. Rebel. p. 2. de iust. l. 8. q. 12. num. 2. Less. l. 2. c. 20. dub. 16. m. 14. 1. Salas de usur. dub. 29. n. 7. & 8. Layman. l. 3. secl. 5. ir. quarto capite. 16. numer. 17. & alii apud ipsos.

Hanc sententiam teneo, ex cuius exposicio-
ne conincurrit, parum referre, quod genero ³¹⁵ Hanc te-
lucrum cesseret, vel damnum emergat ex dote neo senten-
tionis soluta, cum non ob eam rationem fru-
tum. Etus pignoris concedantur, sed in pretium obli-
gationis quem suscipit vxorem alendi, & matri-
monij alia sustinendi onera. Deinde parum re-
ferri, an à loco, vel à qualibet alio tertio vxor
dotata fuerit à quocumque enim maritus do-
tem accepit, poterit fructibus pignoris sibi cō-
cessi frui; quia dum aliud non exprimitur, cen-
sentur concessi in partem dotis pro matrimonij
oneribus interim dum dos non soluntur. Deniq;
quod dixi de fructibus pignoris, afferuerim
de annua pensione, aliave pecunia quantitate,
que interim, dum dos non soluntur, alignata fue-
rit, pro matrimonij oneribus sustinendis, uti
Molina, ac Rebellus annotauere.

D V B I V M L X X I .

*Vxor, defuncto viro potestne fructus
pignoris, quod fuit à dote, durante
matrimonio concessum, percipere,
non computandos in fortem dotis
expectante, nisi ratione lucri ces-
santis, vel damni emergentis, aut
ratione pœna conuentionalis, vel
donationis?*

³¹⁶ **N**on potest. Quia dissolutio matrimonio, ³¹⁶ Non po-
namus fructus pignoris fuere promissi: ref. Ergo ex huiusmodi titulo percipi non possunt.
Sic Antonin. p. 3. titul. 1. c. 7. §. 30. Sylvestr. v. usur. q. 9. Caiet. 2. 2. q. 7. 8. a. 2. ad 6. Angles. q. de
contract. mutu. articul. 2. diffc. 7. du. 2. & 3. mol. d. 322.

Potest plane recipere vxor fructus pignoris
concessi à dante, posito, quod eius marito
dos soluta non fuerit. Quia sacer, vel alius, qui
impunit tradidit puellam, & dotem ei promisit
ab solute obtulit pignus suendum interim, dum
dotem non soluerit. Cum ergo dos non solum
durante matrimonio in vxoris ac familiæ
sustentationem, sed multo magis vxori dis-
soluto coningo, in eius alimenta soluenda erat
manifeste inferre pignus suendum marito,
durante matrimonio competere, & vxori, mar-
rimoniū dissoluto, interim dum dos ab ipso
dante, & offertente pignus, eis soluta non
fuerit. Ita Sotus libro sexto de iust. q. prima
articulo secundo Toletus lib. prim. capite 30.
Sa ver. Dos, numero 18. Barnes. & Aragon. 2. 2. questione 78. articulo secundo Pela-
cius de contract. cap. 5. conclus. 9. Mercado
de

Sect. II. de Contract. Gratuitis.

137

*de vñr.c.4.Salas de vñr.dub.30.n.6. Emanu.
p.1.6.97.Corona c.8.§.de contr. pignor. Cordu.
q.2.30.¶ 238.Lopez p.2. Instr. cap.60.*

*Hanc sententiam adeo veram esse existimo,
vt licet vxor aliunde habeat, ex quo sustenta-
tione gerat, non obinde à fructibus pignoris
accipiendis excludatur, quia ex ipsius & alijs tu-
sentienti abunde potest, sicuti non excluditur
gener fructibus illius pignoris percipiendis,
quamvis habeat aliunde ex quo onera matri-
monij valeat sublenare. Nec referit, dissoluto
matrimonio eius cessare onera, quia non obinde
cessat finis, ob quem fructus pignoris vxori
concedantur. Quippe ad sustentanda onera
matrimonij concedantur fructus pignoris ma-
riti, dum dos uxoris non solutus, at vxori
concedantur in eius sustentationem. Addi-
derim vxoris sustentationem etiam viduitatis
tempore ad onera matrimonij pertinere.*

DVBIVM LXXII.

*An uxori possit post viduitatis annum, non
computandos in sortem dotis pignoris
recipere fructus, nisi sorte ratione lucri
cessans?*

*Non potest. Quia clauso viduitatis anno nō
tenetur mariti heredes, licet dotem non
soluerint, ad viduam sustentandam, ideoque
quidquid ex bonis mariti receperit, computari
debet in sortem dotis, nisi id tatione luti cessa-
nit ex non soluta dote accepterit. Sic Nauar. l.3.
de ref. c.2. p.2. dub. 11. Mol. d. 322. post princip.
& circa fin.*

*Potest quidem. Quia maritus, qui dotem ac-
cepit, cuius heredes obligati sunt tota tempo-
re, quo dotem non soluerint, alimenta necessaria
vxori exhibere, eo quod paucum dotale hanc
videatur tacitam obligationem continere, vt vi-
llius maritus ex suis bonis teneatur dum ma-
trimonium durat, vxorem alere, illave dissoluto,
dum dotem acceptam non soluerint. Ita Nauar.
sum. c.17. n. 213; Lopez p.2. Instr. c.60. Cord. qu.
130. ¶ 238. Salon. 2.2. q.78. a.2. cont. 15. concl.
2. Salas alios referens de vñr. dub. 30. n. 9. Va-
lent. 2.2. d.5. q.21. pun. 1. ad. 5. Arag. qu. 78. a.2.
Graf. p. 1. dec. 1. 2. c. 106. n. 4. Palao de inst. comm.
d. 4. pun. 21. n. 5.*

*Hos sequor monens tamen, hanc obligatio-
nem alendi vxorem ex bonis mariti, dum dos
ei non solutus, procedere, dum vidua est, &
ad secundas nuprias non transire, quia tunc
marito competit eam alere: Deinde procedere
dum non habeat vidua aliunde ex quo susten-
tationem accipiat, ad quam concurrendo ipsa te-
netur manibus laborando iuxta consuetudinem
patrum, ac personam qualitatem. Denique
debete in domo mariti, seu eius heredum ha-
bitare, non enim obligant extra habitantem
alere. Villaguta de vñr. q.22. concl. 13. Salas de
vñr. dub. 30. Attamen in Regno Castell. in
terim dum dos non solutus, vel non sit bono-
rum partitio aliunt vidua ex bonis communib.
Si vero grandia permanit, etiam si dos ei
soltatur ex bonis communibus, usque ad pat-
esc. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.*

*tum ali debet, leg. 1. §. mulier. ff. de venire in pos-
sessione. mittendo.*

DVBIVM LXXIII.

*An validum sit statutum, quo canere-
tur, viduae ex bonis mariti solvendam
esse pensionem singulis annis ad ratio-
nem octo vel decim pro centum inter-
rim dum dos ei non fuerit soluta,
possitque vidua prefatam pensionem
accipere, etiam si habeas aliunde ex
quo sustentetur, nullumque ei dam-
num immineat, aut lucrum cesseret ex do-
te non soluta?*

*Huiusmodi statutum validum non est, nec
vidua talem pensionem potest recipere. Non est va-
lidum statu-
tum.
Quia deficitibus illis causis, solum vi-
detur recipi ob expectatam dotis solutionem,
quod est vñra, ac proinde nulla lege, seu statu-
to cohonestari valet. Sic Sylu. v. Uñra. 3. qu. 8.
Mol. d. 322. circa fin. & ex parte Couatru. 3.
var. cap. 1. numero 3.*

*Huiusmodi statutum validum est, & vi-
duna potest eam recipere pensionem. Quia id Validum
non recipit ob expectatam dotis solutionem, est.
sed ob vitandas lites, que communiter nascun-
tur ex non soluta dote circa lucrum cessans,
aut damnum emergens, alimentorumque
quantitatem. Cum enim plerunque ex non sol-
luta dote damnum viduae immineat, lucrum ve-
ceterum, & beatque ab heredibus mariti suspen-
tationem accipere, meritò Respublica statu-
re potest, vt interim dum dos non solutus cer-
ta quantitas ex bonis mariti solvatur, ne litigii
Respublica grauerit. Ita Banes 2. 2. q. 78.
a. 2. Salon. controu. 15. Nauaral. 3. de restit. c.
2. p. 2. dub. 11. Salas de vñr. dub. 30. n. 10. alios
referens.*

*Eodem etiam secluso lucro cessante, vel
damno emergente, prænata conventionali, ac Idem affir.
necessaria sustentatione, potest iuxta statutum: vt mo.
vidua prefatam pensionem accipiat, ne lites
subviantur. Et licet in hoc, vel illo casu nece-
ssarium cesseret, nec damnum emergat, neque alii
menta sint necessaria, non obinde statutum ini-
quum est censendum, facis enim est, quod fre-
quenter illa contingat, vt Respublica posset
ad hæc incomoda vitanda prefatum sta-
tutum impetrare.*

DVBIVM LXXIV.

*An proprietas laicus possit absque vñ-
ra recipere fructus pignoris feudalium
non computandos in sortem.*

*M inimè potest absque vñr. reatu. Quia
ex vi mutui debiti tenet feudatarius ab-
stineret a percipiendis fructibus feudalium pignoris, Minime
potest.
tamen si deobligatur a solutione pensionis, nam
licet*

138 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

licer fructus pensionis æquivalentem fructibus pignoris deducens expensis, attamen obligare debitorem vi mutui ad eam æquivalentiam fulminandam pretio est estimabile: Ergo est usura. Sic Glosa cap. 1. de feudo, censens, id specialiter in favore teudi Ecclesiastici à Pontifice fuisse concilium, ac proinde in laicali feudo non procedere.

³²⁶
Potest plena-
ri.

Potest plane absque reatu usura. Quia Pontifices nullum prouilegium ibi intendit concedere, sed solum declarare id, quod ex se contractus haberet, ut constat ex illis verbis, *infrimatione presenti declaramus &c.* Præter quam quod nulla erat specialis ratio concedendi hoc Ecclesiæ prouilegium, quin potius ipsi quam tunc laicali denegandum erat, ne usuris fauere videretur, ita Couar. 3. var. cap. 1. n. 4. Mol. d. 323. Narrat. l. 3. de res. c. 2. p. 2. dub. 12. Salas de usur. dub. 31. numero 4.

³²⁷
Hanc esse
tenendum
sententiam
affirmo.

Existimo, communè esse doctorum sententiam omnibus proprietarijs sive laicis, sive Ecclesiasticis concilium esse fructus pignoris feudali recipere non computandos in fortem, pensione feudi remissa. Quæsi vero, quæna fuerit huius concessionis Pontificis causa? Porro eius causa fuit consuetudo introducta in hoc contractu feudalí, ut quoties feudum fuerit à feudatario pro debito traditum Dominum proprietatis possit ipse, remisa pensione, fructus percipere in fortem non computandos, ne res apud Dominum existens alteri fructificet, sicut enim feudum ex sua præmatura natura institutum est, ut feudatario canonem non solente redeat vtile dominium ad dominum; & consolidetur cum proprietate, sic insitui poterit, ut oppignoratum feudum domino fructificet, non feudatario. Quid autem in conditione institutum sit, colligitur ex cap. 1. de feudo, & ex cap. conquestu, de usur. & ex communione sententia, quano referit ac lequit. Sotus de iust. lib. 6. q. 1. art. secund. Leg. Molinam d. 323. Lessium l. 2. c. 20. dub. 16. n. 139. & Laymannum l. 3. sett. 5. nr. 4. c. 16. numer. 20.

domino in pignus traxit, dominium vtile non amittit, & cum directo consolidatur; hoc enim etiam in feudo folium est. Ergo ex hoc titulo nequit dominus directus fructus percipere, ita Couar. lib. 3. var. c. 1. n. 4. Molina d. 323. Salas de usur. dub. 31. n. 4.

Cum his opinor. Quia decisio cap. 1. de feudo, odio est, cum à feudatario tollat ius que- Solum in summa percipiendi fructus, Ergo non debet ad emphyteu- alios contractus feudalí contractui omnino di- tico pignore uellos extendi. Solum ad contractum emphy- locum ha- teum permittit potest extensio ob similitute affi- dinem, quam habet cum feudo, & quia com- munis sententia id affirmit teste Couar. ad cap. 1. n. 4. Lessio lib. secund. c. 20. dub. 16. n. 143. Salas de usur. dub. 3. n. 4. licet alij contrarium hand improbabiliter sustinent.

D V B I V M L X X V I .

An excusetur ab usura pietatis Montes.

Non excusantur. Quia non videtur ratio- 331
ni consonum obligare mutuatarum ad Non excus-
soluendos lumpius factos in conseruanda satur.
mutuantes pecunia. Nam esto eo animo facti
sint, ut mutuarius mutuum paratus habeat,
aut non fiat ex ipsis consentia, nequit ad eorum
solutionem cogi. Alijs quilibet posset exigere
ultra sortem à quelibet mutuatario allegans su-
perius fecisse in præuenienda, ac conseruanda
pecunia, ex qua patenti mutuum concedere
posset; quod est latam usuram viam aperire, ita
Sic Caet. 10. 2. opus. 1r. 6. Sotus l. 6. de inst. q. 1.
4. 6. Inclinat Sylvest. v. usura 5. q. 4. Atmil. ibi, nr.
47. & 48.

Exculpatur proculdubio. Quia incrementū illud 332
quod ultra sortem à mutuatario exigitur, non est Exclusatur
exactum vi mutui, sed ob sumptus in mutui proculdubio
cœssione. Sciat si peteres à me mutuos ceterum
anetros, ad quos tibi tradēdos oportet famulū
immittere, qui eos à parte longinquā ubi sunt,
asportare, non est dubium, à te exigi posse horū su-
perium compensationem, cum in tui gratiam, ut
mutuum accipias, facti fuerint. Nec refert, sumptus
ante petitionem mutui, vel post esse factos
cum in vitro calu in gratiam mutuatarum sint
facti, ita Ican. Med. q. 10. de usur. Nauar. Sem. c.
17. n. 123. Toler. l. 5. c. 38. Valent. 2. 2. d. 3. q. 2. 3.
punit. 4. Mol. 1r. 2. d. 25. Salon. q. 7. 8. a. 1. contr.
27. Rebel. l. 8. de iust. q. 13. Salas de usur. d. 323.
& fere omnes.

Vermi hec olim non leuis controversia fue- 333
rit, an hæc exactio licita esset, & in Concilio la Primam
reranensi sub Leone X. sett. 10. in utramque Sementiam
partem res fuerit disputata: attamen facio an- iam non
nuente Concilio, definitum est, licitos esse, & ab posse defidi
omni immunes viuta montes pietatis sub for- offendo
ma sett. 1. expressa erat. Idemque tenit Paulus II. Sixtus IV. Innocentius VIII. Alexander
VI. Iulius II. Addo, promulgatam esse excom-
municationem aduersum contrarium sentientes
ac disputantes animo evitendi veritatem, ut ci-
tati Doctores aduersantur. Profecto non inde via
usuris aperitur, cum raro presumi possit de au-
tuanti particulari, suam pecuniam in eum
tantum

D V B I V M L X X V .

An hac decisio non solum in pignore
feudali locum habebat, sed etiam in
pignore emphyteutico, usufructuario,
usufruario, & conductu.

³²⁸
Habet locum
in aliis con-
tractibus.

Habet locum in pignore emphyteutico, & conductu, sed solum in feudali. Quia translato pignore in dominium proprietatis, dominium vtile cum directo consolidatur, ac proinde fructus omnibus domino debent competere. Sic Panorm. ad c. conquestu, de usur. n. 2. Angel. v. Usura, 1. 8. 12. & v. Feudum. §. 2. 1. Mercado de usur. 2. 8. Vega v. Usura c. 1. §. 59. & de emphyteutico fere omnes doctores id docent.

³²⁹
Locum non
habet.

Locum non habet in pignore usufructuario,
usufruario, & conductu. Quia ex eo, quod usufructu-
arius, usuarius, & conductor rem sibi cōdu-
ctam, & qua vitatur, & ex qua fructus percipit,

Sectio II. De Contractis Gratuitis. 139

tantum suam confernare, & sub ea obligatio-
ne, ut mutuum petenti concedat. Si autem
datemus aliquem qui haec lege suam pecuniam
administraret, paratus, obligaturque esset pe-
tenti mutuum concedere, nullum videtur in-
conveniens, quod possit moderatam penso-
nem pro sumptibus factis exigere. Igitur pri-
ma sententia omnino corrut, nec iam est
defensabilis.

DVBIVM LXXVII.

*Si pecunia Montis pietatis negotiationi ex-
posita sit, potestne, exigi aliquid
ultra sortem, & ultra id, quod
exigunt ad Montis conser-
nationem?*

³³⁴ Nonnulla suppono. **Q**uestio agitari solet, an non solum pro
conficiendo Monte pietatis augmentum
possit aliquid ultra sortem à mutuariis
exigi, & communis sententia est, illicitum
esse. Quia exigere pretium ex vi mutui, ut
alii beneficias, sita est, & colligitur aperte ex
Bulla Leonis X. in Concil. Latera, qui solum
ea de causa incrementum exigit à mutuariis
permisit, quia necessarium erat, ut mutuum
ipsum concederetur. Cum hoc tamen sita (in-
quit P. Ioan. de Salas de usur dub. 33.) angeri
posse pietatis Montem, si tritum, quod ha-
bet non mutuet, sed vendat tempore, quo
pluris estimatur, reddendum in maiori quanti-
tate cum minus fuerit estimatum. Quaeferim
verò, an si pecunia Montis pietatis negotia-
tioni exposita sit, possit exigi aliquid ultra
sortem prout id, quod ad montis conservationem
exigitur?

³³⁵ Potest quidem. Quia id ratione lucri cessantis
potest quidem sit licitum. Sic Ioan de Salas citatus.

³³⁶ Minime potest. Quia eo ipso, quod pecu-
nia negotiationi esset exposita, sumpus
Non potest, non ferent in gratiam mutuarij, & mutuum
illud concedendum. Ita Gaffro Padao de iust. d. 4.
pun. 24. n. 5.

³³⁷ Hoc magis placet, mei sapientissimi, Magi-
stria sen-
tia scien-
tia secundum
dam prefa-
torum. **A**cquirit quidem. Quia mutuarij volunt-
atem habet transferendi in usurarij ac-
cessionis usurarij dominium: Ergo de facto
transfert: dominium namque per consensum
cum traditione transfertur. leg. contractus,

*Codice de fide instrumento leg. Traditionibus Cod.
de partia & §. Per traditionem, iustit. de rer.
dini. Neque obstat, quod huiusmodi conser-
sus sit alio modo involuntarius: quia non est
involuntarius, quia non est involuntarius ex
coactione extrinseca, sed ex propria indigentia
simpliciterque actus ille voluntarius est. Sic
Glossa ad caput si quis usuram. 14. que s. 4. A-
drian. de usur. §. ex his oritur alia questio. Palud.
id 4. iust. 15. que s. 3. Secunda articulo quinto &
questio 3. articulo quinto numer. 32. Henric. tr. de
usur. libro quarto quest. 27. Tabie. plures affe-
re ns. v. usuram 6. in princ.*

³³⁹ *minime acquirit. Quia ad translationem
domini non sufficit sola traditio, sed insuper Non acqua-
re requirit legitima causa, lege Nunquam, ff. rit.
de acquir. rerum dominio, & §. Traditionibus
iustit. de rerum dini. & lege Traditionis, ff. de ac-
quir. rerum Dominio alias fur eorum, que
sibi traduntur, Dominum comparat. At
ulurarius causam & titulum legitimum habe-
re non potest; nam huiusmodi titulus est mu-
tuatio, ob mutationem autem iure ipso na-
turali nequit exigi pretium, illiusque exactio,
ac promissio est nulla: Ergo nullus est titu-
lus, quo dominum valeat acquiri. Ita D. Tho.
2. 2. q. 7. 8. articulo tertio Sylvest. v. usuram. 6. qu.
prim. Sotus lib. sext. de iustit. qu. prim. articul. 4.
Covar. lib. tertio variar. o. 3. numer. 8. Valent.
2. 2. dispu. 3. que s. 21. pun. 3. Valquez 1. 2. d.
2. 7. Navarra 1. 3. de ref. cap. 2. parte secunda
dub. 14. Molina dispu. 3. 2. 6. Leffius lib. secund.
capite 2. o. dub. 18. numer. 158. Salas de usuram
bitat. 3. 8. numer. 3. & alii apud ipsos.*

³⁴⁰ *Hanc sententiam verissimam esse reor, quam
scio ab aliquibus tacito nomine à Caetano Hoc veri-
tatem secundo opus. 8. capite primo & 2. 2. qu. sumitum esse
7. 8. articulo 3. relatis, temperari, ne proce-
reor, aliorum
dat in rebus, quæ vnu contumaciam; quia hec que reiatio
functionem recipiunt. At merito Doctores pre-
fati restitucionem huiusmodi reprobarunt; quia
nula est specialis ratio, ob quam rerum vnu
consumptibilium Dominium usurarius acqui-
rat. Nam quod hec functionem recipient, so-
lam probat parum resurre, an hec vel alia eius-
dem rationis restituuntur.*

DVBIVM LXXIX.

*An si quis concurrens ad usuram, par-
tes mutuantis gerat, peccet
contra iustitiam: tenea-
turque restituere?*

³⁴¹ Nonnulla suppono. **A**cquirit quidem. Quia mutuarij partes non
obligari ad restitucionem, quia non de-
linquit contra iustitiam aduersus mutuata-
rium: contra charitatem vero peccare, si com-
modè hoc peccatum exculpare potuit, (vt in
materia de charitate videbimus) lege enim
charitatis tenetur malum primi vitare, si cō-
mode possumus. Attamen, si quis partes mu-
tuantis gerat contra charitatem peccabit, quo-
ties mutuantem autere à peccato commit-
tendo facile potuit. Quaeferim verò, an contra
iustitiam,

M 4

140 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

institiam, & sub restituendi obligatione delinquacat.

342
Non delinquerit contra institiam.
Non delinquit ex eo tantum quod suadeat, vel consular vlturas, vel pecuniam ad vlturas concedat contra institiam, nec restituere tenetur. Quia non videtur efficax causa damni, maxime cum mutuarius posset à restitutione vlturam abstinere. Sic Sylvest verb. Vlura 7, questione secund. Gabriel in 4. dis. 15. quaest. 11. articulo secund. conclus. 3. Ioan. Medin. questione quart. ac vslur. Sá in edit. antiqua, verb. Vlura numero 12. Summa Confess. libro secundo titulo septimo questione 71. Tolet. lib. 5. capit. 6.

343
Contra institiam delinquit.
Contra institiam delinquit cum obligatione restituendi. Quia facis efficax causa damni medio consilio, ac perlungione, pecuniaeque accommodatione expressit. Ita Sotus libr. 8. de inst. question. prim. articulo 4. Nauar. summ. cap. 17. numero 267. Palud in 4. dis. 15. questione secund. articulo 3. Salón 2. 2. questione 78. art. 3. controu. 11. Atag. eodem ar. dub. vlt. Banes dub. 5. Valent. d. 5. q. 21. punto 3. Vega verb. Vlura, casu 39. & 4. Sá in noua edit. v. Vlura, numero 12. Mol. d. 331. Salas de vslur. dub. 44.

344
*Idem affir.
mo.*
Idem affirmo, neque obstat reor, quod mutuariis excolate restitutionem posset, quia fatis est quod suo consilio fuerit causa, ne ipse excusat, sicuti motuans ad restitutionem tenetur, ex quod vlturam petat, & recipiat, tametsi mutuariis ab illis dandis abstineat posset. Quæ doctrina à fortiori procedit de proxenetas, vulgo Corredores, qui mutuantur partes agentes; querunt mutuarios, quod ad percipiendum mutuum sub vlturis iudent, quia facies efficax causa vlturam sunt. Idem de tabellionibus conscientibus instrumenta, quibus vlturae exigi possint. De testibus, & scribentibus dixerim. Necnon de fautoribus ac actoribus fœnaturorum.

DVBIVM LXXX.

An Famuli, alijque nudum ministerium exercentes in re vlturaria, excusentur ab iniustitia, ac restitutio-
ne?

345
Excusantur ab iniustitia, & arestitutionis obligatione.
Vi nudum tantum ministerium in vlturum exactione exercent, vt sunt famuli, qui ex mandato suorum dominorum mutuum sub vlturis deferunt vlturas exigit, & recipiunt, ab iniustitia, & à restitutio-
nis obligatione excusantur. Quia exactioni vlturum vel causa nulla sunt, vel materialis solammodo, ac per accidens. Sic Sylvest. verb. Vlura 7. qu. 4. Sá v. Vlura, numero 13. Vega ibi, casu 38 Tabiena. v. Vlura 7. questione 5. & ali.

346
*Non excusantur ab iniustitia, ac restitutio-
nis obligatione.*
Non excusantur ab iniustitia, ac restitutio-
nis obligatione. Quia absolute exactioni vlturum cooperantur. Ita Medina questione quart. Non excusantur, de vslur. Valent. 2. 2. d. 5. qu. 21. pan. 3. Mo-

lina d. 331. circa finem, Salas de vslur. dub. 44. numero 12.

Hoc secutus esse reor, sed primam senten-
tiam satis probabilem, ino probabiliorē esse. Hanc sen-
tientiam sicut indicat. Illud autem mihi certum, custodiens
præcisè vlturiam pecuniam nullatenus curiorum,
ad restituendam teneri nisi iniuste impedit illam pro-
mutuariis illius receptionem. Quia materialis babilorem
custodia nec est causa, quod à mutuariis vlturae
exigantur, cum iam s'upponant exactæ,
neque est causa, quod mutuario non resti-
tuuntur. Solum enim tendit ad rem securam
habendam, & defendendam ab interitu. Quare non tenetur, clauem mutuario concedere, vt
vlturas suas recuperet, alio modo illas ei of-
ferre, vti Salas numero 14. annotauit. Monu-
erim denique vlturam cooperatores plerumque à peccato, & obligationis restitutio-
nem excusari, quia bona fide procedunt ignorantia vlturum
esse contractum, obligatos vero ad resti-
tutionem sepe excusari ex voluntate mutuariorum
nolentium eam illis obligationem im-
ponere, vt pote qui nullum commodum acce-
pere, Molin. citat. Salas dub. 44. n. 15. l. 2. c. 20. dub. 21. n. 18. s.

DVBIVM LXXXI.

An petere mutuum sub vlturis à fane-
ratore parato, absque necessitate seu vi-
tiate sit mortale.

EXselt. 1. constat, nunquam licere enique
ne petere mutuum vlturum formabat, be-
ne tamen posse plerunque petere mu-
tuum, quod sub vlturi conceditur, quia in prio-
ri petitione petitur, & intenditur illicitum,
in secunda vero petitur quod licite praefari
potest. At queis in eventibus licita sit vel illi-
cita huiusmodi petitio, non conueniunt Do-
ctores. Diversimode namque loquuntur, cum
hæc petitio sit à fœnatorere parato, vel im-
parato. Si à non parato quis exigat communior
sententia, quam refert, ac sequitur Molina d.
335. conclus. 4. & 5. assertio mortaliter peccare, si
absque gratiæ difficultate potuit vitare, quia
lex charitatis in Deum, & proximum illum ad-
stringit, ad vitandum peccatum, quod facile
vitare poterat. Non me latet, plures Doctores
contrarium minime recte sentire. Quæherim iam
an petere à parato sine necessitate, seu vitilate,
imo si petetur ad infundendum in ludis, come-
stationis, ac voluptatibus, peccatum mortale
sit, an solum veritale?

Non est mortale peccatum, sed veniale fo-
lummodo. Quia ea petitione fœnatoroi ex-
hibet modicæ præiudicij spiritualis occasionem,
cum iam in voluntate fætem habituali sit con-
stitutus. Sic Caietan. 2. 2. questione 78. articulo
quarto nauar. summ. c. 17. numero 262. Sotus
libro sexto de inst. questione prim. articulo 5.
dub. prim. Sá in priori edit. verb. Vlura, numero
5. Armill. numero 38. Vega casu 46. & 48. To-
let. libro 5. capite 38. Salas dub. 48. numero 8. &
probabile putat Sanchez libro tertio Decal.
cap.

cap. octauo numero 23. Molina disputatio.

ne 335.

³⁵⁰ Mortale peccatum est, si petitiō mutui ne-
cessaria, vel commoda non sit. Quia praebere
occasione executioni prae voluntatis, &
peccati, quod nullatenus inopere exterrit
pro-
daret, ablique illa causa honesta, diuinum hono-
ram offendit, & charitatem laedit. Ita Palac. l.
4. de contr. cap. 10. Sylv. v. Vjura 17. q. 1. Ang. v.
Vjura 2. m. 2. Tabien. v. Vjura 8. numero 2. &
terio Palao de inf. d. 4. pun. 27. numero quart.
Valent. 2. 9. 2. 1. pun. 4. Bañes 2. 2. questio. 38.
articulo 4. dub. 3. Molino disput. 335. conclusio.
3. & ali.

³⁵¹ Probabiliter
lucubr. Hanc sententiam probabiliorem longe esse
in iusto, finiterque teneo peccare mortali-
ter qui a parato feceratore motuum vñ-
ficiatum petti, si petitiō necessaria, aut com-
moda non sit, non autem confenda est aut ne-
cessaria, aut vulis quæ ad illicitos fines diri-
gitur.

DVBIVM LXXXII.

An sufficiat, ut quis usurarius mani-
festus valeat appellari, ut se-
mel, vel iterum usurias
publice exer-
ceri?

³⁵² Suffici qui-
um. **S**ufficit quidem. Quia si adulter, fur, & ho-
mocida ex uno actu manifesto denominantur,
cum non usurarius? Sic cum Panormit. &
alii. Nauar. summa capite 17. numero 28. Mo-
lina d. 333. q. 9. Quid vero. Salas de usur. dubit.
³⁵³ Non Suff. 46. & alii.

³⁵⁴ Authoris
conclusio. Porro usurarius manifestus non solum est,
qui publico omnibus videntibus usurias exer-
cit sed qui domi reclusus paratus est illuc ac-
cedentibus fecerati, dummodo id publice
conliter. Attamen non sufficit de vna, aut alte-
ra actione constare, sed excessum est adno-
tati frequentiam, quæ sufficiat, ut iuxta
comunem hominum acceptio-

nem circa hoc delictum
usurarii publici no-
mine valeat
notari.

DVBIVM LXXXIII.

An debet Iudicus sententia accedere, ut
usurarius penitus à iure imposito
afficiatur?

Necessario non debet. Quia si publicus quis
usurarius est, iam adeo manifeste de deli-
cto constat, ut nulla tergiversatione ce-
lati valeat, ut probat text. cap. Quanto de trans-
lat. Episc. & cap. Quia Lotharius 2. questione
prim. Sic Aterin. conf. 163. n. 6. Palanus de infi. d.
4. pun. 29. n. 3.

Debet necessario. Quia si sola notorietate facit
usurarius manifestus penitus iuris subjiciatur, Debet pla-
ad quid indicis declaratio solita accedit? pre-
terea nemo cogitur in se ipso pœnam exequi,
sed indicis autoritate est exequenda. Ita Fedes-
rie. de Senis confil. 62. Abbas libro secund. confil.
2. numero 1. Couraru. l. 3. var. cap. 4. num. 4. Me-
noch. casu 233. n. 12. & 32.

Hanc sententiam verissimam existimo, cum
is, qui manifestus usurarius creditur, aliqua ³⁵⁵ Anterioris
tergiversatione usurias celare potest, nam eo resolutio.
cau dici nequit manifestus feceratos, vnde ubi de hu-
oportet, ut sententia manifestetur, ad quam fe- iuu criminis
rendam ordo indicarius est feruandus, quippe probatione.
cirandus est reprobationes recipiendæ, & de-
fensionis termini assignandi, ut bene Iul. Clas. l.
5. sent. iur. 5. fin. q. 9. Quando autem sic manifeste
de delicto cōstat, ut nulla valeat tergiversatione
celari, existēno, judicariū ordinem feruandam
non esse, ut prima fer sententia. Monco tamē
bene esse super notorio pronunciandum, quæ
pronunciatio potius est pœnarium executio,
quani indicatio, ut dixit Innocent. ad cap. ex parte
el. 1. de verb. Signif. Addiderim, multipliciter
hoc crimen proban, nempe facti evidencia, iu-
diciali ipsius usurarii cōfessione. Extra judiciali,
si coram pluribus testibus fateatur se frequen-
ter usurias exercuisse, nec opus est coram nota-
rio fieri. Testibus deponentibus, saepè enim ad
usurias mutuum concessisse. Insania, conieci-
tris, alijsve indicij. Denique sufficiens probatio
ex libro rationum ipsius usurarii deducitur.
Nam si ex eo libro colligitur usurarium plures
usurias exercuisse sufficiens erit: ut tanquam
usurarius manifestus declaretur. Quia liber
rationum aduerlus scribentem sufficientem quidem
fidem p̄st̄at Menoch. de arbitrar. casu 233. numer. 30.

DVBIVM LXXXIV.

An solui ille, qui usurias palam exer-
cisse consenserit comprehendatur
in omnibus penitus à in-
diectis.

IAm sect. 1. expressi, queisnam pœnis addi-
catur, qui usurias exercet. Quæsiem tamē, ³⁵⁸ Questionis
an statum.

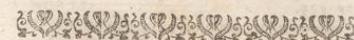
142 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

an haꝝ pœna infamie scilicet priuationis se-pultura Ecclesiasticae, & Euchaustiae, & obla-tionis sacre, annulationis testamenti, spolia-tionis bonorum officiant usurarios, occulto, vel qui vna vel altera vice vias exercue-re, an eos tantum qui usurarij sunt mani-fest? 339

Quilibet usurarius manifestus tum ex facto, tum ex propria confessione, tum ex sententia comprehen-sit. Iudicis, aut alio modo comprehenditur pœna contentis in Cap. Quia in omnibus. Secus vero pœna contentis in cap. Quoniam, quibus tunc cap. Quia in omnibus, pœna contentis in cap. Quoniam, qui bus solus usurarius manifestus ex facto frequenter repetito comprehenditur. Quia hec distinc-tio ex praefatis capitibus aperte colligi vide-tur, sic Contrautias libro tertio var. capit. 3. numero 5.

360 Non quilibet usurarius, sed tantum eum Solus usu quem vias palam frequenter exercens con-rarius ma-sterit, in omnibus viisque capitis pœnis nifestus comprehenditur sine distinctione. Quia illa di-comprehen-sio minime ex illis capitibus colligitur. Et datur in qua pœna Ecclesiasticae seputratur in vitro que veroque cap. contrinetur. Ita Molina disput. 334. notab. 5. palio de ius it. d. 4. pun. 30. n. 15.

Hunc sententiam veriori esse censeo. Nam in pœnis strictrior agenda est interpretatio. Cum autem fere omnes doctores sentiant, iol-luch manifestum viatuum predictis pœnis affici, nomine manifesti intelligere debemus eum, qui ex facto ipso frequenti manifestus est, hic enim proprie est manifestus. Alij vero si u manifestandi ut indicat Barthol. libro se-cundo numero 13. ff. de furis, Baldus leg. prim. Codic. de Sac. of. Ecclesias col. 4.

CAP VT XV.

Circa Testamentum, ac Co-dicillum.

DVBIVM LXXXVI.

Si adiectum est iuramentum, testamentum non renocandi, potestne adhuc licite reuocari?

ID IMVS sett. 1. ad proprietates te-stamentorum pertinere reuocabilitatem. Quia voluntas testatoris deambulatoria est, ut que ad mortem lege 4. ff. de adimp. legit. Quod adeo verum, alii putant, vt non possit innueniri via, vt testamentum semel factum reuocari non valeat, teste Sancio libro 4. Consil. capitulo 1. dub. 6. Quæsierunt vero, an si adiectum sit iuramentum non renocandi, testamentum possit alioquin reuocari? Quod dupli-cem sensum habere potest, primum, an h. te. secundum, an taliter valide.

Potest plane sine peccato perire, vel illo alio reuocari. Quia iuramentum praecedens non obligat ad non renocandum, quando postea nova causa se afferat mutando voluntatem. Et quia iuramentum sequitur naturam actus, cui adiicitur, nec obligat ad plus quam ipse actus licet obiuget plus ratione. Religio nescio cum testamentum sit de renocabile, iuramentum additum non adiicit irrenocabilitatem, sic Bartholus Ant. Gom. Molina d. 51 Fauet becan, quem af-fert, noster Molina d. 51 Fauet becan, quem af-fert, ac sequitur Diana t. 4. tr. 3. res. 122.

reuocari non potest, quia quantum pro-missio non renocandi testamentum sit legibus prohibita, & invalida; id tamen quod promittitur, nempe non reuocare testamentum, non est ex illicitu, aut prohibitu, sed licetum, nec iuramentum illud illo modo irritatur: Ergo obli-gat, ut reuocari. Ita Conr. Sylvestris, quos afferat, & sequitur Vafq. de testament. capite secund. dub. 3. numero 15. Iul. Clar. quem afferat, ac sequitur Mol. d. 151. Sanch. l. 3. in Decal. c. 12. Lugo 10. 2. de ius d. 14. num. 25. & alij.

Cum his opinor. Quia negari non potest, quod si testamentum efficeret ad prias causas, & iuramen-to confirmare, obligaret, nec leges civiles possent illud in tali materia annulare, efficerent enim votum deo faciun, circa quod leges civiles nihil statuerent possunt: Ergo cum de iure nature possit quilibet promittere, se non reuocaturum testamentum, esto promissio illa de facto iure civili prohibetur, cum tamen iuramentum non reddatur irrum, obligabit.

DVBIVM

361 Minime potest. Quia dum pœna à iure specialiter assignatur manifesto usuratio solum in ista genere non videtur relinqui locum alii pœnis, quibus non manifestus afficiendus sit, sic decius consil. 160. Roland. à Valle consil. 75.

362 Potest, plati-ne. Esto huiusmodi usurarius pœnis ordinarijs affici non possit, potest quidem arbitrijs tam ab Ecclesiastico, quam à seculari iudice puniri. Quia ad ream Reipublice gubernationem expedit, vt si qui delictum commissile probatus fuerit, plebi possit. Ita Menochius de ar-bistrar. causa 298 numero 35.

363 Hanc pre-ferre senten-tiam. Profecto prima sententia fundamento levia sunt caque aperi Menoch. dissoluit. Quare se-cundamente, idque magis expedire Reipubli-ca regimini iudico, ne alii anfam delinquentiam impune somant.

365
Licite po-test reuocari.

366
Licite reuocari non potest.

367
Cum his opinor.

Sectio II. De Contract. Gratuitis. 143

D V B I V M LXXXVII.

Esto testamentum iuramento confirmatum licite renocari non valeat; va-
liditate potest renocari.

³⁶⁸ **N**on potest valide. Quia contractus, vel
valide non
potest renocari.
nactus iure humano irritus, vel intolidus
iuramento confirmetur validus sit, nec
renocari potest, ergo pactum non renocandi
testamentum, hinc inter cunctis inuiditum sit, iuramen-
tum tamen vires accipit: nec renocari pos-
tent. Sic Hollenf. Ouand. Specular. Burrio,
& alij apud Sanch. libro quarto consil. c. 1. dub.
17. num. 2.

³⁶⁹ **L**icet peccet testator renocando testamen-
tom, valide tamen renocare potest, & secundum
testamentum prior est preferendum. Quia iuramen-
tum contractum de se inuiditum confir-
mat Ira Gregor. Lopez, Burgos de Paz, Sylvestr.
Molina Iurita, Benedict. Arnul. Tadie. Gutier.
Covar. & alij plures, quos referit, ac sequitur
Sanch. citatur.

³⁷⁰ **C**um his opinor aduertens tamen, iuramen-
tum proutrum hoc saltim operari, ut nisi
in secundo testamento priuilegiu*muni-
sum*, in*testamento* prior fiat mentio;
quia iuramento confirmari, & ipsius iura-
menti, nec censetur renocatum primum, sed
debet secundo praeferrri; quia iuramento
est clausula speciaissima, qua non censetur
derogata per generali derogationem. Quod
intelligo, quando iuramento non fuit merita
affectionum, sed promissorum. Si autem in secundo
etiam*testamento* adhibeatur iuramen-
tum affectionum, adhuc standum est priori*te-
stamento*, nisi de iuramento priori fiat mentio;

D V B I V M LXXXVIII.

*Testator sibi imponit penam, si prius te-
stamentum renocauerit adiiciens solu-
tioni huius penae iuramentum: Debe-
turne talis pena iuramenti ratione?*

³⁷¹ **D**icit testator: Promitto, me non reno-
caturum hoc*testamento*, quod si
renocauerit, solam heredi mille aureos, vel
ex nunc ei facio donationem inter vivos. Cer-
tum est, eam penam non obligare, sed irritam
esse propter libertatem*testamento* ex*leg. stipu-
lato* hoc modo concepta*aff. de verb. oblig.* vt do-
cent omnes teste Sanchez l. 4. consil. capite pri-
mo dub. 8. & molina d. 15 1. dubitamus antem,
an si adiiciatur iuramentum penae solutioni, de-
beatur, pena, iuramenti ratione?

³⁷² **N**on debetur. Quia certum est*sponsalium*
penam iuraram non deberi, Ergo idem affir-
mandam de pena, quam sibi*testator* imposuit.
Sic Covar. in rubr. de*testamento*. p. secunda num.
16. affatens alios. Sanchez. lib. prim. de*matri. d.*
32. numer. 21. affatens scilicet, iuramentum

penae soluende in*sponsalibus* adiecta non
obligare.

Debeatur quidem. Quia illa*solutio penae* non
est de se malis, sed indifferens; quare non est,
cur non possit à*iuramento* illa*promissio* con-
firmari in*ratione* *promissionis*. Ita Cardin. de
Lugo de*inst. 10. 2. d. 24. n. 38.* Molina d. 15 1. &c
probabile censei Sanch. cit. a. 20.

Hanc sententiam probabiliorem esse iudico
Quia licet de pena*sponsalium* iurata fateatur
non deberi, ideo est, quod talis*promissio* pro-
pter bonum publicum, & damnam publica, que
ex matrimonio non libero Reipublica con-
stituta, prohibetur, quod tamen de pena*in-
cau* *nostre* dicendum non est, nec diceret.
Sanchez iuxta regulam ab eodem expressam
num. 11. & 12. ad cognoscendum, quando con-
tractus principaliter prohibetur propter bo-
num publicum, vel propter priuatum.

D V B I V M LXXXIX.

*Si testator votose Deo obligauit, re-
linqueret mille aureos pro pauperibus
& illos relinquat: potestne hoc le-
gatum renocare?*

Potest quidem, quia*votum legandi* in*te-
stamento* intelligitur iuxta*legatio natura*,
scilicet*renocabilitate*: sicut*votum ingrediendi*
Religionem intelligitur cum*facultate* *excundi*
nouitatus*tempore*, si post*experimentum* Reli-
gio*o* non placeat, Sc. Sanchez lib. quarto consil.
c. 1. dub. 12.

Minime potest, quia*votum* fuit*relinquendi*
mille aureos pauperibus, non autem relinquit,
qui*legatum* reuecat: nam*relinquere*, est or-
dinare*efficaciter*, quod post*obtinere* suum detin-
tur egenis: tota*vero* efficacia*legati* sumitur
ex*voluntate* *testatoris* *visque* ad*mortem* per-
seuerante: Ergo ad*hoc* se*voto* obligavit. Ita
Lugo de*inst. 10. 2. d. 24. n. 40.*

Consequens, venisque videor id*votum*
omni*obligare* ad*non* *renocandum* *legatum*
illud, quia*promitteras* Petrus cum*iuramento* te-
linquere eum*heredem*, non*satisfacit*, si po-
ste*re* *existimo*.
Non potest, *potest* *pla-*
ne*re*
scilicet*renocare* *testamento*, quo*eum* *insti-
tutus*, sed*debet* *ex* *iuramento* *aceperato*
institutionem *non* *renocare* Deus autem ac-
ceptauit iam*illus* *eleemosynas* *votum*: ergo
non*satisfacit* *pro* *voto*, si*legatum* *renocetur*.
Vnde exemplum adductum non est ad*rem*:
nam*votens Religionis ingressum*, ponit*to-
tum*, quod*promisit*, scilicet*ingredi* ad*experi-
endum*, scilicet*alij ingredientur*. At*in* *nostro*
casu non*ponit* *totum*: quod*promissum* *est*,
quia*non* *relinquuntur* *millia pauperi-
bus*, sed*solum* *incipit* *haberi* *vo-
luntas* *relinquendi*.

D V B I V M

EL SCOBAR
Thes. Mar.
Tom. VI. VII.
E. IV.

DVBIVM XC.

*Ex Facultate Regis, vel Principis su-
premi potestne testator irrevo-
cabile testamentum condere,
ita ut nec valide quidem
revokeare valeat?*

³⁷⁸
*Minime
potest.*

Minime potest, quia nulla est via red-
dendi testamentum irrevocabile, ne-
eius essentia destratur. Et quia, hac
irrevocabilitas est de iure gentium, cui Prin-
ceps derogare non potest. Sic Padilla, Molina
Inrisperit. Baldus, quos refert, ac sequitur
Sanchez libro quarto consil. capite 1. dubitatio-
ne 19.

³⁷⁹
*Potest pla-
ne.*

Potest planè, quia quod aliquis pacto non
possit le obligare ad non reuocandum testa-
mentum, oritur præcisè ex lege civili, qua-
tale pactum iritum redditum, qua lege ablata,
de iure naturæ id non esse irritum, nec illi-
cium. Sic enim Religiolius ipso fe reddit in-
habilem ad reuocandum testamentum post
professionem. Donatio etiam omnium bonorum
præsentium ac futurorum auferit testan-
di facultatem, & tamen Ecclesiæ legibus
Imperialibus approbatur. Posset ergo aliquis
licet se obligare ad non reuocandum testa-
mentum: quod pactum validum esset ablata
legis prohibitione, quam Princeps supre-
mus auferre potest. Ita Decius Archidia-
con. Courruias & alij apud Sanchez citat.
Molina disp. 151. Valquez de testament. cap.
2.n.3. & 6.

³⁸⁰
Hu bæro.

His heretens affirmo, non esse de iure gen-
tium, quod omnis dispositio in futurum de
bonis sit revocabilis, sed quod testamen-
tum eo modo quo de facto fit, sit revo-
cabile. Effet autem quæstio de nomine, an
dispositio illa vocanda esset testamentum, quia hoc nomine solennius iam communi-
te intelligere dispositionem ambulatoriam vñque
ad mortem, & revocabilem. Loquendo
autem de re ipsa, non dubito, posse Princi-
pem facultatem concedere disponendi sive alio
modo irrevocabiliter. Que lex licet in uniuersi-
tatem ac generaliter pro omnibus casibus fortasse
esset iniulta propter inconvenientia, quæ
bono publico consequentur, & ideo sit funda-
mentaliter talis revocabilitas de iure gen-
tium, quatenus ratio ipsa naturalis dictat, quod
lege communii prohibetur irrevocabilitas: ta-
men quoddam in uno vel altero casu con-
cederetur, illa bono publico in-
convenientia non
afficeret.

* *

DVBIVM XCI.

*Quando conditum est testamentum à non
habente filios, qui tamen postea
habuit: id testamentum reuoca-
tumne censetur quoad heredità in-
stitutionem & quoad legata?*

³⁸¹
*Statutus
questionis.*

Certum est censeri revocatum testamen-
tum quoad heredità institutionem quando
conditum est à non habente filios qui tamen
postea filios habuit: vel certè testator ignorab-
at, si filios habere. Dubitatur vero, an etiam
censetur revocatum quoad legata?

Non censetur revocatum. Quia etiam testa-
tor filii abundans potest, & aliolet legata pia.
³⁸²
*Non cense-
velex gratiudine, aut amicitia gerere. Sic plures tur reuoca-
quos refer. Sanchez libro quarto consil. capite tum.*

1. dub. 2. 5. n. 3.

Reuocatum censetur. Quia donatio etiam
perfecta, & executioni mandata revocatum
natiuitate filiorum ex præsumpta voluntate
donantis: Ergo à fortiori legata, quæ sunt
donations quædam imperfæcta, & non
dum mandatæ executioni. Ita Sanchez citat.n.

4. Cardin de Lugo tom. secund. de instituta d.

2. n. 3. & 6.

³⁸³
Hos sequor

Cum his opinor, annotans tamen, resolu-
tionem hanc non procedere in iis legatis, quæ
versimiliter testator reliquerit, etiam si filios
haberet: quod ex qualitate testatoris, & aliis
circumstantiis debet considerari. Si vero testa-
tor unum filium heredem instituit, quem so-
lum habebat, & postea alii, vel alij nascer-
tut: multa dicunt legata deberi: alij melius
existimant coniecturis iudicandum esse, an flâ-
tibus pluribus filii, pater ita liberaliter legasset.
Sanchez n. 8. Molina d. 157. Addiderim, le-
gata ita censenda revocata in iis casibus, vt
tamen valida maneat quoad eam quantitatem
quam præsumtur testator eisdem legataris re-
litterus adhuc flâtibus filiis, quia quoad eam
quantitatem non est cur revocatio præsuma-
tur.

DVBIVM XCII.

*Pater, qui non habens filios testamen-
tum condidit, & post natos filios
diu superuixit, nec prius testa-
mentum reuocauit: Testamentumne
illud ad legata censetur, esse revo-
catum?*

³⁸⁵
*Renovation
censetur.*

Reuocatum censetur, quia cum natuilitate
filiorum revocata fuerint, etiam si postea
testator voluntatem habuerit ea confi-
mandi: hæc tamen voluntas non fuit legitima
nec facta legitimo testium numero. Sic pon-
nunti apud Sanchez libro quarto consil. prim. d.

dub. 2.5. nro. 9. quos ipse sequitur.

³⁸⁶ Non centetur renocatum. Quia sicut renoca-
tio idque numero testium solemnii inducitur,
Non cens- ita celatio renocationis absque solemnitate in-
uerre renoca- duci potest, nam renocatione etiam ipsa de am-
bulatoria est velque ad mortem, & ad valorem
prioris testamenti sufficit, quod renocatione, aufe-
ratur, nec videtur necesse, quod aliud testamentum
sit. Ita quidam Doctores, quos Sanchez
ubi sup. memorat. In simili casu docet Molina d.
175. quando posthumus, viuente adhuc patre
nascitur & moritur, quo casu prius testamentum
reconnalebit, etiam si hæres sic extraneus, quia
cum à principio validum fuerit facilius suas vites
reconperat, ut cōstat ex I. Posthumus, f. de inuicto.

³⁸⁷ Ego quidem in casu nostro conjectura flan-
dum esse paratum, ut intelligi possit, quanam
fuerit causa non renocandi testamentum, tanto
tempore. Fortasse enim intentionem habebat
renocandi ante mortem, & condendi aliud te-
stamentum, quod exequi non potuit, ut fre-
quenter afferret evenire.

D V B I V M X C I I L

*Quis in morbo testamentum gessit hoc
verborum forma: Si hoc morbo è vita
discessero &c. at postea conualuit, &
nullum aliud testamentum condidit:
Valetne adhuc prius testamentum?*

³⁸⁸ *Non valet.* **M**inime valet. Quia conditio illa, se hoc
morbo è vita discessero &c. impleta non
fuit: Ergo ablati ea conditione, equa vim testa-
mentum capiebat, id inuidendum redditur, sic
quidam apud Molinam d. 151.

³⁸⁹ *Valent equi-
dam.* Valet equidem. Quia verba illa non posita
sunt ut conditio sed ut mortuum condendi te-
stamentum, quod ipse testator videtur innue-
re, cum potens alius condere testamentum, non
fecit. Ita alij Doctores, quos Molina citatus
memorant.

³⁹⁰ *Fundum
testariorum
utissimum.* Ego autem cum ipso assernerim, conjecturis
etiam vendum esse. Aliquando enim verba il-
la adduntur non ut conditio, sed ut mortuum
condendi tunc testamentum. Idem esset, si te-
stamentum illud postea diu conferuant, &
multo magis si rogatus facere testamentum,
dixit, se iam illud fecisse. Item si videoe cum
potesta mori, & cum possit, noluit testamentum
alius facere. Alioquin si nullus alius coniectu-
re, standum erit verbis in testamento appositis.

D V B I V M X C I V .

*An testari valide possit ille, de quo constat,
habuisse dilucida interualla, & non
constat, num actus gestus fuerit tempo-
re sana mentis?*

³⁹¹ *Valide po-
test.* Potest valide testari. Quia debet in casu du-
bio presumi, testamentum factum esse san-
c*Escr. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.*

mentis tempore. Sic Henr. l. 11. de matr. c. 4.
numero 3.

Minime potest. Quia cum furoris morbus ³⁹²
sua natura perpetuus sit, insanabilis, ac despera-
tus, presumitur durare omni tempore, & illa ^{Valide non}
dilucida interualla sunt per accidens, idque
minime presumuntur. Itaque presumendum
est, testamentum factum esse furoris tempore.
Ita aliqui, quos afferunt, ac sequuntur Sanch. l. 1. de
matr. d. 8. n. 17. Adducuntque Molinam d. 156.
Qui quidem id vere non dicit, ne loquitur de
eo, de quo constat habuisse interualla, an pres-
sumatur aliquid egitse interualli tempore, vel
amente, sed loquitur de eo, de quo constat
fuisse amentem, & dubitatur, an habuerit in-
teruallum, & dici presumi: non habuisse, qui
est casus multo diversus, vt constat.

Ego autem sic respondeo questioni. Si ex
ipius actus qualitate, & bona recta ordina-
tione ostendatur, à sui compote factus esse, vel
³⁹³ Questione
respondendo.
si longo interuallo post furiosus factus, pres-
sumi sana mente factum. Deinde loquendo
de ægroti delirante, qui casus frequenter est,
quando de valore testamenti controvenerit,
notariis, & testes testificari etiam possunt,
an in alijs materijs tunc temporis sanam men-
tem ægrotus ostenderit, & eorum dictis erit
standum. At si de hoc non constet, videndum
est, num tempore magis vicino antecedenti,
vel consequenti deliraret, ex hoc enim
colligitur status illius temporis qualis fuerit:
nam si immediatè ante delirabat, non presum-
mitur tunc mutatus, nisi mutatio probetur.
Si vero immediatè antea sanam mentem ha-
bebat: non presumuntur etiam ad delirium
mutatus nisi probetur. Quod idem dixerim
cum proportione de eo, qui etiam bene valens
dilecta habebat interualla. Hæc & alia do-
ctissime de more annotat Cardinalis de Lu-
go legendus tomo secund. de iustit. disputatione
2.4. numero 63.

D V B I V M X C V .

*An valida sint usurarij ad causas pias
ligata?*

De usurario est specialis prohibitio in cap. ³⁹⁴
Quanquam de usur lib. 6. Vbi usurarij no- Certum
torij testamentum nullum esse declaratur. Vn-
de infernat Doctores, idem esse de Codicillo, &
donatione causa mortis, ne frans legi fiat Valsq.
de testam. c. 9. §. 1. dub. 8. numer. 32. Molin. tomo
2. d. 334. & to. 1. d. 137. Quæ tamen pena non
incurritur, si usurarius latisfacere promisit,
vel certo prestiti cautionem creditoribus,
vel ijs qui possint pro illis acquirere, vel ijs
absentibus Rectori Parochia, in qua habi-
tat coram aliquibus fide dignis ex eadem Pa-
rochia de fæcencia Ordinarij, ut prefato capit.
Quanquam expresse habetur? Quæsiem
vero, an usurarij legata ad pias causas va-
leant.

Valent quidem, si usurarios cum si-
gnis penitentiae decessit. Quia penitentiae ³⁹⁵
Valent qui-
N illa dem,

ESCRIBAR
Vnde Mar.

Tom. VI. VII.

EVIV
G

146 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

illa documenta videntur: cautionis illius vices gerere. Sic Conar. Sylu. & alij apud ipflos, teste Lugo 10.2. de iust. d. 24. n. 70. assertens Molinam id etiam approbare.

³⁹⁶
N... va
lent.
legis Canonicae, expresa verba induceretur. Ita Vafq. citatus, cui Lugo adhæret.

³⁹⁷
Idem affir
mo.
Idem affirmo adiiciens, certum esse, hanc per
nam tali viurario notorio imponi. Num ve
ro locum habeat, quando in vita non fuit no
torium hoc crimen, sed post mortem, Molina d.
334. negat, quia testamentum testatoris morte
confirmatur, quo tempore adhuc viurarius
notorius non erat. Quod verum existimo. An
note etiam, in qualidum esse testamentum viura
rii infidelis subdit in temporalibus Christiano
Principi. Quia licet quoad spirituales poenas
Ecclesie non subiungantur infideles, quoad tem
porales vero, & quoad contractus subiunguntur

2. Ad illam angem l. si ab hostibus dixerit, id esse
peculiaris in lucris doto, hereditas vero non ita
facile adimi potest absque sententia heredi
tis applicanda hereditas fisco, sed post iudi
cis sententiam.

DVBIVM XCVI.

An filius spurius possit aliquid accipere in
substitutione fideicommissaria.

⁴⁰²
Normalla
recollo.

R Ecolo filios illegitimos quosdam naturales,
quosdam spurios appellari. Naturales di
cuntur iam omnes illi, qui concepti, vel
nati sunt ex parentibus solitus, id est, liberis,
vt possint inter se matrimonium contrahere;
spurius dicuntur alii omnes. Deinde ad memoriam
affero, substitutionem esse triplicem, vulgarem,
fideicommissariam, ac pupillarem. Vulgaris est,
quando testator dicit. *Sic meus heres Petrus, si
vero ipse non fuerit, sit Antonius.* Fideicommissaria
est, quando dicit. *Facito te herede, o rogo, ut ha
reditatem Petro restinas.* Pupillaris est, quando
pater relinquit filium impuberem, &
dicit, *Si filius meus ante pubertatem decedat,*
Antonius, si eius heres. His suppositis, de vulga
ri substitutione non est dubium quod ex ea spuri
nihil possit accipere, cum id totum accipe
ret ex bonis patris, & immediatae a patre. De fi
deicommissariis, & pupillari, quæstio volvitur,
ac primum circa fideicommissariam ques
cir, num spurius possit aliquid ob eam ex
patris testamento anticipere?

⁴⁰³
Non potest
accipere.

Heres cui id pater spurius commisit, nec
potest dare spuriu hereditatem, nec spurius
potest accipere. Quia cum certum sit spurius
nihil posse a patre capere neque ex testamen
to, neque ab intestato, neque inter viuos,
nec potest ex fideicommissaria substitutione
facta quidem in fraudem legis, dum median
te herede illo absolute a patre relata acci
pit hereditatem. Sic quam plures Theologoi,
ac Juristi, quos affer Sanchez libro quarto
Conf. dub. 20. c. 3. num. 4. qui numero 11. dicit
hanc sententiam valde esse probabilem. Cui
autem debeat heres restituere ea bona, aliqui
dicunt fisco, alii herredi alteri, si sit institutus,
alioquin heredibus ab intestato.

⁴⁰⁴
Accipere
potest.

Potest ille heres sine fidem dederit, sive
non dederit ea bona spuriu dare, & ipse spu
rins accipere. Quia nullo modo heres redditur
redditor incapax aquirendi dominij illorum
bonorum, hec peccanter promittendo con
tra leges. Alioquin vero cum grauamen illud
apollitum sit contra leges, non tenetur illud
obligare, si tamen voluntur dare ea bona spu
rio, non quidem ex pacto, & obligatione,
sed sponte, sicut posset ei alia bona sua
donare, non est, cur non possit, & cur
spurius non valeat accipere, cum tunc nihil
accipiat a patre, neque ex eius testamento,
ac bonis, sed ex bonis heredis liberalites
spurius datis. Ita plures, quos affer ac sequitur
idem Sanchez ibi dub. 20. n. 9. Mol. d. 16. 9. Lessi &
Diana, quos affer, ac sequitur Lugo 10. 2. de iust.
d. 14. n. 95.

⁴⁰⁵
Autoris
possit

Ego huic applaudens rationi, existimo, henc
esse viam magis turram, quam pater etiam licite

DVBIVM XCVI.

Cum quis testatorem occidit, eoque ipso
ab occisi excluditur hereditate,
hereditas illa applica
tur fisco?

³⁹⁸
Nonnulla
primitio.
Praemitto, qui ob crimen testari non
potest, haud etiam posse ex testamento acci
pere. Glos. ad leg. 3. c. 11. ff. qui testamenta facere
possunt. Nec hereticus vel Apollata l. fin. C.
de hereticis. & leg. Hi. qui sanctam Codic. de
Apostatis. Nec Cardinatuum perlecentiores, vel
percultores cap. Felicis, de panis libro 6.
Nec ciuitates hostium possum hæredes insti
tuiri. leg. Omib[us] ff. ad Trebellian. Nec communi
tas Indorum apud nos etiam commorant
ur. leg. 1. C. de Iudeis. Neque Collegium il
licitum l. 3. §. in summa ff. de colleg. illicit. Nec ser
vus potest hæres institui, cuius dominus insti
tuiri non posset. l. Non minus ff. de hered. insti
tuiri. His addi possunt alii causas, in quibus aliqui à
bonis de fundi excluduntur. Vnde est, quando
aliquis testatorem occidit, qui eo, propter occisi
excluditur hereditate. leg. vlt. §. vlt. ff. de bonis
damnuor. Quæritur itaque an in hoc casu hæ
reditas applicetur fisco, an alijs heredibus ab in
testato.

Non applicatur fisco, sed ab intestato hæ
redibus. Quia l. si ab hostib[us]. §. vir ff. solvit. mair.
dicitur. Si vir uxori suam occiderit, doce
actionem heredibus uxoris datum esse. Proclus
ait, & recte. Idem ergo dicendum est de hæ
reditate. Sic plures, quos late referat Sanchez. libr. 4.
Conf. c. 1. dub. 38. n. 4.

⁴⁰⁰
Non appli
catur hæ
redibus, sed
fisco.
Applicatur fisco, non heredibus ab intestato.
Quia a prodelicto occidentis testatorem hæ
reditas deberet fisco in pecuniam applicari. Ita Sanchez
plures referens, ubi sup. Mol. d. 17. 8. & confitat
ex dicta l. vlt. ff. de bonis dannat.

⁴⁰¹
Cum his
opinor.
Cum his opinor, inter
fecto testatoris incapacem non esse hæreditatis,
sed eam posse retinere, quod enim fisco appli
catur, auferetur hæredi, ut indigno, atque adeo in
pecuniam, quæ ante sententiam non debetur, vt
decet Mol. loco citato, & probat Sanchez. n. 1. &c.

Sect. II. de Contract. Gratuitis. 147

*solatio, qua
id licet, &
valide geri
posse.*
possit agere, quod bona ad filium spuriū de-
ueniant, dicendo amico cui fidat: Ego scio, quod
tu nihil licet potes vel valide promittere, nec
ego volo te vlo modo obligare, volo tamen
te heredem instituere, & spero ex benenolen-
tia, quam in te expertus sum, quod curam mei
filii habebis, & ipsi prouidebis, vt ego prouide-
derem. Quia si sincere agas tu, & nullū inter-
veniat pactum eadā implicitum, licet fuit,
quia verē pater nihil filio relinquit, nec filius
verē aliquid à patre accipit, sed solua ab illo
amicō. Hoc tamen intelligit, quando ille hæ-
res esset persona, que alias ex his bonis posset
dare spuriū, quales non sunt, qui donare non
possunt, nec ascendentēs respectu spuriū ex
Clerico, vel Religioso conlangueat patris de
iure Hispano. Lege Molinam ubi sup.

DVBIV XCVIII.

DVBIV M XCVIII.

*An heres sine fidem dederit patris spuriū,
sine non dederit, possit si velit licite
ea bona sibi retinere, & spuriū non dare?*

*Non potest
licere fibere.*
Diximus Dubio proximo, posse hæredem
sibi velit ea bona sibi comit. illa a patre
spuriū, illi dare sua sponte. Quæherim vero, num
sia sibi retinere libeat, & spuriū non tradere,
licite posset. Minime potest. Qui liges non pos-
test ex voluntate testatoris bona illa tibi adiu-
dicare, cum testator ad hoc collam dederit, ut
filio restituat. Ego nullo titulo inste retinebit.
Addo, ex leg. Predonis, ff. de peti. hæredit. cui-
modi hæredem pacto precedente non restitu-
tem filio bona illa pro predone haberi. Sic
Theologi, ac Iuristi, quos refert Sanchi l. 4.
conf. 3, dub. 20. n. 4.

*Liber filii
removere po-
test.*
Rothiere licite potest. Quia institutio illa
non fuit conditionalis, sed aboluta, adiecio mo-
do vel granam. Fit ergo dominus hæredatis,
& postea liber est a granamine quod est
contra leges, quare habet illa bona partim ex
volontate testatoris, partim ex lege irritante il-
lud granam. Ita Sanchez ibi. num. 9. Valq. de
testam. §. 7. n. 108. Card. Lugo de inst. 2. d. 24.
numero 56.

*Hab. acha-
ra.*
His habens adhæreo, & ideo hæredem pra-
donem non esse in conscientia affirmo, sed loco
predonis habendum ad hinc effectum, quod
filius ab eo anterius possit hæreditatem cum fru-
ctibus, cum autē hæc sit peccata delicti, non te-
netur ipse se manifestare ad peccata subiectum.
Quod si heres à iudice interrogetur, poterit
negare; nulla præcedente infamia, vel proba-
tione semplena, quia agitur de eius deli-
cto, & de peccata gravissima ei
intingenda. Sanchez. ubi sup. dub.
23. Valq. §. 7. num. 115.

*& alijs commu-
niter?*

*An spurius substitutus pupillariter filio
legitimo obeunti, possit succedere
pupillo in bonus paternis talis
substitutionis virtute?*

Dixi numero 402. substitutionem pupilla-
rem esse, quando pater relinquit filium 409
impuberem, & dicit: Si filius meus ante puber-
tatem decebat, Antonius sit eius hæres. Ceterum
autem existim spurius substitutum pupillari-
ter filio legitimo posse succedere in bonis, que
pupillus alius, & non ex parte habebat. Quia
non accipit bona patris, sed pupilli, pro quo
testatus est pater. Afferant id multi relati à
Sanchez libro quarto Consil. capite 3, dub. 24.
numero septimo, & octavo: dicens esse certum
loquendo de iure communī, nam de iure His-
pano alter dicendum est de filio spurius Cleri-
ci, vel Religiosi, qui nec à consanguineis patris
potest aliquid accipere. Questio autem est quo-
ad bona, que pupillus à patre habuit, nūm spurius
substitutus pupillariter filio legitimo pos-
sit ei in his bonis succedere.

Non potest succedere pupillo virtute talis 410
substitutionis. Quia iam tunc ex voluntate pa-
tris illa bona paterna acciperet. Sic plurimi succedere.
quos affer, & sequitur Sanchez dub. 25. nume-
ro secundo, Mcl. d. 167. Lessius lib. secund. 919.
dub. 6. numero 59.

potest quidem succedere. Quia sicut quoad 411
alia bona pupilli potest pater pro ipso intra pu-
bertatem decedente testari, ne intellectus obeat, potest.
ita potest quoad bona, que pupillus à patre ha-
buit, cum hæc non minus sint bona pupilli:
quam alia, & non minus expediat, pupillum non
mori intestinum quoad hæc, quam quoad alia.
Ita Acosta apud Sanch. n. 3, & ipse Sanchez dicit
sicut esse probabilem, & tutam.

Et mihi quidem stando in ratione magis pla-
cer, dupliciter itaque posset pater de his bonis Heo magis
disponere, vel in illis spurium substituere. Pri-
placest sen-
mo, quatenus bona sua sunt, & ideo ita ea relin-
quentia
quit pupillo, vt velit, tali casu occurrente, ad stando in
spuriū venire, & hec magis esset substitutio ratione.
vulgatis, quam pupillatis, & nullo modo valida
esset. Secundo, potest ea abfoliote relinquere pu-
pillo, & postea nullo habito respicere ad hoc,
quod bona illa sunt à parte, sed quia sunt bona
pupilli, potest disponere nomine pupilli de illis,
si intra puberatē moriatur, & hæc est propria
substitutionis pupillaris. Nec video, cur non possit
pater testari libere pro filio circa hæc bona, si-
cūt circa alia, cum in his etiam non tam sit te-
stamentum patris, quam pupilli, cuius nomine
pater teatur, & de illis bonis disponit, nec
spurius tunc accipit ea à patre, sed à pupillo,
nec ideo quia fuere bona patris, sed solum quia
sunt bona pupilli.

ESCORAR
Eacob. Mor.
Tom. VI. VII.
E IV

148 Theologiæ Moraliæ Lib. XXXVIII.

418

Idem affero indicans non obstat leg. si alienum, quia ibi sermo est de institutione pura, Idem affero vel conditionata sub alia conditione, non sub conditione capacitatis, prout est in causa nostro. Ratio autem differentia est, quod quævis alia conditio si ponatur, reddit actum ab solutum, quare si non inuenit subiectum tunc capax, manebit actus invalidus: Quando vero apponitur ipsa capacitas pro conditione, eo ipso suspenditur actus vique ad tempus posita capacitas quo incipit primo esse absolutus, & tunc non est invaliditatis periculum.

D V B I V M C.

Pater spurius dicit alteri habentem filium spurium. Ego instituam heredem tuum filium, & tu institues meum. Huiusmodi institutio validane esset nisi obstat Bulla Pij V.

413

Valida est. **V** Alida esset, nisi obstat bulla Pij V. qua revocare sunt huiusmodi institutiones in ordine ad filios spurious Clericorum. Quia bona illa à patre non accipit, sed ab alterius spurijs parente. Sic Nanar.apud Molinan d. 169. Fauer Malder.de inst. ir. i. cap. i i. dub. 4 His verbis. Item potest pater ea conditione quempiam heredem scribere, ut ipsius instituti alia bona habeat spurius. Si enim hoc fieri potest, poterit & illud cum eadem sit ratio.

414

Non est. **E**uam seclusa Pij V. Bulla, huiusmodi institutio valida non esset. Quia eo calo spurius accipit non à testatore illum institutus, sed à suo patre illud lucrum, sicut si pater communaliter in unu fundum cum alio fundo Petri, & dicens: Hunc fundum do tibi, & tu des unum fundum filio meo: certè ipius accepit fundum illum à suo patre, & non à Petro, qu. ex contractu onero debet illum dare patri, vel cui pater voluerit. Ita Mol. citat. Card. de Lugo to. 1. de inst. d. 24 n. 107.

415

Hoc mihi probabilitus. **H**oc probabiliter longè esse reor. Attamen si abique pacto hac fuerint, dicendo: Ego volo instituire, heredem tuum filium spurius, & spera quod tu ex gratitudine meum intimes, ad hoc tamen non te obligo, in foro conscientiae non esset scrupulus, in foro tamen exterior non fiele à præsumptione pacti eiusmodi institutor absolvetur. Neque etiam id virtute aliquius induxit in foro conscientiae fieri posset post bullam Pij V. licet sine indundo posset.

D V B I V M C II.

An filius spurius possit, de iure communi, à matre vel à matris ascendentibus per testamentum accipere?

Mitto leges Hispanas de quibus legendus Valq. de testam. cap. 5. §. 8. & Sanch. l. 4. cap. 3. dub. 10. & de iure communi quatuor procedit potest quidem spurius matrem incedere, quando non est ex concubitu legibus damnato, qui autem, vel qualis sit concubitus legibus damnatus, non tatis constat, varij enim, & varie enumerantur, Molina dicit d. 167. nullum hinc spurius posse matri succedere, nisi vbi inuenitur exceptio facta, prout solum si de filio spurius ex matre soienta, & non illustri, & incerto parte genito leg. si quis illiusfris Cod. ad Orficianum, & Nonissime institut. de Senatusconsulto Orficiano. reliqui autem concubitus damnati sunt de iure communi. Quæsirom igitur, num spurius possit à matre, vel à consanguineis maternis aliquid per testamentum accipere.

419
Norm. illa
suppono.

Spurius, qui cum impedimento dirimenti genitus, ac natus est erit ex concubitu damnato, & non poterit matri succedere, de iure communis. Quia filius, qui patri non potest succedere, non potest etiam matri, nisi iure excipatur, sed non excipitur respectu successionis maternæ nisi causus ille assignatur leg. si quis. Ergo in alijs non potest filius spurius succedere matri, cum in nullo possit patri succedere. Sic Molina disputatione 167. §. Hodie tamen.

420
Non potest
accipere.

Spurius potest à matre, & ascendentibus matris accipere. Quia leges ad incapacitatem spuri, non loquuntur expresse de successione potest. materna, sed paterna, ut constat ex authenticis. licet. Codic. de natural. liber. & ex authenticis. quibus modis naturali effici. legitim. §. vti. m. tunlo primo collat. 7. & licet in §. Nonissime, Institut. de Senatusconsulto Orficiano, solum dicatur illos liberos, qui vulgo quæsiunt, ad matris hereditatem ex hoc Senatusconsulto admitti, tamen ibi solum agitur de successione ab intestato, de qua ibi non agebatur. Ita Lessius libro secundo cap. 19. dub. 6. numero 66. Diana p. 4. tr. 3. resolut. 121. S. v. Hereditates, & Heredit. libro prim. de matr. c. 2. 1. numero 1. dicit. spurius posse retinere ea, quæ mater ipsi reliquit, donec

An possit pater filium spurius instituere heredem sub conditione, si à Præcepto legitimetur?

416

Mimino potest. **M**inimū potest. Quia l. si alienum 49. §. in extraneous. ff. de hered. in i. dicitur, in institutione etiam conditionata inspicendum tempus mortis, testamenti, & aditæ hereditatis, an ut une haeres capax. Sic Anton. de Marinis, quem affert, & approbare videunt Diana to. 4. tr. 3. res. 121.

417

Potest plausibiliter. **P**otest plausibiliter, ac licet. Quia ita habetur profane: In tempus & de hered. instit. capienda hereditatis instituti heredem posse benevolentia est, veluti Lucius Titius cum capere posuerit, heres esto, idem & in legato. Ita Molina multos citans d. 169. Coua. & Ant. Gom. quos affert, & sequitur Valq. §. 7. dub. 6. Sanch. l. 4. consil. c. 3. dub. 28.

dome à iudice priuatur, modo notabiliter filii
legitimus non noceat.

⁴²²
*Antroris
refolutio.*
Certe P. Molinae discursus mihi omnino placet, si principium illud, quod ut certum supponit, probaret bene iure communi, quod filius incapax succendi patri, sit eo ipso incapax succendi matre, nisi excipiatur. De illo enim dubitamus. Quare existimo, in hoc standam esse legibus municipalibus, & conuentu cuiusvis Provincie, quae est optima legum interpres, & quia leges variae sunt in diversis locis non est, cur in hoc multum immoremar.

DVBIVM CIII.

An spuriociam non indigenti, sed alium de potenti se alere, possit pater alii menta præbere testamento

⁴²³
*Cerum
suppono.*
Vxta ciuiles leges de iure communi pater nec debet, nec poterat spuriis alimenta dare leg. Ex complexu. C. de incestis nupt. licet alijs leges illas ciuiles explicit de alimentis non ad necessitatem vita, & natura, sed ad decentiam status, ne hinc contraria naturali legi, quia parentes tenent suos alere filios, vt constat ex Ildoro l. 5. Etymolog. c. 4. relato in cap. Ius naturale dif. 2. Hoc præmissio, quæstio est, an spurius non indigenti, sed aliunde potenti se alere, possit pater alimenta relinqueret?

Potest quidem, præterim si alimentorum quantitas lege sit definita, v.g. in Hispania, ubi existuntibus legitimis non potest pater filio spuriu ad alimenta dare nisi quintum bonorum. Quia dum lex non limitat, si aliunde spurius non habeat, vnde visceret, videtur concordare facultatem patri, vt vel potenti se aliunde alere, valeat alimenta relinqueret; sic aliqui, quos prolio nomine affect Lefsi. l. 2. c. 19. d. b. 6. n. 6. 2. Id autem posse fieri in Hispania, & ubi cumque quantitas lege sit definita assertunt nonnulli, quos refut Sanchez l. 4. Consil. c. 3. dub. 3. i.m. 1.

⁴²⁴
*Non potest
dam*
Minime potest pater de iure communi eo causa spuriu relinqueret. Quia id colligitur ex cap. cum habet, vbi solum dicitur, a parentibus subministranda esse necessaria spuriis. Ergo quando necessaria non sunt, standum erit legibus ciuilibus negotiantibus facultatem donandi. Ita alijs relatis, Sanchez citat. Valsq. de test. dub. 9. n. 140. & 134. Mol. vbi sup. §. alimenta.

⁴²⁵
*Hoc certum
michi
certum.*
Hoc certum esse puto. Quia & certum aliunde est, parentes iure naturae non teneri ad alienum filium, qui aliunde habet alimenta necessaria. Ino etiam hoc verum esse reor de iure Hispano, quo solum conceditur facultas parentibus dare quintum, quando tenentur filii spuriis alimenta prestat, hoc est, quando aliunde ipsi non habent.

Escr. & Mend. Theol. Moral. Tom. V.

DVBIVM CIV.

*Alimenta spuriis dandane sunt so-
lummodo ad necessaria natura
sustinenda, non ad
status decen-
tiam?*

⁴²⁷
Danda quidem sunt solum ad sustinendam naturam, non ad status decentiam. *Quia Danda sunt pater ad nihil aliud tenetur ex legum præscri- solum ad ptione, sic aliqui, quos refut Sanchez. l. 4. consil. c. natura su- stentandam*

⁴²⁸
Non danda sunt solummodo ad sustinendam naturam, sed etiam ad status decentiam. *Non sunt Quia id colligitur ex verbis textus in c. cum ha- danda solu- beret, quibus dicitur. Sollicitudinis tamen sua ad susten- intererit, ut viere que libe is suis secundum, qnot tandem anna- eis suppetunt facultates, necessaria submissifret. turam.*

Vbi facientes parentum considerande dicuntur ad alimenta debita taxanda. Et quidem absurdum esset, quod filio Ducis, vel Principis darentur à patre panis, & olera solum ad sustinendam naturam, sicut si rusticci inopis filii esset. Ita Iurisfe communiter, quos refut, ac sequitur Sanchez ibi. Molina vbi suprà, Lessius numero 68. Valquez dub. 9. n. 134. &c. alijs.

⁴²⁹
Hoc certum fere esse reor. Vnde colligo, non esse cogendum spuriū ad vitandum arte, vel *Hoc fere labore suo, quando id dedecus filio eset, at certum esse tenta personæ conditione, nec posse patrem regor.* eum pone in prophonorū collegio, vel alia domo pauperum, quando id patri, vel filio eset indecorum. Debere etiam attendi ad personas, quas spurius domi sua alere tenetur, ut si uxorem daxit etiam relinquentem patre, si filios conditionem, necessariam. Sanchez dub. 34. legendum.

DVBIVM CV.

An iudicandum sit spuriū indigere quando habet aliqua bona immobilia, ex quorum redditibus non potest, sufficienter vivere; posset tamen, si ea venderet, ex pretio vineret?

⁴³⁰
Iudicandum est spuriū indigere, & ei alimenta debentur. Quia si dividere cogeretur *Judicandum est indigere* ea bona immobilia, brevi tempore grauius indigeret. Reputanda ergo sunt tanquam accidentaria illa bona ad alimentorum effectum, sic nonnulli, quorum sententia confirmata fuit sententia iuridica in Prætorio Granatenſi, teste Valsq. de testam. dub. 12. n. 145.

Non iudicandum est, spuriū indigere, sed deneganda ei, sicut alimenta, si vendita proprietate illorum bonorum posset censum emere, vel pecunia illa negotiari absque dedecore, ita ut ex indicantia redditu censuali, vel negotiationis lucro dum,

N 3 vivere

*ESCRIBAR
y los Mor.
Tom. VI. VII.
E. IV
G*

150 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

vivere posset. Ita Vafq. *citatus*, & Tello apud ipsum.

⁴³² *Hoc verius existimo, dubitabis tamen, an si ex censu perpetuo non posset sufficienter vivere, & alij uero, debet ex illorum bonorum pretio emere censum vitalium maioris quantitatis redditus annuos gerentem? Et quidem in primis non videtur cogendus ad vendenda illa bona, ut ex capitali ipius pretij successione viveret, haec enim manifeste imprudentia esset, & sans indiget, qui non potest se alere, nisi imprudenter expendendo, que habet, & in hoc cauveram esse primam sententiam reor. Quod ad emendandum censum, vel alios redditus vitalium, qui morte ipsius finientur distinguere habet. Nam si Spurius filios habet, vel sperat habere, quia de uxore ducenta cogitat, vel alias personas habet, quibus post mortem debet prouidere, non videtur cogendus, ut totum, quod habet, reducat ad vitalium redditus: cum attendere debeat ad tempus etiam sublequens. Si vero ita esset solus, ut sibi foli indigeret, non ex isto cum absolue egre, qui habet quantum ad vivendum sufficiat. Si enim beneficium Ecclesiasticum possideret cognatus sustentationi sufficiens, proculdubio pater non deberet, nec posset ei alimenta relinquere. Si ergo ex bonis suis potest sibi prouidere sicut si haberet Beneficium, non poterunt ei alia alimenta dari.*

in alijs bonis succedat, debeat adhuc in alijs succedere?

Debet plane. Quia impossibile est, aliquem preter militem testatum solum pro parte decedere, ex reg. ius nostrum, & ex leg. si quis ita Debet succederet. ⁴³⁴ *testatur ff. de hered. inflis. Sic aliqui, quos affect Vafq. cap. 7. de test. §. 4. dnb. quarto Lege Molinam disputation. 148. §. cum hoc dabo.*

Minime debet, sed fernanda est testatoris voluntas, nec accrescendi ius datur. Quia ille, qui Non debet de sola bonorum parte testatus est, vel cogita- ⁴³⁵ *succedere.* uit de altera parte, vel non cogitanit, quia obli- gatus fuit. Si cogitauit, vel ideo in ilia non insti- tuit hæredem, quia volebat de illa alia parte dis- ponere, & oblitus fuit, & tunc censemur voluisse, quod illa pars à cuius possessione cum hæ- redem abstraxit, alij cedat, ad quos ex iure pertinere videbitur. Si autem non habebat animum de illis disponendi bonis eo ipso voluit, quod ad hæredem ab intestato deuenirent. Van- de nullo ex capite ius habet ille, vt in eis bonis succedere valeat. Ita Barth. Sylvest: & alij quos affect Molina *citatus*, & sequitur Vafquez *dub.* quarto.

Ego autem cum Molina hanc sententiam ⁴³⁶ amplexor: quando testator ignorabat ius pro- *Hanc sen-
hibens, ne aliquis testatus pro parte sola dece-
tentiam dat, prout omnes non docti communiter igno-
amplector. rant. Quando autem id learent, in pœnam inste-
potest tota hæreditas contra eius voluntatem
hæredi partiali conferti. Addit Bartholus, &
Paulus de Castro apud Molinam institutionem
hæreditis in re certa cum exclusione ab alij
bonis inuidiam else, si nullus alius sit, hæres,
atque adeo omnia bona ad hæredem ab intestato pertinere. Quia naturaliter repugnat ali-
quem testatum, & intestatum decedere, vt dic-
atur in reg. Ius nostrum. Molina vero, & Val-
quez dicunt, ridiculam esse quod id sit contra
ius naturæ, cui militi id licet, atque etiam non
militi, quando hæres non erat capax totius hæ-
reditatis, & in bonis, quorum est capax institui-
tur, l. 1. C. de secund. nuptiis.*

DVBIVM C VI.

*Si aliquis sic institutus sit hæres in re
certa, ut testator expresse dixerit,
se nolle quod in his bonis
ille succedat, debeatne
adhuc in illis
succedere?*

⁴³³ *De herede
plura recogno-* **R**e polo, alios esse hæredes ex testamento, alios ab intestato. Porro hæres in testamen- to adeo est necessarius de iure communis, vt testamentum, in quo nullus hæres institutus, validum non sit, nisi ad prius causas fiat. Hæredes in testamento alij sunt uniuersales, qui totaliter defuncti personaliter repräsentant, quo- ad iuta, & quoad debita. Alij sunt hæredes ex parte, quando non in totum, sed in parte instituuntur, & tunc non in totum, sed in parte defunctum repräsentant. Potest autem hæres duplèciter quoad partem institutus. Primo quoad quotam hæreditatis, vt pro tercia vel quarta hæreditatis parte. Secundò in re certa, vt si institutus hæres in gregibus, in fundo, in censu, si primo modo institutus, est propriè hæres, leg. Quoties, C. dic. de heredit. institut. Et quidem si plures institutur, non de signata singulari parte, centenit omnes æquis portionibus succedere, nisi forte unus institutus per se, & alios per modum collectonis, v. gr. si dicat, In- stituto Antonium, & filios Petri, tunc dimidia pars periret ad Antonium, & dimidit ad omnes alios Petri filios. His premissis, quæquierim, num si quis ita institutus sit hæres, in re certa, ut testator expresse dixerit, se nolle, quod

An successio filij in bonis paternis sit ex

DVBIVM C VII.

iure divino?

Est de iure divino. Quia Paulus ad Galat. 4: 437 *Et dixit. Quod filii hæres, & Len. 25. Et he-
reditario iure mittentis ad posteros, sic An-
ton. Gomez quæa affect Vafq. de testam. c. 5. §.
1. num. 3.*

De iure divino non est: Quia non subest tale præceptum in scriptura à Deo latum, sed ad Non est de fūmum supponit ius naturale, & de illo fit iure divino in p̄fatis locis. Ita Vafq. *charma.*

Qui quidem videtur concedere esse de primo iure naturali, supposito iure gentium, quo facta est rerum divisio. Attamen postea c. 6. §. 3. dnb. 4. n. 65. plane fatetur, id de iure naturæ non ef- fe. Quod mihi verum videtur, quia alioquin spuri etiam deberent succedere, qui natura inspecta, & que sunt filii, neque enim natura distinguit.

Sect. II. De Contract. Gratuitis. 151

distinguit inter legitimos, & illegitimos. Erit ergo de iure naturæ, quod pater alimenta filii prouideat in præterita, & quando sibi prouidere non possum. Habet etiam fundamentum in natura, quod filium patri succedat, & quod id lege præcipiat, & etiam ab illo villa lege exequatur id pater; & ideo Paulus arguit ex filiatione hereditatem; non ita tamen hoc est de iure naturæ formaliter, ut sine iniustitia omitti non posset, & licet etiam iulta causa interueniente.

D V B I V M C V I I I .

An Pœnitentia filij post culpam sequuta ante mortem patris sufficiat, ad abolendam exhereditationis causam, ita ut postea contra eius valorem possit agere?

⁴⁴⁰ R Ecolo plures esse causas legitimas exhereditandi, vel prætermittiendi filium. Exhereditari enim iuste potest, si iniuste manus, violentias in parentes iniecit. Si grauem & inhonestem injuriam eis intulit. Si eos in criminalibus accusant in iis, qua non sunt contra principem, aut Rempublicam. quod idem etiam est, quando de heresi accusantur, est enim contra Ecclesiasticam Rempublicam. Si in iis non coactus testis, aducatus, vel procurator contra parentes sit. S. cum maleficis & maleficis veritatis. Si parentum vita veneno, & quouslibet modo insidiari tentaverunt, nisi antequam detegatur, duetus pœnitentia deficunt. Si novercae huæ, aut concubinae patris unicae, & domini a patre retene tele immulcent, nisi id rotanter fecerint, si delatione sua grauia dispensia parentibus abstatit, si parentes: incarcerato filius masculus ab eo rogatus & idoneus noluit pro eo fideiubere, vt liber cuaderet, si parentes testari prohibuerint, si parentis mente capti curam non habuere liberi post decimum octauum annum: vel si eum capiendum redimere non cararent, poterunt a parente sui compote facto, vel à captiuitate redeunte, exhereditari, si contra parentum voluntatem silius inter arenas, vel minimis sepe pretio sociauerit, & in hac professione perficerit, nisi quod parentes eiuldem essent professionis si filia vel neptis, cui parentes maritum, & dotem competentem date volebant, elegerit portas luxuriosam degere vitam, nisi id fecerit eo quod vlique ad vigesimalium quintum annum ætatis parentes ei nuptias distulerint. Mater tamen non poterit hac de causa exhereditare filia, quando ipsa luxuriose vivebat: pater vero potest, licet ipse luxuriose vivet. Idem si initius parentibus mancipio nupfit. Quæ omnia constant ex *Authemic. Cum de appellatione.* His ad memoriam adlati iam require, num pœnitentia filij post aliquam eiusmodi culpam facta ante obitum patris, sufficiat ad canam exhereditationis abolendam, ita ut postea contra eius valorem agere possit?

⁴⁴¹ Sufficit quidem, Quia pœnitentia iam videatur culpam oblitterare: & iuxta legislatoris

mentem erit, vt culpa cessante, cesseret & pœnitentia fina, sic aliqui apud Valsques de testament. c. 7. l. 7.
§. 3. *dubio quinto* & Molinam d. 176.

Minime sufficit. Quia licet pœnitentia qnoad ⁴⁴² Deum culpam delectat, quo ad forum tamē *Non sufficit* humanum non reddit pœnitentem immutarem a pœna debita, sed potest merito hacab eo exigere delictum præteritum. Ita Valsquez, & Molina cum multis vbi supra. Quies addo Cardinal. de Lugo tomo secundo de inst. d. 24. numero 168.

Cum his opinor. Nam sicut Index, sic & pater propter delictum præteritum potest hæreditatis priuatione filium punire non obstante pœnitudine sublequata. Non enim punit propter obstinationem, sed pro culpa pænalista, quam pro causa adducit.

D V B I V M C I X .

An pars illa, qua danda esset filio exhereditato, debeat alii filius accrescere?

Pater (v. gr.) habebat sex filios, quibus ⁴⁴³ *Questionis* pœntia ca, qua siue innuumus, de iure communis debebatur dimidia pars bonorum: pater exhereditauit duos; queritur, an alii quatuor danda sit integra dimidia, an solum tercia pars, quia extantibus foliis quatuor filii non debetur dimidia, sed solum tercia bonorum pars?

Non debet alii filius accrescere, sed tercia ⁴⁴⁵ solum pars inter alios quatuor est dividenda, si *Non debet* cut si illi duo essent mortui. Quia exhereditatio *alii filios* facit, vt pro mortuis illi reputentur. Id autem *accrescere*, procedit de iure communis, in quo determinata est pars legitimæ filiorum secus verò de iure Hispano quo totum patrimonium, partem quintam si demas, pro legitimo filiorum affligatur, quare reliquis filiis pars illa accrescit, sic Anton. Gomez, quem sequitur Valsquez de testament. cap. septima paragrapho tertio dubio septimi.

Debet quidem alii accrescere. Quia si testator haberet quatuor filios solos, deberet *Accrescere* illis de iure communis solummodo tertiam bona *debet alii* notum partem; si autem haberet quinque, de*filio*. *debet illis* dimidiam; quare si bona valent 1200 aureos debentur filiis 600. Tunc ergo exhereditato uno quæsierim, an alii, quatuor deberentur solum tercia pars bonorum nèpe 400, an plus aliquid? Si plus debetur, ergo exhereditatus non habetur pro mortuo: si enim esset mortuus, quatuor filii debentur sola tercia pars, iuxta iuris communis regulam, nempe 400. & nunc aliquid plus debetur, quia sunt quinque filii, quibus ex*statibus* dimidium bonorum debetur. Si vero quatuor illis debetur tunc sola tercia pars; Ergo propter exhereditationem, & culpari unius alii quatuor innocentes puniuntur; nam ob exhereditationem non solum nihil eis accrescit, sed decrevit aliiquid portionibus singulorum, si enim nullus esset exhereditatus, deberet dimidi inter quinque fratres media bonorum

N 4 pars,

152 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

447 pars , nempe 600. & exhaeredato uno debent solum diuidi 400 inter alios quatuor , quare singulorum portiones decrecunt , & innocentes etiam fratres panuntur , quod durum videtur . Ita Cardinal de Lugo iom . 2.de inst . d . 24.n.17 i.

Hoc magis vero & consequenter Ego autem tanti viri autoritate nitens , multo verius , ac magis consequenter dicendum existimo , quod filii exhaeredati pars debet legitimè aliorum filiorum accrescere : quod quidem dici existi poslit à Valquez , ac Molina negari consequenter . Si pater (v.gr.) habeat quatuor filios , quorum tres exhaeredet , si filio non exhaeredato nihil accrescit , sequitur , quod pater debet soluam illi relinquere quartam partem tertij bonorum , nam si bona valent 1200. & debet soludare ei 100. & de reliquo potest liberè disponere quoad extraneos , quod præterquamquod est contra legis mentem , quæ patri non dat facultatem disponendi ex tanta bonorum parte , quado habet filias , vel filium capacem ac dignum , est etiam contra principia , quod ab iis Auctoriis supponitur , quod exhaeredati reputantur pro mortuis ; si enim alij tres filii mortui essent , hic alius haberet tertiam bonorum ; Ergo si hereditati pro mortuis reputantur , debet totum tertium bonorum habere , & consequenter illius legitimæ portio aliorum accrescit .

DVBIVM CX.

Ecclesia , vel quævis alia causa pia quando est heres , & non conficit invenitarium , teneatur ne sic sit alij heredes , omnibus creditoribus etiam supra vires hereditatis ?

448 *Status questionis.* Extrem est heredem , si invenitarium non fecerit , tenebit in solidum omnibus ultra hereditatis vires . Quæsiherem , an Ecclesia vel causa pia cum heres est , & invenitarium non conficit , supra hereditatis vires etiam sicut alij heredes teneatur ?

449 *Non ieneritur.* Non tenetur . Quia in Ecclesia cessat præsumptio quod occultaverit bona defuncti , quam oblationem invenitarium conficiendum est . Sic Bartol. & alij apud Molinam disputatio , 2.17.in principio .

450 *Tenetur quidem.* Tenetur quidem . Quia lex ultim.paragrapho ultim . Codice de iure deliber . vniuersaliter loquitur de Sacerdotibus Principibus , & Imperatoribus , pupillis , & minoribus , & aliis omnibus pupilli tamen & minores agere possunt sive per restitucionem in integrum sive contra tutorem , & curatorem ob negligientiam communisam . Ita alij plures , quos Molina sequitur .

451 *Auctoriis resolutio.* His heret Bart. vt Conarruas apud unum Molinam docet Ecclesia non tenetur legatus supra vires ; quia lex in præsumptione fudatur . Quod ipse Mol. bene admittit arte latâ sententiam , quia lex illa est penalitatis , & non debetur ante sententiam pena . Fatoe equidem teneri Ecclesiam , vel causam piam in foro

interno & externo , quando in ipsa vel in eius ministris fuit culpa , vel probabilis conjectura , quod eius ministri aliqua de bonis defuncti occultaissent .

DVBIVM CXI.

Excusaturne , in conscientia foro habens à soluendis debitis ob invenitarij omissionem ?

452 *Non excusatur* Non excusatur in ordine ad debita esto in ordine ad legata excusat . Quia ad debita tenetur heres ex contractu cum creditoribus inito , vt constat ex lege Apud Julianum §. finff ad Trebellianum . Sic Couar. & Aretin. apud Molinam . d. 217 .

453 *Exclusatur.* Exclusatur in conscientia à soluendis debitis & legatis . Quia leges illæ fundantur in præsumptione bonorum occulatiorum ab herede . Ita Panormit . Bartol . Holtiens . & alij apud Molinam citat . Quies addo Ioan . Valerun . Agidium . & Villalobos , quos refert , ac sequitur Diana p. 2. tr. 5. resol. 56 . Valquez de testament . c. 9. §. 3. dub . 6 .

464 *Auctoriis resolutio.* Existimo , utrunque sententiam probabilem , ac tutam esse . Stando vero in ratione , magis placet P. Molinæ sententia docentis esse obligationem in conscientia in ordine ad creditoris , quibus verè heres debet hoc ex quasi contractu , & non ex pena , vel ex lege ob præsumptionem , vt adductis & ponderatis verbis legis late ac disseriti probat . Ad legata vero non tenetur heres ex contractu , sed in omni invenitarij penam : quare ante sententiam non tenebitur , tenebitur autem post sententiam , si culpa verò præcedente , nec post sententiam tenebitur , cum pena sine culpa non possit in conscientia deberti .

DVBIVM CXII.

Quando duo homines sunt eiusdem nominis , si ex conjecturis , & circumstantiis constare non potest , cuinam eorum legatum relictum sit , valeat ne legatum ?

455 *Nonnulla sappono.* Suppono , posse errorem interuenire in ipso legato , in quo testator erat , legando bonum pro equo , vel fundum aratorum pro via ; vel vni legatario pro alio , quando error est in solo nomine legatarij , vel rei legata , constat tamen de persona , vel re , de qua testator loquebatur , valer legatum ; Error enim solitus nominis non vitiat dispositionem . Valquez de restitu . cap . 2. paragraphe quarto dñibio prim . Sanchez lib . septim . de matrim . d . 8. numer . 17 . & constat ex leg . si quis in funds . 4. ff . de legat . 1 . Difficultas est , quando nomen est equiuocum ,

equinocum, quia duo sunt qui vocantur eodem nomine, & non sicutur, ut legatum sit relictum. Et quidem si equinocatio nominis sit circa rem legatam, quia testator legavit ubi lernum Szechū, & habebat duos Szechos, unus ex illis debetur, & electio erit penes heredem. Quando vero sunt duo eiusdem nominis, si aliunde ex coniecturis & circumstantiis constat, de quo testator loquuntur sit, illi proculdubio dandum est legatum. Quid autem quando ille constare non potest?

Legatum non valeret & neutri dandum est. 456
Quia id colligitur ex lege duo sunt Titiij. ff. de testamentis. tutel. & l. si ita fuerit, iij. & l. si quis de pluribus, ff. d. dubius. Et ratio est, quia haec te vera unus habeat ius, deficit tandem probatio iuris: & ideo non ex defectu iuris, sed ex defectu probationis, neuter habebit. Sic Canonista apud Lugo tom. 2. de iust. d. 24. numer. 250. Addone illi, in legatis p̄is hoc non esse obliuendum, sed si in Dei honorem legatum reliquit sit, nec testator locum expresserit, applicandum Ecclesiast., in qua habebat dominium id est, ut parochie. Si vero Ecclesiam alieum Domini nominavit, & multe in eo loco ciuitate nominis inveniantur, dandum pauperiori. Authentio. de Ecclesiastis. s. si quis in nomine.

Valer legatum, & diuidendum inter illos, Quia quando certo constat, vni ex duobus Titis deberi legatum, certo etiam constat, testatorem noluisse apud heredem manere, & certo constat alterum ex illis esse legati dominum, vel habere ius ad illud, licet non constet qualiter sit: quando autem certo constat, item, quam habes esse alienam, nempe Petri vel Antonij, non potes tibi eam retinere eo, quod nescias cuius illorum sit, sed debes inter viri que dividere, ut omnes fatentur. Si ergo heres certo seit, rem hanc ad hunc, vel illum Titum pertinere, non potest illam sibi licet retinere, sed debet dare, ut inter illos diuidant. Ita Lugo citat. Mol. d. 197. Et in foro conscientiae na ferendam docent alii, quos refert, ac lequit Diana p. 2. tr. 5. refol. 58. & constat alios iureconfutos idem sensili, nempe Paulum l. si quis servus 8. s. si inter duos, ff. de legat. 2.

Hoc omnino afferendum iudico. Quia si ipsi testatores, legatarum convenienter inter se, & alter accepta compensatione alteri, totum ius cederet, si forte aliquod haberet: iam hic, cui alter cessit, habet ius certum contra heredes; certuni enim est, testatores voluisse unum ex his preferri heredi circa illud legatum. Si ergo alter ex illis habeat ius virilique, iam non erit incertum, sed omnino certum ius illius. Semper autem presumunt talis contentio, ac voluntas virilisque contra heredes; malunt enim singulis partem accipere, & cedere partem alteri, quam rem totam ab herede retineri. Ergo singulis patentes eam cum facio diuidendum, perire ex iure certo, nempe ex iure virilisque simili, quod certum est.

D V B I V M X C I I I .

Quando duo sunt Antonij, & non constat cuiusnam ex his be legatum relictum fuerit, heresne potest, ex illis, quem maluerit, eligere?

Potest quidem. Quia constat, vnum ex illis ius habere ad legatum, sed viri que est dubium aequaliter, ergo poterit arbitrio heredis dem. 459
Vnde vel alter eligi, qui legato potius. Sic Paulus ad legem s. quis servus, 8. s. si inter duos, ff. de legat. 2.

Mimmo potest. Quia etsi quando utriusque est opinio aequaliter probabile, potest heres eligere, quam vellet; quando tamen est merum dubium quia neuter probat, de fe, & non de alio testatore fuisse loquuntur, non habet heres fundamentum etiam probabile, ut hinc soli coturni legatum impetrari. Ita Cardin. de Lugo 10. 2. de iust. d. 24. n. 251.

Iureconclusus equidem bene dixit, deberi legatum non tam loquuntur est satis conjecturam, dans heredi electi onem, sed aplius ditio. 460

D V B I V M X C I V .

Araonius legatum reliquit, cuius annuit redditus iis pauperes expendentur iuxta suorum testamentariorum placitum: An possint ipsi, totam illam quantitatem semei applicare alicui hospitali, ut ex iis redditibus imbi pauperes curentur?

Non possunt. Quia legata praestanda certi die non possunt ante illum diem praeferari, neque eleemosynæ, ac electiones puerorum ex prescripto testatoris certi diebus factendæ possunt ante diem designatum fieri. Sic Ioan. Bapt. Thoro, quem affect, ac sequitur Diana p. 2. tr. 6. refol. 29.

Possunt plane. Quia anticipatio temporis a testatore praefixa, quando id non credit in tertij prædictum, sed solum ipsius eligentis, vel quidem præuenientis, fieri potest. Ita Sanchez lib. 4. consil. c. 2. dub. 12. plures afferens Molin d. 249.

Lugo pars secunda de iust. d. 24. numer. 218.

Profecto in casu nostro verius crediderim posse fieri. Iam enim expenduntur redditus singulis annis in pauperes nonos ac Xenedochium confluentes, quare iam testatoris voluntas impletur. Et quia ibi non sicut nominati alii patroni successori testamentarii in officio eligendi pauperes, quibus patronis prædicaretur in anticipata electione. Attamen si pauperum electio potesta ad patronos sequentes pertineret non possent testamentarii, vel patronus prælensis applicare in perpetuum censum illum hospitali, quia hoc esset in patroni sequentis prædictum

461
Non potest

462
Idem sen-

463
Non possunt
Possunt
quidem

464
Verius cre-
diderim
posse fieri.

154 Theologiae Moralis Lib. XXXVIII.

praejudicium, cui inutilis facultas eligendi pauperes redderetur.

tum duobus consanguineis pauperibus aliis relictis.

DVBIVM CXV.

Si quis generasim legatum pauperibus relinquit: potestne pauperibus extra testatoris locum existentibus dari?

⁴⁶⁵
Status
questionis.

AMbigitur, quinam intelligentur nominis pauperum, quando legatum distribuendum pauperibus reliquunt, & ex Doctribus responderet intelligi omnes, qui iuxta suum statutum indigent Religiosos etiam Mendicantes, & opera p.a. An vero intelligatur pauperes illius loci soli, vel possit pauperibus alibi existentibus impetrari legatum quiescerim

⁴⁶⁶
Non potest
lius loci in quo factum est testamentum, pauperibus extra locum res. Quia id cauerit in lego si quis ad delin-
Non potest
distribui. *quendum Codic. de Episcop. & Cleric.* nisi te-
stamentum factum esset extra locum domicilij
testatoris. Pauperes enim sui domicilij praefere-
rendi sunt, nisi conieaturis aliud appareat ut si praecepit eleemosynam facienda in die sepulturae, & decellet longe a suo domicilio, nec possint ita citio ad domicilium eleemosynæ immitti. Sic l. 4. cons. capite prim. dubio 60.
num. prim.

⁴⁶⁷
Potest qui-
de testatoris voluntate, qui generasim dixit:
dem.

Potest plane. Quia dum expresse non constat centum aurei pauperibus distribuantur, cuiuscumque loci pauperibus dentur, præceptio testatoris impetratur. Ita non immeriti Theologi, quos consulunt.

⁴⁶⁸
*Autoris
resolutio.*

Evidens si testator nullum pauperem designauit, sed liberam facultatem & electionem pauperum heredi vel executori dedit, potest ille pro libito externos eligere pauperes si vero ei non coniubis exequitione eleemosynæ impetranda longe versus existimo, eam ad proprii loci pauperes solum pertinere.

DVBIVM CXVI.

*In electione pauperum, quibus genera-
sim legatum relinquunt, præferende sunt pauperes consanguinei testatoris?*

⁴⁶⁹
Sunt prefe-
reendi. **S**unt præferendi. Quia hoc videtur magis elegisse testatorem. Sic Parisius, padilla, Mantica, quos referat, ac sequitur Sanchez, lib. 4. cons. c. 1. dub. 60 n. 5.

⁴⁷⁰
Non sunt
cauisset, cui non lateret propinquorum ege-
preferendi. Ita de rigorosa obligatione Cardi. de Lugo
102. de inst. d. 24. num. 280.

Certe quando liberam omnino facultatem ⁴⁷¹
Quia Jesu eligendi testator dedit: imo & quando in arbitrium, seu iudicium testamentariorum remisit, non videtur esse iuxta mentem testatoris id, quod distribui præcipit inter pauperes, dari to-

DVBIVM CXVII.

*Elector pauperum, quibus legata ele-
mosyna est distribuenda, potestne
eam propriis consanguineis si sint
pauperes, elargiri?*

Non potest præcepit si sint consanguinei valde electori coniuncti, ut filii, toror. ⁴⁷²
Non potest. **Q**uia tunc vñstructus in ipsius electorem redundaret. Sic nonnulli, quos afferat Sanchez libro sexto Decal. c. 11. numer. 51. & 52. Quorum aliqui id intelligent de consanguineis valde electori coniunctis: alij de solis filiis alij de filiis, qui sunt in electoris potestate.

Potest omnino, quia in quacumque consanguinitatis propinquitate iam est distinctio inter dantem, & accipientem, quod sufficit ad ne satisfaciendum testatoris præcepto, ita Sanchez cum multis vbi supra.

Hoc verius effe reor.
Potest omnino, quia commissa est inter pauperes distributione, applicare partem suo pauperti Monasterio. Scio tamen id ab aliis quibus negari saltem de Abbatie vel Prelato Monasterij. Ratio autem vñueris est, quia siue sit prælatus sine subditus, distinguuntur tamē a Monasterio, cui applicat, & Monasterium inops est.

DVBIVM CXVIII.

*Distributio pecunie pauperibus legata,
potestne partem sibi applicare, quan-
do re vera ipse inopia afficit?*

Sibi non potest legati partem applicare, quia siam tunc non est distinctio inter dantem & accipientem: & testator voluit, quod illam summaria pauperibus impetraret: quare ipse executor à testatore ex iis exclusus. Sic plures quos refert Sanchez lib. sexto Decalog. capite undecim. num. 51.

Potest omnino, quia non debet ipse, si pauper est, esse peioris conditionis, quam alii pauperes, ita alii Doctores, quos memorat Sanch. loco citato.

Ego autem hanc sententiam, Sancio haerens, ⁴⁷³
*Autoris
indicium.*
admitto, quando eius paupertas nota non erat testatori, vel certe notabiliter maior paupertas ei imperierit, quam cognita testatori fuisse. Ie-
cens si cognita erat; nam si testator ipsum vo-
luisse includere, cum eius inopiam nosset, illi aliquid legasset, nec contrarium auder Sanchez probable dicere. Scio tamen Ioanem San-
cium in selez. d. 14. numer. 18. & Dianam parte
quarta tract. 8. resolut. 38. P. Sanchez limitationem rejecere: & prius rejecisse Ledesnam tam secund. tract. 4. capite tertio conclus. 16. licet contrarium probabile etiam esse putet. Præ-
dicto vere impletur (licet non admittatur Sancij limitatio) totum, quod testator voluit, nempe quod

Sectio II. De Contract. Gratuitis. 155

quod daretur , vel distribueretur summa illa pauperibus ; neque enim ad hoc requiritur distinctione inter daturum & accipientem , nam distributus non dat , sed ille cuius nomine fit distributio ; nemo enim dare potest id , cuius non est dominus .

D V B I V M C X I X .

Ille cui committitur distributio inter pauperes facienda , debetne semper pauperiores preferre ?

478
Debet qui-
dam.

Debet quidem . Quia testator non videtur eius libere voluntati sed arbitrio rationi subiecto id reliquisse rationi autem consentaneum est , ut semper pauperior minus pauper preferatur , sic Adrian . apud Sanchez l.4 . consil . c.1 . dub . 60 . num . 10 . Decus , Azeuedo , Federic . de lemis Simon de Pretis apud Diana part . secund . tr . 1 . resol . 39 .

479
Non debet

480
Hic com-
minus , &
venit

Non debet prefere pauperiores , sed sufficit , si vera paupertus id distribuiat , quia testator solum praecepit , ut summa illa pauperibus distribuatur . Ita placimi , quos congerunt Sanch . & Diana locis citatis . Hanc lententiam communiorem ac veterem esse existimo , si testator solum praecepit , summan illam pauperibus distribuiat . At si non libera voluntati distributoris id reliquit , sed arbitrio rationi subiecto , astero , pauperiores , esse diligendos , ut mentito Molina Iurisperitus , Dynus ac Parisius apud Sancium edocent .

D V B I V M C X X .

*Quando testator precepit ut summa quadam pauperioribus detur si id non fiat , distributores tenenturne ad restitu-
tionem ?*

481
Questionis
fauis

Ceterum cum testator inbet , ut legatum inter pauperiores distribuatur , debet ita fieri : & maior paupertas non est pensanda ex minoribus facultatibus absolutè , sed ex maiori indigentia respectu ad maiora onera , & expensis necessariis ad maiorem familiam alendam . Si vero hic ordo præmittatur , & non detur pauperioribus peccant proculdubio distributores . Quæsi rem vero , vnu ad restitutionem teneantur ?

482
Non tenen-
tur ad re-
stitutionem

Peccant quidem , sed ad restitutionem non tenentur . Quia distribuendo pauperibus licet non pauperioribus , salvatur illius eleemosynæ substantia . & non videtur conditio illa maioris paupertatis fuisse appositam cum tanta obligatione , sic Mannel . Corduba . Ludon . Lopez . Ioan . de Medin . apud Sanchez . lib . quarto consil . cap . prim . dub . Contrad . in resp . parte prima que-
sione 101 . quem sequitur Diana parte secunda tr . 1 . resol . 39 .

Peccant , & tenentur ad restitutionem , quia

quando electio dignoris imponitur non in grā- *Non tene-*
riani communitatē , & propter bonum publicū tur ad re-
sed etiam in eligendorum gratiam illi ex testa- *stitutionem*
toris voluntate ius iustitiae acquiruntur ad tem-
sibi reliquat ergo huīus iuris violatio inducit
distributori restitutiois obligationem . Ira San-
chez libro quarto consil . capite secundo d . 24 .
num . 284 .

Hoc certum existimo , sicut si testator relin-
queret pro consanguineis , vel virginibus sum-
mam aliquam , & daretur extraneis , vel con-
tingati . Nec video fundamentum esse ad dicen-
dum , conditionem illam maioris paupertatis
non fuisse appositam cum eadem obligatio-
ne cum alijs conditiones apponi consue-
scunt .

484
*Hoc cer-
tum esse
reor .*

D V B I V M C X X I .

*Si legatum sit , ut summa quadam pau-
peribus distribuatur . potestne totum
vni pauperi ?*

Potest quidem . Quia quoad eleemosynæ *Potest qui-
substantiam accidentiarum esse videtur ,
quod vni , ant pluribus distributor elargia-
tur . Sic Sarmiento citatus à p . Sancio l . 4 . consil . c .
1 . dub . 60 . n . 7 .*

Minime potest . Quia non fideliter videtur
impleri testatoris voluntas in pauperes distribu-
præcipientis . Ita multi , quos congerit , ac sequi-
turi Sanchez ibi .

485
Non potest .

Ego existimari , hoc pendere ex testatoris
voluntate ; qui si distributionem inter plures pec-
cipientes intendit , ut plures haberet , qui pro se
orarent , eis eleemosyna distributa , vel ei grati
essent : non satisfaceret , dando vni soli . Item si
ita dari vni soli voluit , ut id intendenter , ne bene-
ficiū divisione immittueret , sed vnu maneret
ei obligatus , vnu dando satisfecit , & non multis
impertiendo . Quando vero testator creditur , nec
vnu solummodo electionem formaliter intendit ,
sed solum quod res vni , vel pluribus da-
retur ex iis , inter quos electionem fieri voluit ,
post ablique testatoris iniuria quovis modo
satisficeri .

486
*Auditoris
resolutio .*

D V B I V M C X X I I .

*Legatum relictum virginibus pauperi-
bus ad nuptias , potestne iis dari , que-
nubere nolunt , vi Religiose fiant?*

Potest quidem , quia in Authent . de san-
ctissimis Episcopis id decernitur , quando
legatum huiusmodi relinquitur persona deier-
minata & certa . At eadem videretur esse ratio ,
quando persona incerta relinquitur ; nam si-
cu in primo casu presumitur testator voluisse
comprehendere casum de ingressu Religio-
nis ut tunc etiam legatum daretur : sic praesumti
debet eadem voluntas in secundo casu ,

488
*Potest
quidem .*

156 Theologiæ Moralis Lib. XXXVIII.

cum idem Religionis fautor militet in utroque sic aliqui apud Sanchez l.p.imo de mar. d. 33. nn. 31. Natta. Boënius, Ochagan. Basil. Pontius, & alij, quos refert, & sequitur Diana p. 4. tr. 14. resol. 33.

⁴⁸⁸
Non potest. Non potest, quia euidens differentia est unius caus ab altero. In primo enim legatum non potest impleri in propria specie, cum illa scemina non nubente, non possit ei dari, & ideo ex presumpta testatoris voluntate datur eidem personæ determinata ad Religionem ineundam, ut quantum fieri possit testatoris voluntas impleuratur. At vero in secundo casu de personis incertis legatum totum impleri potest iuxta testatoris voluntatem, cum non fuerit factum huic scemina, sed lis, que nuperint: & haec non nubente, sicut aliae quæ nudant, & quibus dari possit, ita Sache ibidem num. 32. Lara, Quedo apud Dianam citatum. Lugo tom. 2. de inf. d. 24. num. 293.

⁴⁸⁹
Eiusdem sum mentis. Evidem lumen tentativa, quæ facilius sic probo. Quia illius Authenticus, si potius procul dubio coinet ius nouum, & quod ante illū editū feruendum non erat, vt verba ipsius legis apte indicant, quæ nouam dispositionem significant, & non meram declarationem iuris naturalis & debiti fundat: in sola testatoris voluntate: hoc ergo us nonum non debet in prædictum substitutum, vel hæreditum extendi ad alios casus; nisi ad illos, & ad illas personas, de quibus lex illa loquitur. Cū ergo lex toū loquatur de legato recto personæ certa, & determinata sub conditione liberorum, vel nuptiarum, non potest dispositio extendi ad legata alia reliqua personis incerta: sicut nec potest extendi ad legata sub aliis conditionibus praeter ibi enumerata, relecta: quæ lex noluit nisi in prædictis casibus testatorum voluntatibus derogate.

re teneretur. Quoad alia vero legata clare etiam ostendo, quia ea sunt verè debita legatarii: Ergo sicut alia debita sunt illis soluenda, quando commodè possunt. Habet hoc potissimum locum in Missis, ac suffragiis pro anima testatoris offerendis, quorum dilatio ipsi multum nocere potest: ideoque negligentiam & dilatationem circa hæc grauerit Deus: etiam in hac vita punire afficit, ut ex authenticis didici historias. Vnde sententiam primam omnino reiiciendam affirmo.

DVBIVM CXXIV.

Quando legatum relictum est pro puelis orphanis: potestne illud admissi que parvem quidem habet, sed ad puerula succurrentem omnino inutilem:

A Gimis quando, & à quibus possint legata ex uno in altum vium commutari. Et *Nominalia* quidem quando mens testatoris est dubia, *sappono*, non tam locus est commutationis, quam in interpretatione, ad quam non requiritur in rigore superioris authoritas, sed prudentum iudicium, vel Doctorum, qui ex verbis, & aliis circumstantiis valeant iudicare, an testatoris mens, ac intentio verè obseruetur tali vel talia modo in cuius expositionem vnam vel altera questionem ingeram. Requiero itaque, an quando legatum relictum est pro puellis orphanis, possit ad illud admitti puerula, quæ patrem quidem habet, sed inutilem, v. gratia auctentem, vel perpetuo morbo laborantem, vel damnatum, per vitam ad triremes?

Potest quidem. Quia testatoris intentio videtur fusse sis subuenire, quæ paterno subsidio *Potest plaus* parenti: prout in hoc etiam casu caret filia sicut si patrem non haberet. Vnde & vidua dicunt potest plane quæ habet maritum inutilem. Scilicet multi, quos afferit Sanchez lib. quart. consil. cap. 2. dub. 13.

Non potest. Quia illa in rigore non est orphanæ; testator autem imperat puellis Orphanis legatum in pendi, ita Sanchez cum commentarii *ebi supra*.

Hanc sententiam longe probabiliorem esse reor. Nam cum legatum potest in proprio specie impleri, debet utique, vt, confiat ex Clement. *Hoc milie probabilita* *Quia contingit de relig. dñm. & ex Trid. ses. 25. c. 8. de reform.* Illa autem non est vere orphanæ. Attamen primam sententiam probabilem fatis indicarim ob indicatam inepti parentis rationem, cuius ineptitudine pueram ad strictiora egestatis discrimina adducit, vt succurrat laboranti, quam si vera orphanitate laboraret.

DVBIVM

DVBIVM CXXIII.

An in foro conscientia heres, vel executor posset differre per annum legatum exequutionem?

⁴⁹⁰
Potest plaus. Potest quidem. Quia in *Authenico de Ecclesiast. titulo paragrapbo 11. auctor legatum*, datur semel hæredi, vel executori a die insinuati, aut declarati testamenti coram Iudice ad implenda legata pia: ad alia vero non pia, & reliquam voluntatem testatoris, annis assignatur. Et in *capite tertio de testament. & in leg.* *Dalli Codice de Episcopis & clericis*, idem assertur. Si nonnulli non immeriti Theologi in manuscriptis.

⁴⁹¹
Minime potest. Minime potest. Quia ille terminus non ita assignatur, vt auferatur obligatio conscientia, quæ alias est de lege natura, implendi testatoris voluntatem. Ita Doctores communiter, quos congerit, ac sequitur Sanchez lib. quart. consil. cap. primo dub. 13. Diana multos citans tom. secundo tract. quinto resol. 59.

⁴⁹²
Id teneo & confirmo. Et quidem quoad soluenda debita testatoris ratio est clara, nec testator poterat dilatationem heredi concedere, cum ipse statim solue-

DVBIVM CXXV.

*Legatum pro liberandus incarcerated po-
testine impendi pro aticuus incarcerated
tione impendenda?*

497 Non potest. Quia quoties legatum potest
in propria specie impleri, debet ita fieri.
At propriè ille non est incarcerated, sed incarcerated
obnoxius. Ergo legatum illud non est
hoc modo interpretandum contra dispositio-
nem Clement. *Quia contingit, de religijs. domi-
bus & Trident. fes. 25. c. 8. de reform.* Sic docti
Theologi, quos consului.

498 Potest omnino, quando certum erat proxi-
me futuram alicuius incarcerationem, nisi legato
to illi subveniretur. Quia incarceratedus pro in-
carcerato reputatur, nec solum redimiri, qui da-
tis pecunias à vinculis aliquem eripit, sed etiam
qui eis datis est in causa, ne in carcere detru-
datur. Ita Cordub. l. prim. q. 54. ad 2. Sanchez
l. 4. Consil. c. 2. dub. 14. Hieron. Paul. pract. can-
cellar. in cap. Declaratoria super proponente. Ti-
raq. plures affixens post leg. 16. convubial. glo. 2.
n. 2. late probans proxime incarceratedum pro
incarcerato haberet.

499 Cum his opinor. Hac enim Doctrina vti-
mur qui beatissimè Virginis immunitatem à
originali peccato defendimus, ut simul ostenda-
mus eam à Christo verè redemptam fuisse, qua-
tenus Christi meritis preservata fuit, ne villam
maculam contraheret, quam proxime certissi-
me contractura fuisset, nisi pretio sanguinis
Christi liberata, ac preservata fuisset. Vnde Ca-
ies. 1. 2. q. 8. i. a. 3. dicit, non solum indigere re-
demptione eum, qui actu captiuus est, sed etiā
qui obnoxius est captiuus. Et D. Tho. 3. p. q.
52. a. 2. ad 2. illa verba Act. 2. Ch. istus solvit
dolores Sanctorum Patrum in inferno, explicat
de doloribus penitentium non quas incurerunt,
sed quas incurserint, nisi praenipisset præser-
vando ab eis, sicut & Medicus dicitur morbum
solueret à quo per medicamina præseruat.

DVBIVM CXXVI.

*An legata, que impleri non valent,
potest Episcopus in qualibet pium
vsum commutare?*

500 Nonnulla S^ppono, commutationem eorum legato-
rum que impleri non possunt gerendam
esse auctoritate Episcopi, accidente hære-
sia in consensu, legatio annuente. Sanch. l.

4. conf. c. 2. dub. 6. Scio P. molinam non exigere
legatarij consensum, sed Episcopi, & exequitorum
d. 249. Nec video ad quid legatarij consen-
sus requiratur. Addit Sanch. si partes non con-
cordant in has commutationes. Indicis arbitrio
esse colligandas ex l. i. de mptis. Iau requiro,
an Episcopus possit in quemlibet alium vnum
pium commutare legatum, quod non valet im-
pleri, vel solum in vnum similem ei, qui à testa-
tore fuit precepitus.

Potest in quolibet pium vsum legatum
quod non valet impleri. Episcopus commuta-
re. *Id potest.* Quia substantia voluntatis testatoris sal-
uator, quæ sic quidem valet interpretari. Sic
aliqui, quos presso nomine Card. de Lugo me-
morat, *sensu secundo de iust. disputat. 24. num.
ro 307.*

Non potest, sed debet legatum commutare
in opus pium proxime accedens voluntati te-
statoris. Quia de iure natura est, ut voluntas
testatoris eo modo, quo potest, obseretur, si er-
go non potest in propria specie infima, disce-
ndendum tamen est, quam minimum possit à
testatoris voluntate. Ita Lugo *citamus*, Sanchez
vbi sup. Mol. d. 149. & alii apud ipsos.

Euidem suai sententiae id colligens ex Tri-
dent. fes. 25. c. 8. vbi hospitalia à testatoribus in-
stituta, quando innulta sunt commutanda di-
cuntur in aliun vnum pium utiliore, ac pro-
ximorem. Vnde proximiorem, & utiliorem in-
telligerem, si loco hospitalis inutilis Monasteri-
um virorum, aut monialium edificaretur. Hoc
autem malo magis procedit, quando impossibili-
tates solum est quod circumstantiam, ut si in
tali loco non potest Monasterium extrui, cu-
randum est, ut in alio loco extruatur.

DVBIVM CXXVII.

*An exequotori testamenti debeatur
sui officij ratione salarium?*

D^ebetur sane. Quia dignus est operarius
mercede sua. Sic aliqui apud Sanch. l. 4.
Consil. c. 1. dub. 50.

Minime debetur. Quia id nullo iure fundatur,
& est contra praxim, hoc enim officium vol-
untarium est, & pieratis vel amicitie cau-
sa suscepimus. Ita Sanch. *vbi sup.*

Idem affirmo communiter loquendo. Excipio
enim, nisi ea de causa exequotor à rebus pro-
prijs agendis impediretur, & haberet lucrum
cessans, vel damnum emergens, vel nisi non
esset merus exequotor sed etiam administrator
bonorum. In utroque enim casu deberet
per Iudicem competens ei salarium affi-
gnari.